

Imitendele ya Wegala Ulosi ULONGOELO

Kitabu che Imitendele ni simulizi za unk'hongo we fyo dya wahuwila wa Kilisito na ivo dyenele kulawa Yelusalemu na Uyahudi na Usamalia na kubula si zose, enga viya Yesu ivo awagambile wanamp'hina wakwe aho andaga akei kuita kwe mbingu, Imitendele 1:8. Kitabu iki chawandikagwa ni Luka naho niye awandike Mbuli Yedi iwandikwe ni Luka. Yehe andaga mganga naho andaga na wengele mwo kuwandika mbuli zilaile haheina kwazaganya. Vitabu ivi amuwandikilaga Teofilo uyo andaga Myunani, mna vitabu ivi naho vatailaga kwe want'hu wose, Wayunani na Wayahudi wamhuwile Kilisito. 1:1.

Ikitabu iki che Imitendele chadahika chawandikagwa mwo lupisi lwo mwaka wa milongo mtandatu kubula milongo mtandatu na mine kulawa aho Kilisito eze elekwe, kwaviya kitabu chabindikila umwo mwigala Ulosi Paulo andaga akei kulawa kwe divugailo. Naho Luka atambaga na Paulo, ivo yadahika kitabu iki chawandikagwa mwo mzi wa Antiokia. Imitendele ni mgendelezo wa Mbuli Yedi iwandikwe na Luka naho chakongela hadya Yesu akaita kwe mbingu. Kitalo cha Luka kuwandika kitabu iki kiligana na kitalo kiya cho kuwandika Mbuli Yedi. Aungaga Teofilo hamwenga na want'hu wandaga wakongezekela awo wakumhuwila Kilisito wande ne ikindedi

mwa kiya wakuhinizwa, ivo awandikaga haheina kwazaganya mwo wikazi wa Yesu no kwenela kwo mhuwi mwa Kilisito.

Kitabu che Imitendele chakipatila mliganyizo we difyo dya want'hu wamhuwile Kilisito dya nk'hongo ivo dyandaga dikekala kwa mhuwi mwa Yesu. Na miliganyizo ya wegala Ulosi, yakilagisa suwe kukawiila ludole lwa Muye ywa Mnungu mwo kuugendeza Ulosi we Mbuli Yedi kwa want'hu watuhu.

Yemndani

Nk'hongo Muye ywa Mnungu eza mwa wanamp'hina ne difyo dya want'hu wamhuwile Kilisito dyakonga kongezekela. 1:1-8:1

Akajika want'hu wamhuwile Kilisito wasulumizwa na kukonga kwenela isi nt'huhu kuse ya Yelusalemu 8:2-12:23.

Yeze yomboke ayo, Paulo aita nt'hambo yakwe ya nk'hongo yo kubilikiza Mbuli Yedi. 12:24-14;28.

Kitala kikulu chadugana ukwo Yelusalemu kulamula ni mbulizani zikuungwa kwa wahuwila wahya. 15:1-35

Yeze yomboke ayo, Paulo aita nt'hambo yakwe ya kaidi yo kubilikiza Mbuli Yedi. 15:36-18:22

Akajika aho, Paulo aita nt'hambo yakwe ya katatu yo kubilikiza Mbuli Yedi. 18:23-20:38.

Kitimile, Paulo agwiligwa ukwo Yelusalemu 21-26.

Kwo uheelo Paulo egalwa Loma. 27-28

¹ Kwa zombe Teofilo.

Mwe kitabu changu che nk'hongo nehiwandika zimbuli zose adamanye Yesu no kuhiniza kwakwe, kulawa aho akongaga indima, ² no kubula mwe dizuwa enuilagwa kuita kulanga. Umwo andaga akei kwinulwa kuita kulanga, awenk'haga sigilizi kwa udahi wa Muye ywa Mnungu wadya want'hu awasagulaga kunda wegala ulosi wakwe. ³ Kwa malavo na sila nyingi mwa mazuwa milongo mine, kulawa file yakwe, awalailaga wanamp'hina wakwe vileke awalagise kugamba emgima, no kuusa kuswesa kuhuwila kwawe. Wamuonaga naho alongaga nao mwe mbuli yo Useuta wa Mnungu. ⁴ Naho Umwo wandaga hamwenga awenk'haga sigilizi ino, akawagamba. “Mse kuhalawa mwe Yelusalemu, mna gojeleni nt'hunyo idya niwagambileni, lagano Tate awaikilagani. ⁵ Yohana abatizaga na mazi, mna mwa mazuwa mageke ya kwiza no mbatizwe kwa Muye ywa Mnungu.”

Yesu enulwa kuita kulanga

⁶ Umwo wanamp'hina wandaga hamwenga na Yesu, wamuuzaga wakamgamba, “Zumbe, to-gola ivi haluse nivo waunga uvuze useuta kwa want'hu wa Izilaeli?”

⁷ Yesu niyo awagamba, “Haimwenyu kumanya lupisi no msimo. Tate niye ayaikile mwo udahi wakwe.” ⁸ Mna, nomhokele udahi umwo akawezilani Muye ywa Mnungu, nomnde walonga uwona wangu, mwo mzi wa Yelusalemu na mwe isi yose ya Yuda ne isi ya Samalia na mwe isi zose. ⁹ Eze abinde kulonga ivi, niyo

enulwa kulanga iivi wakamsinya, niyo vunde dya mgubika iivi wakamsinya.

¹⁰ Umwo wandile wakei wenule meso yawe kulanga umwo Yesu andile akaita, wagosi waidi wawaile suke zing'aile mbe, nawakimala hagihi yawe. ¹¹ Niyo wawagamba, “Nyuwe want'hu wa Galilaya mkimalizwa nii aho mkakaula kulanga? Uyu Yesu aguhuhigwe kulawa mwenyu, naauye enga iivi mmuwone akaita kulanga.”

Matia asagulwa kunda hant'hu ha Yuda Isikali Yose

Matayo 27:3-10

¹² Niyo wanamp'hina wa Yesu wauya mwo mzi wa Yelusalemu kulawa kwo lugulu lwe Mizeituni, hana uhale wa lugendo lwa mazuwa mfungate kulawa kwo mzi. ¹³ Wengilaga mwo mzi no kwita mpaka kwe chumba ukwo nawakekala. Awo wandaga ni wakina Petulo na Yohana na Yakobo na Anduleya na Filipo na Tomasi na Batolomayo na Matayo na Yakobo mwana Alufayo hamwenga na Simoni akwitangwa “Mtowanila isi ya Izilaeli” na Yuda mwana Yakobo. ¹⁴ Awa wose wandaga wakavika Mnungu hamwenga na wavele wamwenga, wakina Maliamu nine dya Yesu na wanduguze.

¹⁵ Mazuwa mageke kulongole kwandaga na mdugano wa wandugu wahuwila, wabulaga gana na milongo miidi woseni kwa hamwenga. Petulo niyo akimala no kugamba. ¹⁶ “Wandugu zangu wahuwila,” Mawandiko Yakukile aya yaungwa yakint'he, yudya Muye ywa Mnungu alongaga kombokela kwa Daudi mwe mbuli ya Yuda uyo

awalongozaga wadya wamgwilaga Yesu, ¹⁷ Yuda andaga ni yumwenga mwe difyo dyetu, kwaviya naye asagulagwa kunda miyetu mwe ndima yetu.

¹⁸ Na matundu yadya Yuda aguhaga kwa mbuli yo wiihi wakwe agulaga mgunda aho agwaga no kubanika, atulikaga izinda niyo utumbo wakwe wafant'hukila kuse. ¹⁹ Want'hu wose nawakekala Yelusalemu waivaga imbuli iyo, na ivo mwe milosi yawe wenye wawitanga mgunda udy ake-lidama, nuko kugamba “Mgunda ya sakame”.

²⁰ “Kwaviya nivo iwandikwe mwe kitabu che Zabuli.

‘Nyumba yakwe neinde heiina kint'hu, isekwikalwa ni mnt'hu yeyose.’

Naho iwandikwa.

‘Hant'hu hakwe nahaguhigwe ni mtuhu.’

²¹⁻²² “Naivo mtuhu naaungwe kukelunga na suwe, ko ulonga uwona, wo uuyulo wa Zumbe Yesu. Uyo aungwa kunda ni yumwenga mo umwenga wetu kukongela umwo Zumbe Yesu andaga hamwenga na suwe, kukongela kudya Yohana andaga akabilikiza ulosi wo ubatizi, mpaka mwe dizuwa aguhilagwa Yesu kulanga kulawa kwetu.”

²³ Ivo niyo walavilizwa want'hu waidi, Yusufu etangagwa Balisaba, zina tuhu Yusito, ywakaidi ni Matiya. ²⁴ Niyo wamlombeza Mnungu wakagamba, “Zumbe kumanya fanyanyi za kila mnt'hu, ivo ukilagise ni yuhi mwa awa waidi uyo umzagule ²⁵ adamanye ndima ya wigala ulosi hant'hu ha Yuda uyo ahalekaga niyo aita hant'hu awagilwe kunda.” ²⁶ Niyo wadamanya usaguzi mwa waidi awo, naho asagulagwa andaga ni

Matiya, naivo niyo awazigwa kunda hamwenga na wegala ulosi mlongo na yumwenga.

2

Wiziilo wa Muye ywa Mnungu

¹ Dizuwa dye Pent'hekosite dize dibule, wahuwila wose waduganaga hamwenga hant'hu hamwenga. ² Aaho niyo halaila mvumilo kulawa mwo ulanga mvumilo enga peho kulu dikuvumila, niyo dya memeza inyumba yose mdywa wandile wakekala. ³ Niyo waona enga ndilija za moto zitulwe niyo zawekaila kila yumwenga ywawe. ⁴ Wose wamemezagwa ni Muye ywa Mnungu, na kukonga kulonga kwa milosi mituhu, enga ivo Muye ywa Mnungu awenk'haga udahi wo kulonga.

⁵ Kwandaga na Wayahudi uko Yelusalemu, wandaga wakamvika Mnungu, walawaga mwe kila isi. ⁶ Weze weve divumilo diya dikulu niyo wakeduganya. Wose wehelwagwa kwaviya kila yumwenga ywawe awevega wahuwila wakalonga kwa milosi yawe wenye. ⁷ Kwa kwehelwa no kuhungila, niyo wagamba, "Togola want'hu awa wakulonga enga ivi hiyo Wagalilaya! ⁸ Yanda vivihi suwe choseni chaweve ivo wakulonga, mwe milosi yetu wenye? ⁹ Suwe kilawa Pasia wamwenga Media na Waelamu na watuhu ni wakaya wa Mesopotamia na Yuda na Kapadokia na Ponto na Asia, ¹⁰ wamwenga kulawa Filigia na a Pamfilia, wamwenga kulawa Misili na nt'hendelo za Libiya hagihi na Silene, wamwenga mwa suwe ni kulawa Lumi,

11 want'hu woseni, Wayahudi na want'hu hi Wayahudi watendigwe kutimila dini ye Kiyahudi, naho wamwenga wetu walawa Kilete na kwa Waalabu, mna suwe chose kikei cheva walonga mwe milosi iyetu wenye, ni vilagiso vikulu akudamanya Mnungu!” 12 Wehelwagwa no kwaganikilwa, niyo wakeuza kila yumwenga wakagamba, “Ino niyo imbwai?”

13 Mna wamwenga niyo wawabela wakagamba, “Want'hu awa wakozi!”

Ulosi wa Petulo

14 Mna Petulo akimaalaga hamwenga na wadya wegala ulosi mlongo na yumwenga, naho kwa izwi kulu niyo akonga kulonga ne difyo diya dya want'hu akagamba, “Wambuya zangu Wayahudi, na nyuwe nyose mkwikala mwe Yelusalemu, nitegelezeni niwagambileni ino niyo imbwai. 15 Want'hu awa hiyo wakozi enga ivo mkuwafanyanya, ivi haluse ni mtondo wa saa nt'hatu. 16 Naho ino niyo alongaga Mlotezi Yoeli.

17 Mnungu agambaga, ‘Ivo nivo nenitende mwa mazuwa yo kubindiliza, nenigele Muye ywa Mnungu, mwa want'hu wose. Wana kilume na wakike nawabilikize ulosi wangu, wana wenyu we kilume nawaone maona, na wadala wenyu nawalote sozi.

18 Heiye, hata mwa wandima wangu, wagosi na wavele, nenitile Muye ywangu mwa mazuwa ayo, nawabilikize mbuli yangu.

19 Nenidamanye vilagiso mnanga mo ulanga

na vilagiso hasi he isi.

No kunde sakame, moto na zosi dizamile,

²⁰ Zuwa nedigeligwe lwiza,

no mnenge nawo noudumile unk'hundu enga
sakame

wiziilo we dizuwa dikulu dyo ukulu wa Zumbe
umwo dikanda dikei kwiza.

²¹ Aho yeyose naamwitange Zumbe kwa wambizi,
naayokolwe.'

²² "Tegelezeni zimbuli izi nyuwe wambuya
zangu we Kiizilaeli! Yesu wa Nazaleti andaga
mnt'hu mta udahi ulawile kwa Mnungu
ulavilizwe kwenyu kwa vihungi no kweheela
kudamanywe ni Mnungu kombokela kwakwe.
Nyuwe wenye ni waona wa aya, kwaviya
yalailaga mwenyu. ²³ Kwaviya aungile mwenye
Mnungu, Yesu nakaungwa kugeligwa mwe
mikono yenyu, naho mwamkomaga kwa
kuwalekela want'hu wata wavu wamkome kwa
kumuwamba mo msalaba. ²⁴ Mna Mnungu
amuuyulaga no kumtenda kunda mlekelwa
mo usungu we file, kwaviya havadahike file
imtozeleze. ²⁵ Kwaviya Daudi alongaga mwa
yehe kugamba,

'Himuona Zumbe kanilongoela mazuwa yose,
yehe ehagihi na miye ivo henizingize.

²⁶ Na ivo miye himema kwelelwa,
ne zimbuli zangu zimema kinyemi,
hata handa no mwili wo kubanika
nenikale kwa kukawiila,

²⁷ kwaviya weye Mnungu hounase mwe isi ya
wazimu
houmlekele mtumwa ywako Akukile aowele kwe
kikuta.

²⁸ Kunilagisa miye sila ikunilongoza ko ugima, naho undiilo wako, nounimemeze kinyemi.'

²⁹ "Wambuya zangu, niwagambileni haheina kogoha, zimbuli zo mkale ywetu mkulu Daudi, abanikaga niyo amoswa msanga, naho kikuta chakwe kiahaha hetu hata mwa mazuwa aya.

³⁰ Daudi andaga mlotezi, naho amanyaga kiya Mnungu alagisaga kwa kilapi, Mnungu amwikilaga kilapi kugamba naamwink'he yumwenga mwo welekwa wakwe kunda seuta enga viya Daudi andaga. ³¹ Daudi amanyaga kiya Mnungu nakaunga adamanye kulongole, na ivo asimuilaga imbuli yo kuuyuka kwa Kilisito Mkombozi asagulwe ni Mnungu umwo akagamba,

'Haasigale mwe isi ya wazimu, mwili wakwe mwe kikuta.'

³² Mnungu nakamuuyula Yesu, naswe kiwalonga uwona we kindedi iki. ³³ Kenulwa na kuikwa mwo Useuta wa Mnungu, Ise, naho ahokelaga Muye ywa Mnungu kulawa kwakwe, enga viya amwikilaga ndagano. Iki mkukiona no kukiva ivi haluse niye nt'hunyo kitiilwe ni Yesu. ³⁴ Kwaviya Daudi hiyo yehe enulwe kulanga, mna niye agambaga.

'Zumbe amgambaga Zumbe dyangu.

Ikala kulume kwangu

³⁵ mpaka niwaike wank'hondo wako hasi ye viga vako.'

³⁶ "Want'hu wose wa Izilaeli, wamanye ikindedi kugamba yudya Yesu Kilisito mwa muwambaga mwo msalaba niye atendigwe ni Mnungu kunda Zumbe na Mkombozi!"

³⁷ Want'hu weze weve ivo, niyo wengilwa ni kinyulu mwe mioyo yawe nokumgamba Petulo na wegala ulosi watuhu, “Haluse wandugu zetu, kitende vivihi?”

³⁸ Petulo niyo awahitula kugamba, “Kila yumwenga ahituke kulawa mo wavu, no kubatizwa mwe dizina dya Yesu Kilisito, vileke muusilwe wavu wenyu, niho nomhokele geleko dya Muye ywa Mnungu. ³⁹ Kwaviya indagano aikile Mnungu ni kwa nyuwe na wana wenyu na wose wehale, wose wetangwe ni Zumbe Mnungu kwakwe mwenye.”

⁴⁰ Petulo abilikizaga kwa milosi mingi awakanyaga akagamba, “Keyokoleni nyuwe wenye kulawa mwa maya ya Mnungu yakukiziila cheleko iki cho wavu!” ⁴¹ Wengi wahuwilaga mo ulosi wakwe niyo wabatizwa, want'hu wabuile magana milongo mitatu nawongezekela mwe dizuwa idyo. ⁴² Niyo wanda wakahinizwa ni wegala ulosi, wekalaga hamwenga mwe midugano ya wahuwila, wakabendula mkate no kumvika Mnungu.

Wikazi wa Wahuwila.

⁴³ Vihungi vingi na va kwehela nevikadamanywa ni wegala ulosi, kila yumwenga niyo engilwa ni wogofi. ⁴⁴ Wahuwila wose wagendeelaga kunda hamwenga na kuhangila vint'hu vawe kwa kila yumwenga. ⁴⁵ Na wakataga vint'hu, no ugoli wawe na kukepangila matundu kuligana na viya kila yumwenga naakaviunga. ⁴⁶ Kila zuwa dikutimila na wakadugana enga viya fyo mwe Nyumba ya Mnungu, naho nawakadya

ndala, wakadya kwa kinyemi na mioyo ya ukise, ⁴⁷ wakamtogola Mnungu no kuwatende want'hu wose welelwe. Naho kila zuwa Zumbe naakawagenyeza kwe difyo dyawe, kwa wadya nawakayokolwa.

3

Mnt'hu aholomp'hale ahonywa

¹ Zuwa dimwenga Petulo na Yohana wandaga wakaita hamwenga kwe nyumba ya Mnungu saa kenda kisingi, mwe sa yo kumvika Mnungu. ² Hadya he Nk'hili Int'hana enga ivo ikwitangwa, handaga na mnt'hu aholomp'hale viga mo wikazi wakwe wose. Mazuwa yose naakegalwa kwe nk'hili akalombeze matundu kulawa kwa want'hu wandaga wakaita kwe Nyumba ya Mnungu. ³ Eze awaone Petulo na Yohana wakengila mwe nyumba ya Mnungu, awalombezaga wamwink'he chochose. ⁴ Petulo na Yohana wamkaulisaga mnt'hu uyo, niyo Petulo amgamba, “Kikaule suwe!” ⁵ Ivo niyo awakaulisa akakawiila kwink'higwa chochose. ⁶ Mna Petulo amgambaga, “Miye hina matundu, mna nakwink'ha kiya nnanacho, kwe dizina dya Yesu Kilisito ywa Nazaleti, nakugamba Kimala ugende!” ⁷ Niyo amwinula kwa mkono wakwe wo kulume, no kumwambiza akimale. Aaho iviga ne zink'hungu ze viga vakwe vapataga ludole. ⁸ Niyo apilika no kukimala ne viga vakwe, naho niyo akonga kugenda genda, niyo engila nawo kwe Nyumba ya Mnungu, akagenda na kupilika pilika akamtogola Mnungu. ⁹ Want'hu nawamuona

akagenda no kumtogola Mnungu, ¹⁰ naho umwo weze wamuwone kugamba ni yudya kilombezi andaga akekala he nk'hili ikwitangwa Nnk'hili Nt'hana, wose weehelagwa na kuhungwa mwe kiya kimlaile yudya mnt'hu.

Ulosi wa Petulo mwe Nyumba ya Mnungu

¹¹ Umwo yudya mnt'hu andaga hamwenga nawo Petulo na Yohana, want'hu wose weheelesagwa, naivo niyo wawagulukila hant'hu hakwitangwa ho ukumbi wa Sulemani. ¹² Petulo eze awaone awant'hu niyo awagamba, Wandugu zetu wa Izilaeli, nii mwehelwa mwe mbuli ino, naho nii mwakikaulisa suwe? Nyuwe mwagamba aya yadamanyika kwa udahi wetu suwe, hegu kwo uwedi kinanao kimtenda mnt'hu uyu agende? ¹³ Mnungu ywa Ibulahimu na ywa Isaka na ywa Yakobo na Mnungu ywa wakale wetu, kamwink'ha ukulu mtumwa ywakwe Yesu, mna no mungela mwe mikono ya maseuta, niyo mwamlemela hameso ha Pilato, hata hadya Pilato aungaga amlekele. ¹⁴ Nakanda mnt'hu akukile naho azumilwe ni Mnungu, mna mwamlemelaga, vitendese no mumlombeza Pilato awambizeni kumlekela yudya mkomi. ¹⁵ Nomumkoma yudya akulongoza kwita ko ugima mna Mnungu nakamuuyula, naswe nisuwe kiyane ayo. ¹⁶ Nu udahi we dizina dyakwe umgeile ludole uyu mnt'hu agende. Uyu mkumuona mummanya kadamanyilwa ayo kwa mhuwi kwa zina dya Yesu, nu mhuwi mwa Yesu nuwo umhonyile, enga ivo nyose mkudaha kuwona.

17 “Naho elo, ndugu zangu, hiyamanya yadya mumdamanyile Yesu nyuwe ne vilongozi wenyu, mdamanya kwaviya nomnda hamanyize. 18 Mnungu ayalongaga kombokela walotezi wakwe kugamba Kilisito Mkombozi nasulumizwe, naho haluse kayatenda yadamanyike kwe sila ino. 19 Kweiiileni, mumhitukile Mnungu, vileke Mnungu awausile wavu wenyu. Mnatenda ivo, 20 lupisi va kugeligwa ludole nolwize kulawa kwa Zumbe, naho naawegaileni Yesu uyo Kilisito Mkombozi msaguilwe. 21 Neekale uko kulanga mpaka Umwo vikabubula aho vint'hu vose nevidamanywe uhya, enga viya Mnungu alongile kombokela kwa walotezi wakwe awo wandaga uuko kale. 22 Kwaviya Musa agambaga, ‘Zumbe Mnungu wenyu naawasaguileni mlotezi mgati mwa wandugu zenyu enga ivo anigale miye, naho naande yumwenga mwa want'hu wa kwenyu, muyategeleze yose naawagambileni myadamanye. 23 Uneva mnt'hu yeyose hana mtegeleze mlotezi uyo, naalavigwe kulawa mwa want'hu wa Mnungu niyo kukomwa.’ 24 Walotezi wose wandile no ulosi, Samweli na wose wantimile woho nawo walongaga iki kikulaila mwa mazuwa aya. 25 Ndagano za Mnungu kwombokela kwa walotezi wakwe ni kwa nyuwe, naho mwihamwenga mwe yadya Mnungu alagane na wakale wenyu. Enga ivo alongaga na Ibulahimu, ‘Kombokela ko lukolo neniwavikile want'hu wose mwe isi.’ 26 Naivo Mnungu kamsagula mtumwa ywakwe naho nk'hongo kamwigala kwenyu, kuwavikila kwa

kuwatenda kila yumwenga ywenyu kuhituka kulawa mwe zisila zenyu ziihile.”

4

Petulo na Yohana waikwa he kitala

¹ Petulo na Yohana wandaga wakei kusimuila na want'hu umwo walava nt'hambiko na Mkulu wa wamizi we Nyumba ya Mnungu hamwenga na Masadukayo waweziilaga. ² Wandaga na maya kwaviya wegala ulosi awa waidi wawahinizaga want'hu kugamba Yesu auyukaga, kikwigala uwona kugamba, wabanike nawauyuke. ³ Ivo niyo wawagwila nokuwavugaila kubula zuwa ditimile, kwaviya zuwa nediswa. ⁴ Mna wose wawivaga uwo ulosi wahuwilaga, naho mwa awo wagosi du wandaga milongo magana mashano.

⁵ Mwe dizuwa dya kaidi, vilongozi wa Wayahudi na wadala vilongozi hamwenga na wahinizi wa sigilizi, wakeduganyaga mwo mzi wa Yelusalemu. ⁶ Waduganaga hamwenga na Mlava nt'hambiko Mkulu Anasi, hamwenga na Kayafa na Yohana, na Alekizanda hamwenga na watuhu we nyumba yo Ulava nt'hambiko Mkulu. ⁷ Wawaikaga Wegala Ulosi, Petulo na Yohana hameso yawe niyo wawauza, “Mwayadamanya aya kwa ludole lwani? Naho kwa udahi wa dizina dyaani?”

⁸ Petulo akanda kamema Muye ywa Mnungu, niyo awahitula, “wadala Vilongozi wa want'hu, na wakulu, ⁹ uneva kiletwa dielo nakuuzwa kilonge izimbuli izedi adamanyilwe uyo aholomp'hale, naivo ahonyigwe, ¹⁰ nyuwe nyose hamwenga na want'hu wose wa Izilaeli

mmanye. Mnt'hu uyu akimale hameso henyu, mgima ngungulu, kwa zina dya Yesu Kilisito ywa Nazaleti, yudya mwamuwambaga mo msalaba, uyo auyulwe ni Mnungu. ¹¹ Uyu Yesu niye yudya awandikagwa mwo Mawandiko Yakukile kugamba,

'Diwe diya mwadilemelaga nyuwe wazesi, dinda iwe kulu hediikuungwa kusweswa kujink'ha yose.'

¹² Uyokozi walawa kwa yehe ekedu, mwe isi yose hadihali zina dyodyose hasi ye mbingu kink'higwe ni Mnungu dikudaha kuki yokola."

¹³ Want'hu we kitala wehelegwa kuuona weduvi wa Petulo na Yohana, nokubunk'hula kugamba wandaga ni enga want'hu watuhu wose ivo weli, naho heweina umanyi. Wabunk'hulaga naho kugamba wandaga hamwenga na Yesu.

¹⁴ Mna hawandaga na dyodyose wadabile kulonga kwaviya nawamuona yudya mnt'hu ahonile kakimala hamwenga na wakina Petulo na miyawe Yohana. ¹⁵ Ivo niyo wawagamba wafose kuse ye kitala, niyo vilongozi we kitala cha Wayahudi wakonga kutalaula wohowenye.

¹⁶ Wakeuzaga wenye wakagamba, "Nekitende vihihi mwa want'hu awa?" "Kila mnt'hu mwo mzi wa Yelusalemu kamanya kia kihungi kikulu kidamanywe ni Petulo na Yohana, naho hakikudaha kukilemela. ¹⁷ Mna chaungwa kuwafingiza want'hu awa wasekulonga naho na mnt'hu yeyose kwa zina dya Yesu, vileke imbuli ino ise kugendesa mwe isi yose."

¹⁸ Ivo niyo wawetanga naho kwe nyumba no kuwafingiza kugamba wasekulonga naho mweki-

eti hegu kuhiniza kwa zina dya Yesu. ¹⁹ Mna Petulo na Yohana niyo wawahitula kugamba, “Lamuleni nyuwe kiya ichedi kikwelela ha meso ya Mnungu, kuwatimilani nyuwe hegu kumtimila Mnungu. ²⁰ Kwaviya hakikudaha kuleka kulonga kiya kikione na kukiva suwewenye.” ²¹ Ivo vilongozi we kitala wagendeelaga kuwafingiziza, niyo chawalekela. Nawaona kugamba nevinda vidala kuwasulumiza, kwaviya want’hu nawakamwink’ha ukulu Mnungu kwe kiya kilaile. ²² Yudya mnt’hu adamanyilwe ikihungi andaga na myaka ijink’hile milongo mine.

Wahuwila walomlombeza Mnungu awenk’he weduvi

²³ Aaho Petulo na Yohana weze walekelwe, wauyaga kwa weyawe no kuwagambila kiya wakulu wa walava nt’hambiko na wadala vilongozi ivo walongile. ²⁴ Umwo wahuwila weze weve ivo, wakeduganyaga hamwenga kwa kumlombeza Mnungu kwa moyo umwenga wakagamba, “Zumbe Muumbi wo ulanga ne isi ne bahali na vose vimndani mwawe! ²⁵ Walongaga no mkale ywetu Daudi, mtumwa ywako, kwa udahi wa Muye ywa ywako, ukagamba, ‘Nii want’hu we isi yose waihiwa, nii want’hu waikaga minyanyiko ya kihezi? ²⁶ Mazumbe we isi wakeika lumwe, vilongozi nao wakeduganya hamwenga wakamhiga Zumbe na Kilisito Mkombozi amsagule.’ ²⁷ Kwaviya ikindedi Helode na Pontio Pilato waduganaga mwo mzi hamwenga na want’hu hi Wayahudi na want’hu wa Izilaeli kumhiga

Yesu, Mndima ywako Akukile, uyo um sagule, Kilisito Mkombozi. ²⁸ Nawadamanya kila kint'hu kiya ukiikile lumwe kwa udahi no kuunga kwako kugamba nekilaile. ²⁹ Naho haluse, weye Zumbe, kaula ukutisa kwawe, naho ukizumile suwe wandima wako, kibilikize ulosi wako kwa kukeduvya. ³⁰ Chulula mkono wako uwahonye want'hu, naho damanya vilagiso va na kwehela kwa kombokela zina dyo mtumwa ywako Yesu Akukile.”

³¹ Weze wabinde kulombeza Mnungu, hadya wandile niyo hasingisika. Wose hadya niyo wamemezwa Muye ywa Mnungu no kubilikiza Mbuli ya Mnungu kwa weduvi.

Wahuwila wahangila vint'hu wananavo

³² Fyo dya wahuwila wandaga wamwenga mwe zifanyanyi zawe na mwe mioyo yawe. Hakwandile na yeyose adahile kugamba kint'hu chakwe mwenye, ila wahangilaga vint'hu vose wandaga navo. ³³ Kwa udahi mkulu wegala ulosi walavaga uwona mwe mbuli yo kuuyuka kwa Zumbe Yesu, naho niyo Mnungu awenk'ha uwedi mwingi. ³⁴ Mwo umwenga wawe hakwandaga na yumwenga andaga na uswesi wa kint'hu. Wamwenga wandaga na vint'hu vawe wavita-gaga no kwink'hiza matundu yalaile mwediy-ombe, ³⁵ nokuzink'hiza kwa wegala ulosi, naho matundu nayapangigwa kwa kila mnt'hu kuli-gana viya akuviunga.

³⁶ Kwandaga na Mlawi yuwenga mwelekwa ywa Kipulo, akwitangwa Yusufu, uyo wegala ulosi wakumwitanga Banaba nuko kugamba “Mgela

moyo want'hu”, ³⁷ atagaga nk'hode yakwe, niyo kuyaguha matundu nokuyenk'hiza kwa wegala ulosi.

5

Anania na mkaziwe Safila

¹ Kwandaga na mnt'hu yumwenga etangagwa Anania, hamwenga na mkaziwe Safila, nao watagaga mgunda wawe. ² Anania afisaga matundu yamwenga, mkaziwe naye amanyaga, niyo enk'hiza yadya yasigale kwa wegala ulosi. ³ Petulo niyo amgamba, “Anania, nii ukamlekela Mwavu umoyo wako, niyo wamdant'hiliza Muye ywa Mnungu kwa kufisa matundu yamwenga uyapatile mokutaga umgunda wako? ⁴ Umwo wandile ukei kuutaga mgunda, nounda wako, naho hata wize uutage matundu nayanda yako. Haluse nii ukapata ulamuzi wa kudamanya ivo? Huwadant'hilize want'hu, mna kumdant'hiliza Mnungu!” ⁵ Aaho Anania eze eve ivo, niyo agwa hasi no kubanika. Want'hu wose wevaga imbuli iyo wengilagwa niwogofi mkulu. ⁶ Wabwanga wezaga no kuuvika sanda kimba chakwe no kugenda kukizika uko kuse.

⁷ Lupisi lwa masaa matatu ivi, mkaziwe nakengila mwe nyumba idya akanda hamanyize chochose kilaile. ⁸ Petulo niyo amgamba, “Nigambile, matundu aya nayo ye diyombe dye kindedi mtagile umgunda?” Yudya mvele niyo amhitula, “Heiye, naayo.”

⁹ Ivo Petulo niyo amuuza Yudya mvele, “Nii weye na mgosiyo mwivana kumgeza Muye ywa Zumbe? Want'hu wammosaga msanga mgosiyo

weyaha homnango, naho nawakwinule weye nawe!”¹⁰ Aaho yudya mvele niyo agwa no kubanika. Wadya wabwanga niyo weza no kuwona kugamba nakafa, ivo niyo wamwinula no kummosa msanga hagihi na mgosiwe.¹¹ Fyo dya wahuwila wa Kilisito dyose na want'hu watuhu nawengilwa ni wogofi.

Vihungi no kwehela

¹² Vihungi vingi na vakwehela nevikadamywa ni wegala ulosi mgati mwa want'hu. Wahuwila wose nawakadugana kwa moyo umwenga mwo ukumbi wa Sulemani.¹³ Hakwandile na yeyose wakuse ye dibunga agezile kukelunga nawo hata vandile want'hu nawaka walongela vedi.

¹⁴ Mna want'hu wengi wagosi na wavele nawakelunga mwe difyo dyao, nokutenda fyo dya wakumhuwila Zumbe dyongezekela.¹⁵ Niyo vanda mwa yadya nayakadamywa ni wegala ulosi, wanyonge nawakenulwa mwe zisila no kuikwa mwe vigonelo vileke kizuli du cha Petulo kiwagubike wamwenga umwo akomboka.¹⁶ Naho mafyo ya want'hu yezaga kulawa kwe mizi izunguluke Yelusalemu, wakawegala wose wandile wakalumwa, wadya wandile na mp'hepo, na wose wahonyagwa.

Wagela Ulosi wasunk'wasunk'wa

¹⁷ Wakulu wa walava nt'hambiko, hamwenga na want'hu wose we dibunga dya Masadukayo, niyo wengila finju kwe wegala ulosi, ivo nawalamula kuwa tendela vihile.¹⁸ Nawawagwila wegala ulosi niyo wawagela

kwe divugailo. ¹⁹ Mna kilo ikia mtumigwa ywa Zumbe akomolaga ulwivi lwe divugailo, na kuwalava kuse wegala ulosiwa, niyo awagamba, ²⁰ “Iteni mkakimale kwe Nyumba ya Mnungu, muwagambile want’hu mbuli zose zo ugima mhya.” ²¹ Wagela Ulosi niyo watoza isigilizi, iviya kisingi wengilaga kwe Nyumba ya Mnungu no kukonga kuhiniza. Wakulu wa walava Nt’hambiko hamwenga na weyawe, wawetangaga want’hu wose we kitala na wadala vilongozi we Kiizilaeli, niyo wasigila uko kwe divugailo kuwaguha wegala ulosi no kuwaleta hameso yawe. ²² Mna wamizi we Nyumba ya Mnungu weze wabule, hawawaonaga wegala ulosi awo mwe divugailo, ivo wauyaga kwe Kitala no kuwagambila, ²³ “Kize kibule kwe divugailo nekidibwila divugailo divugalwa ndindili, naho wamizi wose nawanda meso mwe zink’hili, mna kize kikomole zinyivi hakione mnt’hu yeyose kundani!” ²⁴ Umwo Wakulu wa walava nt’hambiko na yudya mkulu wa wamizi we Nyumba ya Mnungu weze weve ivo, na weheelwa kugamba wegala ulosi wadigwa nii. ²⁵ Niho aweziilaga mnt’hu akawagamba, “Tegelezeni! Want’hu wadya muwavugaile kwedivugailo wekwe Nyumba ya Mnungu, wahiniziza want’hu!” ²⁶ Ivo mkulu wa wamizi, hamwenga na want’hu wakwe, wagentaga kuwavuza kwa mp’hahalahole kwaviya wogohaga want’hu sema wana watowe maiwe.

²⁷ Wawengizaga kundani, na kuwakimalisa hameso ye kitala, niyo mkulu wa walava nt’hambiko awauza mbuli wegala ulosi. ²⁸ Niyo

awagamba, “Nyuwe nekiwalemezesa mse kubilikiza kwa dizina dyo mnt'hu uyu. Mna kauleni ivo mdamanye! Mgendeza mahinizo yenyu mwe Yelusalemu yose, naho mwaunga mkitende kugamba suwe nisuwe kimkomile!”

²⁹ Niyo Petulo na wegala ulosi weyawe wahitula, “Chaungwa kumwogoha Mnungu, hiyo mnt'hu. ³⁰ Mnungu ywa wakale wetu amuuyulaga Yesu aho nyuwe mwize mumkome kwa kuhweleza mwo mti. ³¹ Mnungu amwikaga mwe nt'hunyo yakwe kwa kumtenda kilongozi na mlokozi, kuwenk'ha Wazilaeli luneka lwa kwejiila no kuusilwa wavu wawe. ³² Nisuwe kikulonga uwona we zimbuli izi, hamwenga na Muye ywa Mnungu, uyo niye enk'hizwe kwa wose wakumwiva Mnungu.”

³³ Wadya want'hu we kitala weze weve ivo niyo wafa maya, wakaunga wawakome wadya wegala ulosi. ³⁴ Mna yumwenga mwa Mafalisayo etangagwa Gamalieli andaga mhinizi wa sigilizi, naho uyo azumilagwa vitendese ni want'hu wose, akimaalaga he Kitala, niyo awagambaga wegala ulosi wande kufosa kuse ludodo. ³⁵ Niyo awagamba want'hu we Kitala, “Wambuyazangu Waizilaeli mnde na wengele kwa kia mkuunga muwadamanyile want'hu awa. ³⁶ Mwakumbukila kugamba alailaga Teuda mazuwa yomboke akaketogola kunda mnt'hu mkulu, niyo want'hu wabulaga magana mane wamzumilaga na kukelunga naye, Mna niyo akomwa, wose nawakamtimila niyo wa mwaganika, kafyo kakwe niyo kaganika. ³⁷ Akajika naho, niyo alaila Yuda ywa Wagalilaya,

mo kuwaza want'hu, uyu naye apataga want'hu wabindile wingi mna naye akomagwa, niyo want'hu wantimila wamwaganika. ³⁸ Naivo nawagambilani, mwe mbuli ino msekuwatenda dyodyose want'hu awa, walekeni wenye. Uneva iki wakudamanya chalawa mwe zifanyanyi za want'hu, nekisunguze kwaganika, ³⁹ mna uneva ni cha Mnungu, homdahe kuwafingiza, kwaviya nomkebwile mmo kuhigana na Mnungu!”

Kitala chatimilaga milosi ya Gamalieli. ⁴⁰ Wawetangaga naho awo wegala ulosi, niyo wawatowa mikotya, no kuwafingiza wase kuhiniza naho kwe dizina dya Yesu niyo wawalekela. ⁴¹ Wagela Ulosi weze wafose mwe kitala wandaga na kinyemi kwaviya Mnungu awenk'haga kuwagilwa kugeligwa soni kwajili ye dizina dya Yesu. ⁴² Naho mazuwa yose mwe Nyumba ya Mnungu na mwe zinyumba za want'hu, wegala ulosi wagendeelaga kuhiniza no kubilikiza Mbuli Yedi ya Yesu Kilisito kugamba niye Mkombozi asagulwe.

6

Wambizi mfunigate

¹ Ize yajike aho, enga ivo wanamp'hina nawakongezekela, kwa swesaga muivano mwa Wayahudi wakulonga Kigiliki, na Waibulania. Wayahudi wakulonga Kigiliki nawakalabila kugamba wavele wakwawe wabanikilwe na walume zawe, wajaligwa mwo upasi we nk'hande wa kila zuwa. ² Kwa ivo wadya wegala ulosi mlongo na waidi niyo wetanga idifyo digima dya

wanamp'hina wose na kuwagamba, haviwagilwe kwa suwe kuleka kubilikiza mbuli ya Mnungu, vileke kikaule mbuli yo upasi we vint'hu. ³ Elo wandugu zetu, saguleni want'hu mfungate mwa nyuwe wamanyike kunda na Muye ywa Mnungu no umanyi, nekiwaike kunda wakimalizi we mbuli ino yo upasi. ⁴ Naivo suwe nekinde ne ndima yo kumlombeza Mnungu no kubilikiza.

⁵ Fyo dyose dyelelagwa ne zifanyanyi za wegala ulosi, niyo wawasagula Sitefano mnt'hu mta mhuwi mkulu na Muye ywa Mnungu na Filipo na Pulokola na Nikono na Timoni na Palamena hamwenga na Nikolasi hi myahudi kulawa Antiokia, uyo atendagwa kunda mwe dini ye Kiyahudi aho nk'hongo. ⁶ Kafyo ako kegalagwa kwa wegala ulosi, niyo wegala ulosi wawageleka mikono no kuwavikila.

⁷ Naivo mbuli ya Mnungu yageendelaga kugendezwa, wanamp'hina mwe Yelusalemu wagenyelaga na kugenyela, naho walava nt'hambiko wabindile ingi wamhuwilaga Yesu.

Kugwiligwa kwa Sitefano

⁸ Sitefano enk'hagwa uwedi wa Mnungu vitendese na kwink'hwa udahi ni Mnungu, adamanyaga vilagiso na kweheela mwa want'hu. ⁹ Mna na ahigagwa ni want'hu wamwenga we nyumba yo mviko neiketangwa nyumba ya walekelwa, yawaduganyaga hamwenga Wayahudi kulawa Kilene, na Alekizandilia. Awa wandaga Wayahudi wandaga watumwa, mna wenk'hagwa ulekelwa wawe. Vandaga ni hamwenga na Wayahudi kulawa Kilene

na Ekizandilia. Woho na wayahudi watuhu kulawa miko ya Kilikia na Asia wakongaga kuhigana na Sitefano. ¹⁰ Mna Muye ywa Mnungu amwink'haga Sitefano umanyi wedi naho umwo andile akalonga, hawadahile kumhuma. ¹¹ Ivo wazungulaga want'hu no kuwenk'ha matundu vileke walonge lulimi kugamba, "Nekimwiva akambela vihile Musa na kumbela Mnungu!" ¹² Kwa ivo na wakasongeleza want'hu, wadala vilongozi, na wahinzi wa miko ya Musa. Wamgwilaga Sitefano kumwigala kwe Kitala. ¹³ Niyo wetanga want'hu kwiza kulonga udant'hi mwa Sitefano. Niyo wagamba, "Mnt'hu uyu hakuleka kuibela vihile Nyumba ikukile ya Mnungu, hamwenga ne miko ya Musa. ¹⁴ Chamwivaga akagamba, uyu Yesu wa Nazaleti naaimole Inyumba ya Mnungu no kuihitula miko yose kiihokele kwa Musa!" ¹⁵ Wose wekalaga he kitala wamn'goelaga meso Sitefano no kuwona kugamba ifuta yakwe yang'alaga enga futa ya mtumigwa ywa kwe mbingu.

7

Utambalisi wa Sitefano

¹ Mlava nt'hambiko Mkulu amuzaga Sitefano, "Iki kindedi?"

² Sitefano niyo ahitula, "Wandugu zangu, nitegelezeni! Umwo mkale ywetu Ibulahimu andaga akei kuita uko Halani, Mnungu ywo ukulu amlailaga uko Mesopotamia ³ niyo amgamba, 'Waleke want'hu wako ne isi yako naho uite kwe isi huunga hulagise.' ⁴ Ibulahimu

ailekaga isi yakwe ya Wakalidayo niyo agenda kwikala Halani. Aho ise dya Ibulahimu eze abanike, Mnungu amtendaga Ibulahimu asogele mwe isi ino mkwikala ivi haluse. ⁵ Mnungu hamwink'haga hohose mwe isi iyo kunda hakwe hata hant'hu hadodo mwe isi, Mna Mnungu amwikilaga ndagano kumwink'ha isi iyo, naho iyo neikanda yakwe hamwenga ne cheleko chakwe. Umwo Mnungu aikaga indagano iyo Ibulahimu andaga heina mwana. ⁶ Naivi nivo alongaga Mnungu kwa Ibulahimu, 'Cheleko chako nekikale kutanga, naho uko nawande watumwa, naho nawatendelwe yaihile kwa myaka milongo mine. ⁷ Mna nenombose usengelo kwa wadya wa kuwatendani watumwa, Mnungu kagamba, akajika nenikilave cheleko chenyu mwe isi iyo naivo nawanivike miye hant'hu aha.' ” ⁸ Niyo Mnungu atenda wila wa kumvina Ibulahimu kunda kilagiso che ndagano. Ivo Ibulahimu niyo amvina Isaka mazuwa mtandatu du eze elekwe, Isaka niyo eza kumvina mwanawe Yakobo, Yakobo naye niyo eza kuwavina wadya wanawe mlongo na waidi, awakale wo lukolo lwetu.

⁹ Wana Yakobo wamuwonelaga finju ndugu ywawe Yusufu niyo wamtaga kwo utumwa uko Misili. Mna Mnungu andaga hamwenga naye Yusufu, ¹⁰ niyo amkombola mwa makunt'ho yakwe. Mnungu amwink'haga Yusufu uwedi wakwe na umanyi hameso ya seuta ywa Misili akwitangwa Falao, Yudya Seuta ywa Misili niyo amtenda Yusufu kunda mkulu mwe isi na mwe nyumba yakwe yose. ¹¹ Niyo kwalaila gumbo kulu mwe isi ya Misili ne isi ya Kanani, yawatendaga

wakale wetu kunda na makunt'ho makulu. Wakale wetu hawadahaga kupata chochose cho kudya. ¹² Yakobo eze eve kugamba Misili kuna nk'hande, niyo awatuma wadya wanawe awo wakale wetu, waite Misili malavo yao ya nk'hongo. ¹³ Mwe nt'hambo yawe ya kaidi Yusufu akelavanyaga kwa wanduguze, Falao niyo aimanya imp'huga ya Yusufu. ¹⁴ Yusufu egalaga want'hu kwa ise Yakobo, amgambile hamwenga ne mp'huga yose, uwazilo wawe wandaga ni milongo mfungate na shano, weze Misili. ¹⁵ Ivo Yakobo aitaga Misili yehe hamwenga na wakale wetu watuhu, na uko nuko wafilaga. ¹⁶ Vimba vawe vegalagwa mpaka Shekemu, niyo wamosigwa msanga mwe kikuta agulaga Ibulahimu kwa want'hu wa kabila dya Hamoli kwa matundu heyemanyike uwazilo wakwe.

¹⁷ Want'hu wetu kudya Misili wagenyelaga niyo wanda wabindile ingi aho Mnungu andaga akaunga akint'hize indagano yakwe aikaga na Ibulahimu. ¹⁸ Kulongole, seuta yumwenga hammanyaga Yusufu, akongaga kunda seuta ywa Misili. ¹⁹ Awatendelaga want'hu wetu ukwank'walu, kuwadamanyila wiihi kuwatigiza wawaduule kuse wana wawe wakembe vileke wabanike. ²⁰ Aho niho elekagwa Musa mwana mkembe mtana. Alelagwa kwawe kaya kwa miyezi mitatu, ²¹ eze aikigwe kuse ye kaya yawe, mwana kindele ywa Falao amguhaga Musa no kumlela enga mwanawe. ²² Musa ahinizwagwa umanyi wose wa Wamisili, niyo akula kwa milosi na udamanyi.

²³ “Musa eze abule myaka milongo mine

afanyanyaga kuwaona wanduguze Waizilaeli.
²⁴ Aonaga Mzilaeli yumwenga akatoigwa nu Mmisili, niyo agenda kumwambiza no kumlihizila kwa kumkoma uyo Mmisili.
²⁵ Agambaga mafa wanduguze Wazilaeli wadhaga kumanya kugamba Mnungu aunga awakombole kwa kombokela yehe Musa, mna hawakombaganyaga. ²⁶ Zuwa ditimile awaonaga Wazilaeli waidi wakatoana, agezaga kuwalamula. ‘Tegelezeni, nyuwe want’hu, mwindugu wa hamwenga Wazilaeli, Mwatowanilanai?’ ²⁷ Mna yudya yumwenga naakamtoesa miyawe niyo amsindikila kunk’handu Musa, akamgamba, ‘Niani akuikile kunda mkulu na mlamuzi ywetu?’ ²⁸ ‘Waunga mnikome enga viya umkomile Mmisili gulo?’ ”
²⁹ Musa eze eve ivo, niyo anyilika Misili kuita Midiani. Uko elekaga wana wakilume waidi.

³⁰ “Ize yomboke myaka milongo mine, Mtu-migwa ywa kwe mbingu amlailaga Musa mwo lulija lukwaka mwa kasaka, ukwo kwe dijangwa hagihi no mnima wa Sinai. ³¹ Musa ehelwagwa kwa ayo ayaonaga, niyo asogela hagihi hakasaka vileke akaule vedi. Mna niyo eva izwi dya Zumbe. ³² ‘Ni miye Mnungu ywa wakale wako, Mnungu ywa Ibulahimu, Mnungu ywa Isaka na Yakobo.’ Musa ogohaga na kuzingiza hagezile kukaula. ³³ Zumbe niyo amgamba Musa, ‘Ham-bula vilatu vako, aho ukimale ni hant’hu hakukile. ³⁴ Hiuona ukwank’walu uwo wakatendelwa want’hu wangu ukwo Misili. Hiiwa indilo yawe, hiseela kwiza kuwakombola. Nohutume uite Misili.’ ”

35 “Musa niye yudya alemelwagwa ni Waizilaeli. Wamuuzaga. ‘Niani akugambile unde mkulu na kunda mlamuzi ywetu?’ Niyehhe uyo atumigwe ni Mnungu kuwalongoza want’hu no kuwakombola kwa wambizi wa mtumigwa ywa kwe mbingu, uyo amlailaga mwa kasaka kakukweela moto. 36 Awalongozaga mwo kufosa Misili, akadamanya vilagiso na kwehela ukwo Misili na kwe bahali ink’hudu, na kwe dijangwa kwa myaka milongo mine. 37 Musa niye awagambaga watu wa Izilaeli, ‘Mnungu na awasaguileni Mlotezi enga miye, kulawa mwa wandugu zenyu.’ ” 38 Niye yudya andaga hamwenga na want’hu wa Izilaeli wakeduganyaga kwe dijangwa, andaga uuko hamwenga na wakale wetu hamwenga no mtumigwa ywa kwe Mbingu alongaga naye kwo mnima wa Sinai, naho ahokelaga milosi yo ugima eze akigambile suwe.

39 “Mna wakale wetu wamlemelaga kumwiva niyo wamsukumizila kunk’handu, no kunyemwa nyemwa kuuya Misili. 40 Wamgambaga Haluni, ‘Kidamanyile mnungu akuunga akilongoze, kwaviya hakikumanya ayo yambwiile Musa, uyo akilavile Misili.’ 41 Wadamanyaga hili dikeigile njeku, wakaditendela nt’hambiko, wakavika kint’hu wakidamanye woho wenye. 42 Ivo Mnungu niyo awasa, na kuwaleka wavike nt’hondo zo ulanga, enga ivo viwandikwe mwe kitabu cha walotezi kugamba. ‘Nyuwe want’hu wa Izilaeli! Hamwandile mwi wangu hiyo miye nomkanilavila nt’hambiko

kwa malavo milongo mine mwe dijangwa.

⁴³ Nyuwe nomwinula heha dya Moleki,
ne kizuli cha Lefani, yumwenga mwe milungu
nt'hondo yenyu,

nayanda mahili mwayadamanyaga nt'hambiko.
Ivo elo neniwasamizeni mwite kujink'ha Ba-
biloni.' ”

⁴⁴ “Wakale wetu wandaga ne Dihema
dya ulonga uwona uko kwedijangwa.
Dyadamanyagwa enga viya mwenye Mnungu
amsigiilaga Musa, kugamba didamanywe
enga iviya Musa alagiswe. ⁴⁵ Akajika naho,
wakale wetu wadihokelaga diheha kulawa kwa
watatizawe wandaga nadyo umwo wakanda na
Yoshua, no kuzitaha ziisi kulawa kwe zink'holo
zia Mnungu azigulusaga enga viya waziguhaga.
Naho nedikala mpaka mwa mazuwa ya Daudi.

⁴⁶ Daudi ahokelaga uwedi, niyo amlombeza
Mnungu amwink'he hant'hu hakumzengela
wikazi Mnungu ywa Yakobo. ⁴⁷ Mna niyo
Sulemani amzengela Mnungu nyumba.

⁴⁸ “Mna Mnungu ekulanga mwa yose hakwikala
mwe zi nyumba zizengigwe ni mikono ya want'hu
enga viya mlotezi akulonga,

⁴⁹ Zumbe agamba, ‘Mbingu nidyo difumbi dyangu
dyo Useuta,

isi niyo huikila iviga vangu.

Ni nyumba ya vivihi mkudaha kunizengela?

Heihi aho miye huunga nikale?

⁵⁰ Vint'hu ivi voseni himiye nividamanye?’ ”

⁵¹ Niyo Sitefano agendeela kulonga, “Nyuwe
mna kigungu mtwi! Mioyo yenyu inda midala,
magutwi yenyu hayakwiva ulosi wa Mnungu!

Mnda enga wakale wenyu, nyuwe nanywe mwaungisa kumhiga Muye ywa Mnungu! ⁵² Togoleni eyuko mlotezi yeyose hesulumizwe ni wakale wenyu? Wawakomaga walotezi, awo walongaga ukwiza kwa yudya Mndima wo Uwedi. Naho haluse mumsezenga no kumkoma. ⁵³ Ni nyuwe mwaihokelaga miko ya Mnungu idya yegalagwa ni mtumigwa ywa kwe Mbingu, mna mwiibela.”

Sitefano atoigwa maiwe

⁵⁴ Umwo wadala we Kitala weze weve ivo Sitefano akulonga, wafaga maya niyo wagwegwejula meno kwa maya. ⁵⁵ Mna Sitefano, amemigwe ni Muye ywa Mnungu, asinyaga kulanga no kuuona ukulu wa Mnungu, Yesu naye kakimala kulume kwa Mnungu. ⁵⁶ Niyo Sitefano agamba, “Kauleni nauona ulanga ukomoka, naho Mwana Mnt’hu kakimala kulume kwa Mnungu!”

⁵⁷ Wadala we Kitala wagutilisaga, kwa mikono yawe wasitaga magutwi. Niyo wose kwa hamwenga wamkump’hukila, ⁵⁸ no kumduula kuse yo mzi niyo wamtowa maiwe. Wadya waone niyo waika suke zawe kwa ndugu ywetu akwitangwa Sauli. ⁵⁹ Umwo wandile wakamtowa maiwe Sitefano, yehe amlombezaga Mnungu akagamba, “Zumbe Yesu, hokela umuye wangu!” ⁶⁰ Afikaga madi niyo aila kwa izwi kulu akagamba, “Zumbe! Use kukumbukila wavu wawe!” Alongaga ivo niyo abanika.

8

¹ Naho Sauli alongaga uwona wo ukomi wakwe.

Sauli awasulumiza wahuwila.

Mwe dizuwa diya want'hu wamhuwile Kilisito mwe Yelusalemu wakongaga kukunt'hizwa kik-wank'walu. Want'hu wose, kuleka wegala ulosi, wasambalaga uko Yuda na Samalia. ² Want'hu wa Mnungu wamwenga wamosaga msanga Sitefano, no kumhonzela kwa ndilo nk'hulu.

³ Sauli agezaga kudisulumiza difyo dya wahuwila wa Kilisito. Awalavaga kuse ye zinyumba Zawe awo wahuwila, na kuwagela kwe divugailo.

Mbuli Yedi yabilikizwa mwe Samalia.

⁴ Wadya wahuwila wasambalaga kose kudya wanyilikilaga wabilikizaga Mbuli Yedi. ⁵ Filipo aitaga kwe mizi ya Samalia na kumbilikiza kugamba Yesu Kilisito niye Mkombozi. ⁶ Mafyo ya want'hu wandaga na nt'hegelezi mwa yadya naakalonga Filipo, kwaviya nawakamwiva, no kuwona vilagiso vingi adamanya. ⁷ Mp'hopo nezikawafosa want'hu kwa maizwi makulu ya ndilo, na wose wabindile ingi waholomp'hale ne viwete wose wahonyagwa. ⁸ Naivo kwandaga na kinyemi kikulu mwo mzi udyo.

⁹ Kwandaga na mnt'hu yumwenga ekalaga aho, zina dyakwe etangagwa Simoni, awehelaga want'hu wo mzi wa Samalia kwa kudamanya usai wakwe. Naaka keduvya kugamba yehe andaga mnt'hu yumwenga mkulu, ¹⁰ naho kila yumwenga mwo mzi uwo mwa malika yose, wamwogohesaga, wakagamba, "Yehe niye udahi wa mnungu amanyike enga 'Udahi Mkulu,'" ¹¹ Nawakamwoghesa kwaviya kwa lupisi lutali

naaka wehela ko usai wakwe. ¹² Umwo weze wahuwile Filipino akabilikiza Mbuli Yedi yo Useuta wa Mnungu, na za Yesu Kilisito, wabatizagwa wose wogosi kwa wavele. ¹³ Simoni mwenye naye ahuwilaga, naho ize inde kabatizwa, ekalaga hagihi na Filipino naho ehelagwa umwo aonaga vakwehela vikulu na vihungi vandaga vikadamanywa.

¹⁴ Wegala Ulosi wa Yelusalemu wevaga kugamba want'hu wa Samalia wahokela mbuli ya Mnungu, ivo niyo wawegaila Petulo hamwenga na Yohana. ¹⁵ Weze wabule nawalombezelaga kwa Mnungu vileke wahokele Muye ywa Mnungu. ¹⁶ Kwaviya Muye ywa Mnungu andaga akei kwiza kwa yeyose mwawe, nawabatizwa du kwe dizina dya Zumbe Yesu. ¹⁷ Niho Petulo na Yohana wawageleka mikono mwawe, niyo wahokela Muye ywa Mnungu.

¹⁸ Simoni aonaga kugamba wahuwila wahokela Muye ywa Mnungu aho wegala ulosi weze wawageleke mikono. Ivo aungaga kuwenk'ha matundu Petulo na Yahana, ¹⁹ no kuwagamba, “Nink'heni udahi uno name vileke inde kila huunga nimgeleke mikono ahokele Muye ywa Mnungu.”

²⁰ Mna Petulo niyo amhitula kugamba, “Weye na matundu yako kagiileni hale, kwaviya weye wagamba udahi wa Mnungu waguligwa kwa matundu. ²¹ Huna hant'hu, hegu kuhangila mwe ndima yetu kwaviya moyo wako hauwagilwe mwa meso ya Mnungu. ²² Kwaivo mhitukile Zumbe vileke zifanyanyi zako ziihile, naho mnombeze vileke akuusile weye zifanyanyi enga

izi. ²³ Naona kugamba kumemwa ni finyu naho umvugailwa wa wavu.”

²⁴ Simoni niyo awagamba Petulo na Yohana, “Nilombezeni kwa Zumbe, disekunilaila dyodyose mwa aya mkulonga.”

²⁵ Petulo na Yohana weze wajike kulava uwona no kugendeza kose ulosi wa Zumbe, niyo wauya Yelusalemu. Umwo mwe sila wabilikizaga Mbuli Yedi ya Mnungu mwe zikaya zibindile ingi za Samalia.

Filipo ambatiza mkulu yumwenga wa Isiopia

²⁶ Mtumigwa ywa Zumbe amgambaga Filipino, “Keike lumwe wiite kwa mwenye mzi, kwe sila ikulawa Yelusalemu kuita Gaza.” Sila ino haikugendwa mazuwa aya. ²⁷ Filipino akeikaga lumwe niyo aita. Mnt’hu yumwenga ywa Isiopia andaga mgosi afunt’higwe, naho andaga mnt’hu mkulu amanyike, mkulu we kindolo chose cha Kandake, seuta ywe kivele ywa Isiopia. Andaga uko Yelusalemu akamvika Mnungu, ²⁸ andaga akauya kaya Mwe ditololi dyakwe. Umwo andaga akagendeza, andaga kagubula kitabu cha mlotezi Isaya. ²⁹ Muye ywa Mnungu niyo amgamba Filipino, “Ita hagihi ne diya ditololi, unde hagihi nadyo.” ³⁰ Filipino adigulukila niyo amwiva yudya mnt’hu akasoma kulawa mwe kitabu cho mlotezi Isaya. Filipino amuuzaga, “Togola wakombaganya icho ukusoma?”

³¹ Mkulu niyo ahitula, “Nenikombaganye vivihi haheina mnt’hu wa kunitambalisa?” Niyo amgamba Filipino akwele mwe ditololi no kwikala hamwenga naye. ³² Uwo Mawandiko Yakukile naakasoma uyo mnt’hu yandaga ivi.

“Enga viya ngoto ikwigalwa ko kuchinjwa,
enga viya Mwanangoto heekuila akamogigwa
mazoya,
halongile mbuli.

³³ Nakagelekwa uhuza, na kuswesa kuwagilwa
kwakwe.
Niani akudaha kusimuila, mbuli ze cheleko
chakwe,
Kwaviya wikazi wakwe mwe isi ubula kwo
uheelo.”

³⁴ Yudya mkulu niyo amgamba Filipo, “Hake
nigambile, niyuhi akulongwa nu mlotezi? Ake-
longa mwenye, hegu eyuko mtuhu?” ³⁵ Filipo
akongaga kulonga, akakongela nk'hongo yo ulosi
wo Mawandiko Yakukile, akamgambila Mbuli
Yedi ya Yesu. ³⁶ Umwo wandile wakagenda
hasi mwe sila, wabulaga hant'hu hana mazi,
niyo mkulu yudya agamba, “Aha hana mazi,
nafingizwa nii nisekubatzwa?” ³⁷ Filipo niyo
amgamba, “Wadaha kubatzwa uneva wahuwila
kwo umoyo wako wose.” Yudya mnt'hu niyo ahi-
tula, “Nahuwila, nahuwila kugamba Yesu Kilisito
ni Mwana ywa Mnungu.”

³⁸ Yudya mkulu niyo asigiila ditololi dikimale,
niyo Filipo hamwenga na yudya Mkulu waseela
hasi mwa mazi, niyo Filipo ambatiza. ³⁹ Umwo
weze wafose mwa mazi, Muye ywa Mnungu niyo
anguha Filipo, niyo ahalawa ha meso ya yudya
mkulu. Yudya mkulu hamuwone naho, mna nak-
agendeela no utafi wakwe amemigwe ni kinyemi.
⁴⁰ Filipo naketukila kabula uko Azoto, niyo agen-
deela no kubula Kaisalia, mwe sila abilikizaga
Mbuli Yedi ya Mnungu mwe kila mzi.

9

Sauli ahituka

¹ Mna Sauli agendeelaga kutisa na kufanyanya kuwakoma wanamp'hina wa Zumbe. Aitaga kwa Mlava nt'hambiko Mkulu ² niyo alombeza baluwa zikumwink'ha udahi wa kuita kwe zinyumba zo kuvika uko Damesiki, vileke anawabwiila want'hu we sila iyo ya Zumbe wagosi na wavele, awagwile no kuwegala Yelusalemu.

³ Sauli eze abule hagihi no mzi wa Damesiki, aaho ung'azi kulawa kulanga wa mmwekelaga nt'hendelo zose. ⁴ Agwaga hasi niyo eva izwi dikumwitanga, "Sauli! Sauli! Nii wanigela makunt'ho?" ⁵ Sauli niyo auza, "Weye niwe ani, Zumbe?"

Izwi niyo dya hitula, "Ni miye Yesu, ukunigela makunt'ho." ⁶ "Mna kimala wingile mwo mzi, ukwo noukagambilwe yo kudamanya."

⁷ Wadya want'hu wandaga hamwenga na Sauli, wakimalaga heweena dya kulonga, wadiivaga idizwi mna hawaonaga mnt'hu yeyose. ⁸ Sauli akimaalaga na kufinyula meso yakwe, mna haonaga chochose. Ivo niyo wamtoza mkono no kumlongoza kwo mzi wa Damesiki. ⁹ Kwa mazuwa matatu hadahaga kukaula, aho hose andaga hakudya naho hakunywa chochose.

¹⁰ Kwandaga na mwanamp'hina yumwenga mwo mzi wa Damesiki etangagwa Anania. Enk'hagwa uwona ni Mnungu akamgamba, "Anania!"

Anania niyo etika, "Longa na miye Zumbe"

¹¹ Zumbe niyo amgamba, "Keike lumwe uite kwe sila ichumile, kwe nyumba ya Yuda,

ukauze mnt'hu alaile Taso zina dyakwe Sauli. Alombeza Mnungu ¹² naho mwo uwona wakwe, kaona mnt'hu akwitangwa Anania akengila no kumgeleka mikono vileke adahe kuwona kaidi.”

¹³ Anania niyo amhitula, “Zumbe, want'hu wengi wanigambila zimbuli zo mnt'hu uyo, no makunt'ho yose awatendele want'hu wako uko Yelusalemu. ¹⁴ Naho ivo keza Damesiki akanda na udahi kwa kutumigwa ni wakulu wa walava nt'hambiko, awagwile wose wakukuvika weye.”

¹⁵ Zumbe niyo amhitula Anania, “Ita, kwaviya himsagula kunda mindima ywangu, kuditenda zina dyangu dimanyike kwa wadya hi Wayahudi, na kwa mazumbe, na kwa want'hu wa Izilaeli. ¹⁶ Naho miye mwenye nenimlagise yose akuunga asulumizwe kwe dizina dyangu.”

¹⁷ Ivo Anania aitaga no kwingila mwe nyumba idya andaga umwo Sauli, nokumgeleka mikono. Anania niyo amgamba Sauli, “Ndugu yangu Sauli, Zumbe Yesu yudya akulaile mwe sila umwo wandile ukeza aha, kanituma vileke wink'we kuwona vituhu, naho uhokele Muye ywa Mnungu.”

¹⁸ Aho vint'hu vikwinga makobembe ya samaki yatomokaga kulawa mwa meso ya Sauli, niyo adaha kukaula naho. Akimaalaga niyo abatizwa, ¹⁹ eze adye nk'hande niyo nguvu zamuiya naho.

Sauli abilikiza uko Damesiki

Sauli ekalaga kwa mazuwa mageke na wanamp'hina aho Damesiki. ²⁰ Aitaga luholuho kwe nyumba yo kuvikila no kukonga kubilikiza kugamba Yesu mi mwana Mnungu.

²¹ Wose wamwivaga Sauli wehelagwa na ku-uza, “Uyu hiye yudya andaga akawakoma wose

nawakamvika Yesu kudya Yelusalemu? Naho hezile aha mwe mbuli yo kuwagwila want'hu no kuwegala kwa wakulu wa walava nt'hambiko?"

²² Mna mabilikizo ya Sauli yagendeelaga kunda na udahi mkulu, no ulavanyi wakwe kugamba Yesu niye Kilisito Mkombozi asagulwe ni Mnungu, nouwatenda Wayahudi wandaga wakekala Damesiki wase kudaha kuuza dyodyose.

²³ Mazuwa mengi yeze yande yagendeela, Wayahudi wekalaga hamwenga wakaika mzungu wo kumkoma Sauli, ²⁴ mna Sauli nakagambilwa mizungu yawe. Kilo na msi nawakamogola mwe mizi vileke wamkome. ²⁵ Mna kilo kimwenga, wanamp'hina awo wandaga na Sauli wamguhaga niyo wamlava kwa kumseleza mwe dilanga dyo lukazi lwa zungulukaga mzi akanda mwe digahu dinyinyigwe luzigi.

Sauli uko Yelusalemu

²⁶ Sauli aitaga Yelusalemu niyo ageza kukelunga na wanamp'hina mna hawamzumilaga kugamba andaga mwanamp'hina kindedi, naho wose wandaga wakamogoha. ²⁷ Banaba ezaga kumguhaha na kumwambiza kumwigala kwa wanamp'hina. Awatambalisaga vedi ivo Sauli amuone Zumbe na ivo walonganye. Awagambilaga iviya iviya ivo Sauli naakabilikiza kwa kweduvya mwe dizina dya Yesu uko Damesiki. ²⁸ Sauli ekalaga nawo naho waitanyaga Yelusalemu wakabilikiza kwa weduvi mwe dizina dya Zumbe. ²⁹ Naho atalaulaga na Wayahudi wakulonga Kigiliki mna hawamzumile, naho wagezaga kumkoma. ³⁰ Wandugu wahuwila

weze wabunk'hule ivo, wamwigalaga Sauli kwo mzi wa Kaisalia, no kumtuma aite Taso.

³¹ Naivo aho niyo idifyo dya want'hu wamhuwile Kilisito dyekala mp'heho tondolo, mose mwe Yuda na Galilaya na Samalia. Kwa wambizi wa Muye ywa Mnungu, want'hu wa Mnungu nawenk'higwa udahi naho na wagenyela wakalongozwa ni Zombe.

Petulo uko Luda na Jopa

³² Petulo andaga akagenda kila hant'hu. Zuwa dimwenga agendaga kuwatalamkila want'hu wa Mnungu wandaga wakekala Luda. ³³ Kudya abwiilaga mnt'hu yumwenga etangagwa Ainea, andaga kaholomp'hala, naho hadahaga kwinka mwo lusazi kwa miyaka mnane. ³⁴ Petulo niyo amgamba, “Ainea, Yesu Kilisito akuhonya. Kimala udamanye lusazi lwako.” Aaho niyo Ainea akimaala. ³⁵ Want'hu wose nawakekala Luda na Shaloni nawamuona Ainea, niyo wose wamhitukila Zombe.

³⁶ Kwandaga na mvele yumwenga uko Yopa etangagwa Tabisa, andaga mhuwila. Zina dyakwe kwe Kigiliki etangwa Dokasi, nuko kugamba kapala yehe ni mdamanya yedi mazuwa yose, na kuwambiza wakiwa. ³⁷ Ahumaga niyo abanika, umwili wakwe wahakagwa mazi no kulambalikwa mwe chumba cha halanga. ³⁸ Yopa hakwandaga hale vitendese kulawa Luda, naho wanamp'hina wezewewe kugamba Petulo eyuko Lida, wawatumaga want'hu waidi wenk'higwe baluwa ikugamba, “Usunguze kwiza kwetu.”

³⁹ Ivo Petulo akeikaga lumwe niyo waitanya.

Eze abule wamwigalaga kwe chumba cha halanga, uko wose wabanikilwe niwagosi zawe wamzungulukaga Petulo wakaila, no kumlagisa zisuke zia Dokasi adamanyaga umwo andaga mgima. ⁴⁰ Petulo awalavaga kuse ye chumba want'hu wose, niyo afika madi no kumlombeza Mnungu, Niyo amhitukila yudya abanike no kumgamba, “Tabisa, inukila!” Niyo agubula meso yakwe, eze amuone Petulo niyo atakwikala. ⁴¹ Petulo amtozaga mkono no kumwambiza kukimala, niyo awetanga wadya wahuwila wa Yesu wose hamwenga na wadya wafilwe ni wagosi zawe, niyo awenk'ha uyo Tabisa akanda mgima. ⁴² Mbuli ino niyo ya gendezwa mwe Yopa yose, naho want'hu wengi niyo wamhuwila Zumbe. ⁴³ Petulo ekalaga mazuwa mengi aho Yopa hamwenga na Simoni mdamanya nk'hingo.

10

Petulo adugana na Kolinelio

¹ Kwandaga na mnt'hu mwe Kaisalia etangagwa Kolinelio, andaga mkulu wa fyo dya wank'hondo wa Kilumi dyetangagwa, “Fyo dya Kiitalia”. ² Andaga mnt'hu ywa Mnungu, yehe ne mp'huga yakwe mwe nyumba wandaga ni want'hu wakumvika Mnungu. Iviya iviya adamanyaga yabindile ingi yakuwambiza wakiwa, naho naakamvika Mnungu mazuwa yose. ³ Yandaga saa kenda kisingi umwo aonaga maona ayo. Mwa maona yao amuonaga mtumigwa ywa Mnungu akamwizila kwe nyumba no kumgamba, “Kolinelio!”

⁴ Niyo amkaulisa kwa kogoha, niyo amgamba, “Kuna mbwai Zumbe?”

Yudya mtumigwa ywa kwe Mbingu niyo amhitula, “Mnungu kelelwa na malavo yako hamwenga ne ndima yako yo ukise naho haakujale, kakeika lumwe kukuhitula. ⁵ Haluse tuma want’hu waite Yopa, kwa mnt’hu yumwenga akwitangwa Simoni Petulo. ⁶ Yehe ni mgeni mwe nyumba ya mnt’hu yumwenga mdamanya nk’hingo akwitagwa Simoni, akwikala hagihi ne bahali.” ⁷ Yudya mtumigwa ywa kwe Mbingu niyo akeitila, Kolinelio etangaga watumwa wakwe waidi, naho mnk’hondo ywakwe yumwenga andaga mnt’hu amwelele Mnungu mwa wandima wakwe. ⁸ Awagambilaga yose yalaile niyo awatuma kuita Yopa.

Ulagiso wa Petulo

⁹ Zuwa ditimile umwo wandaga wakaita, weze wande hagihi na Yopa, umwo yandaga msi wa gati, Petulo akwelaga kulanga kwe nyumba vileke akamlombeze Mnungu. ¹⁰ Akeivaga sala niyo aunga kint’hu cha kudya, umwo nk’hande yandaga ikaikwa lumwe aonaga maona. ¹¹ Aonaga ulanga ukagubuka, no kuwona kint’hu kikaseela hasi kikale enga golole kulu dikuselezwa ditozigwe zimp’hembe zakwe izine. ¹² Umwo, mwandaga na nk’holo zose za makala na magondo na madege. ¹³ Evaga Izwi dikamgamba, “Petulo, kimala guha uchinje udye!”

¹⁴ Mna Petulo niyo agamba, “Havikudahika Zumbe. Hyanda nidye chochose kisavu.”

¹⁵ Izwi niyo dyalonga naye naho, “Use kufanyanya kunda kisavu chochose kitendigwe ni Mnungu kunda kikukile.” ¹⁶ Ino yalailaga nk’hanana nt’hatu. Ize yajike niyo kint’hu kiya chavuzwa kulanga.

¹⁷ Umwo Petulo andaga akafanyanya amaona ya nivo yagaaze, wadya want’hu watumigwe kulawa kwa Kolinelio weze waimanye inyumba ya Simoni, na wakimala kulongole kwe nk’hili. ¹⁸ Wetangaga wakauza, “Hana mnt’hu mgeni aha akwitangwa Simoni Petulo?”

¹⁹ Petulo andaga akagendeela kufanyanya kugamba maona yadya nivo yagaaze, Muye ywa Mnungu amgambaga, “Tegeleza! Want’hu watatu wakuzungula. ²⁰ Ivo keike lumwe useele hasi, naho usekunda na nk’hangamizi kunda nawo kwaviya ni miye niwatumile.” ²¹ Ivo Petulo aseelaga hasi niyo awagamba wadya want’hu. “Nimiye mnt’hu yudya mkumzungula. Haya hunguleni?”

²² Niyo wahitula, “Mkulu ywa wank’hondo Kolinelio kakituma, yehe ni mnt’hu ywedi akumvika Mnungu naho Wayahudi wose wamhuwilisa. Mtumigwa ywa kwe mbingu kamgamba akulalike kwakwe, akutegeleze kiya ukulonga.” ²³ Petulo kawahokela want’hu awo kwe nyumba no kuwenk’ha hant’hu ha kugona.

Zuwa ditimile Petulo nakakeika lumwe niyo aitanya nawo naho wandugu wamwenga kulawa Yopa walongolaga hamwenga naye. ²⁴ Zuwa ditimile abulaga Kaisalia, uko Kolinelio naakamgoja hamwenga na wanduguze na

wambuya wa hagihi naye, wadya awalalike. ²⁵ Umwo Petulo andaga akengila kwe nyumba, Kolinelio amsingilaga, niyo amgweela heviga vakwe, no kumwinamila hasi hakwe. ²⁶ Mna Petulo niyo amwinula akamgamba, “Kimala, miye name ni mnt’hu du enga weye.” ²⁷ Petulo agendeelaga kulonga na Kolonelio umwo andile akengila kwe nyumba, uko abwiilaga want’hu wengi wadugane. ²⁸ Awagambaga want’hu awo, “Nyuwe mmanya vedi kugamba Wayahudi hawawagilwe, kwe dini yawe kuwatalamkila hegu kukehanganya na want’hu hi Wayahudi, mna Mnungu kanilagisa miye kugamba, hikuungwa kumfanyanya mnt’hu yeyose kugamba msavu. ²⁹ Ivo mwize mnitumile want’hu nehiza ha heina nk’hangamizi yoyose. Nawauzani elo mnitumilai want’hu?”

³⁰ Kolinelio niyo ahitula, “Neinda saivi haluse, mazuwa matatu yomboke kugamba nandaga halombeza Mnungu kwe nyumba yangu saa kenda kisingi, Luholuho nakimailagwa kulongole kwangu ni mnt’hu availe suke zikumweka ³¹ niyo anigamba, ‘Kolinelio! Mnungu keva kulombeza kwako naivo hajaile zindima zako zo ukise. ³² Tuma mnt’hu aite Yopa kwe mnt’hu yumwenga akwitangwa Simoni Petulo, Yehe ni mgeni mwe nyumba ya Simoni mdamanya nk’hingo, akwikala hagihi ne bahali.’ ³³ Naivo niyo zasunguza kukutumila mnt’hu, naho nevinda vedi kwa weye kwiza. Haluse wose kiaya mwo undiilo wa Mnungu, kikageza kwiva chochose Zumbe akuunga akusigiile kulonga.”

Ulosi wa Petulo

³⁴ Petulo akongaga kulonga akagamba, “Haluse namanya ni kindedi kugamba Mnungu awatendela want’hu wose yakuligana. ³⁵ Wadya wose wakumvika no kudamanya ayedi naawazumile hata uneva walawa kokose. ³⁶ Muumanya ulosi awegaile want’hu wa Izilaeli, udyu ukulonga Mbuli yedi ya Mnungu yo utondowazi kombokela kwa Yesu Kilisito uyo Zumbe ywa want’hu wose. ³⁷ Mmánya yalaile mwe isi ye Wayahudi kukongela mwe Galilaya aho Yohana eze abilikize ulosi wo ubatizo. ³⁸ Mummanya Yesu wa Nazaleti na ivo Mnungu ammemeze Muye ywakwe no udahi. Aitaga kila hant’hu akadamanya mbuli zedi no kuwahonya wose wekailwe ni ludole lwo mwavu, kwaviya andaga na Mnungu. ³⁹ Nisuwe kione no kulonga kila kint’hu kiya adamanye mwe isi yo Uyahudi na mwe Yelusalemu. Naho wamkomaga kwa kumuwamba mwo msalaba. ⁴⁰ Mna Mnungu amuuyulaga mwe dizuwa dya katatu no kumtenda akelavilize, ⁴¹ hiyo kwa kila mnt’hu, ila kwa wadya waona wakwe wasagulwe lumwe ni Mnungu, nao ni suwe kidile na kunywa hamwenga na yehe aho eze auyuke. ⁴² Nakakisigiila kubilikiza Mbuli Yedi kwa want’hu, no kuwawenk’ha kindedi kugamba Yesu niye asagulwe ni Mnungu kuwasengela wagima na wabanike. ⁴³ Walotezi wose nawalonga mwa yehe kugamba, wose wakuunga wanande, na mhwi mwa yehe, wavu wawe nousigwe kwo udahi we dizina dyakwe.”

Want'hu hi Wayahudi wahokela Muye ywa Mnungu

⁴⁴ Umwo Petulo andile akagendeela kulonga, Muye ywa Mnungu aseelaga mwa wose wadya nawakamtegeleza mwo ulosi wakwe. ⁴⁵ Wahuwila we Kiyahudi wezaga hamwenga na Petulo kulawa Yopa, wehelwagwa digeleko dya Muye ywa Mnungu hata kwa wadya hi Wayahudi wose. ⁴⁶ Kwaviya nawaweve wakalonga kwe milosi mihya, na kuutogola ukulu wa Mnungu. Petulo niyo agamba. ⁴⁷ “Want'hu awa wahokela Muye ywa Mnungu, enga viya suwe chahokelaga. Mnt'hu yeyose hakudaha kuwa kindila wase kubatizwa na mazi?” ⁴⁸ Ivo niyo alagiza wabatizwe kwe dizina dya Yesu Kilisito. Niyo wamlombeza Petulo ekale nawo kwa mazuwa mageke.

11

Simulizi ya Petulo kwa wahuwila wa Yelusalemu

¹ Wegala Ulosi na wandugu wahuwila watuhu mwo Uyahudi yose wevaga kugamba want'hu hi Wayahudi nawo wahokela Mbuli ya Mnungu. ² Umwo Petulo aitaga Yelusalemu, wadya wose wandile no mhuwi mwo kuvinilwa, nawaka mkalaliza wakamgamba. ³ “Nokunda mgeni mwa want'hu hewevinilwe naho kudya hamwenga nowo!” ⁴ Petulo niyo awagambila ikindedi ivo mbuli iyo ilaile kukongela nk'hongo.

⁵ “Umwo nandile halombeza Mnungu mwo mzi wa Yopa, naonaga maona. Naonaga kint'hu chaseelaga kulawa kulanga, chandaga, enga

mgolole mkulu ukakuselezwa utozigwe mwe zimp'hembe zakwe zine, niyo dyeza halongole kwa hadya miye nandile. ⁶ Nadisinyaga kwa hagihi mndani mwakwe, naonaga mifugwa na makala mbago, magondo, na madege mbago. ⁷ Niyo neva Izwi dikunigamba. 'Petulo inuka uchinje udye!' ⁸ Mna nahitulaga kugamba, 'Havikudahika, Zumbe! Mnomo wangu haunati wingile ni kint'hu kisavu na zuwa dimwe.' ⁹ Izwi dyalongaga na miye kaidi, 'Use kukigamba kisavu, kiya Mnungu akitendile kunda kikukile.' ¹⁰ Mbuli ino ilaila nk'hanana nt'hatu, akajika niyo yavuzwa kwe mbingu. ¹¹ Ahadya want'hu watatu watumagwa kwangu kulawa Kaisalia, wabulaga he nyumba hadya nandaga. ¹² Muye ywa Mnungu anigambaga niite nawo haheina nk'angamizi, Wandugu wahuwila awa mtandatu kulawa Yopa wanisindikizaga kuita Kaisalia, niyo chose chaita kwe nyumba ya Kolinelio. ¹³ Nakakigambila ivo amuone mtumigwa ywa kwe Mbingu akimale he nyumba yakwe angambile, 'Tuma mnt'hu aite Yopa kwa mnt'hu akwitangwa Simoni Petulo. ¹⁴ Naalonge mbuli kwako, mwe imbuli Yedi iyo weye ne nyumba yako yose nomyokolwe.' ¹⁵ Naho nize nikonge kulonga, Muye ywa Mnungu aweziilaga kulawa kulanga enga viya vandaga kwetu suwe kudya nk'hongo. ¹⁶ Niho nakumbukile kiya alongaga Zumbe, 'Yohana abatizaga kwa mazi, mna nyuwe nombatizwe kwa Muye ywa Mnungu.' ¹⁷ Naho imanyika kugamba Mnungu kawenk'ha wose hi wayahudi, digeleko diya akink'haga suwe umwo

chamhuwilaga Zumbe Yesu Kilisito Mkombozi, Miye ni miye ani inde nimhige Mnungu!”

¹⁸ Weze weve ivo niyo waleka kulonga ila kumtogola Mnungu wakagamba, “Mnungu kawenk’ha want’hu hi Wayahudi nawo vileke wakweile no kwingila kwo ugima!”

Wahuwila wa Yesu Kilisito ukwo Antiokia

¹⁹ Wahuwila wamwenga wadya wasambalaga kwa masulumizo yalailaga umwo Sitefano akomagwa, waitaga hale Foeniki na Kipulo na Antiokia wakabilikiza mwa Wayahudi aawo du. ²⁰ Mna wahuwila watuhu waitaga Antiokia, wakombokela Kipulo na Kilene wakabilikiza kwa Wayahudi we Kigiliki, Mbuli Yedi ya Zumbe Yesu. ²¹ Udahi wa Zumbe nounda hamwenga nawo, fyo kulu dya want’hu dyahuwilaga no kumhitukila Zumbe.

²² Ulosi uwo wawabwiilaga want’hu wamhuwile Kilisito wa uko Yelusalemu, ivo niyo wantuma Banaba aite Antiokia. ²³ Umwo eze abule no kuwona Mnungu ivo awenk’hile want’hu uwedi wakwe, nakelelwa no kuwagela moyo wande no mhuwi we kindedi kwa Zumbe mwe mioyo yawe. ²⁴ Banaba andaga mnt’hu ywedi amemile Muye ywa Mnungu no mhuwi, naho want’hu wengi wegalagwa kwa Zumbe.

²⁵ Banaba niyo aita Taso akamkaule Sauli. ²⁶ Eze amuone amguhaga niyo waitanya Antiokia, naho mwo mwaka mgima waidi awa wadugana na fyo dya wahuwila wa Kilisito wakahiniza fyo kulu dya want’hu. Ni kudya Antiokia aho wanamp’hina wakongaga kwitangwa Wakilisito.

²⁷ Mwo lupisi ulo walotezi wamwenga waitaga Antiokia wakalawa Yelusalemu. ²⁸ Yumwenga mwa woho etangagwa Agabo, akimalaga kwa udahi wa Muye ywa Mnungu akalotela kugamba gumbo kulu nedingile mwe isi. Gumbo idyo dyalailaga umwo Kilaudia andaga Zombe. ²⁹ Wanamp'hina wa Kilisito wafanyanyaga kugamba nawakadaha kila yumwenga mo udahi wakwe, kuwambiza wandugu zawe wahuwila nawekekala Uyahudi. ³⁰ Wadamanyaga ivo no kwigala matundu kwe wadala vilongozi we idifyo dya wahuwila wa Kilisito kwa kombokela kwa Banaba no miyawe Sauli.

12

Makunt'ho ye Wagela Ulosi

¹ Aha niho Zombe Helode akongaga kuwakunt'hiza want'hu we difyo dya wahuwila wa Kilisito. ² Mkuluwe dya Yohana uyo naaketangwa Yakobo, akomigwa kwa kukant'higwa mtwi kwa bamba. ³ Eze aone diya diwelela Wayahudi agendeelaga kwa kumgwila Petulo. Ino yalailaga aho kwandaga na zuwa dya kinyemi dya mikate heigeligwe ugwadu. ⁴ Petulo eze agwilwe niyo ageligwa kwe divugailo, uko naakamilwa ni vibunga vine vina wamizi wane kila kabunga kamwenga, Helode akawiilaga kumlavila he kiyeti cha want'hu umwo Pasaka ikajika. ⁵ Ivo Petulo Avugailwagwa kwedivugailo mna want'hu wamhuwile Kilisito, wamlombezela Mnungu kwajili yakwe.

Petulo alekelwa kulawa kwedivugailo

6 Nekilo Helode akei kugenda kumlava Petulo kwe kitala kwa want'hu, Petulo agonaga hagatigati ha wank'hondo waidi wandaga wakamdima, akakilizagwa mp'hingu mbili umwenga kulume na mtuhu kumoso, naho kwenk'hili kwandaga na wamizi. ⁷ Aaho mtumigwa ywa kwe Mbingu ywa Zumbe akimalaga hadya no kugela ung'azi mwe chumba chose. Mtumigwa ywa kwe mbingu amsingisaga Petulo mwediyega, akamgamba, “sunguza kwinuka!” Aho idya mp'hingu niyo yatomoka kulawa mwe mikono ya Peulo. ⁸ Yudya mtumigwa ywa kwe Mbingu niyo amgamba Petulo, “Sunguza, vala vilatu vako no mkoa wako.” Petulo atendaga ivo mtumigwa ywa kwe Mbingu amgambilaga, Naho niyo mtumigwa ywa kwe Mbingu ywa Mnungu amgamba Petulo, “Vala suke yako unitimile.” ⁹ Petulo niyo amtimila kuse ye divugailo, hamanyize dyodyose, uneva ayo naakayadamanya uyo mtumigwa ywa kwe Mbingu uneva nayanda ya kindedi, Petulo naakagamba yadya akuona ni maona. ¹⁰ Wombokaga ho mwamizi ywa nk'hongo, na ywa kaidi, niyo weza kubindiliza kwe nk'hili ye chuma ikuhinga kwo mzi, nk'hili yakomokaga yoho yenye, niyo wafosa kuse. Wandaga wakagenda mwe sila imwenga aaho yudya mtumigwa ywa kwe Mbingu niyo amleka Petulo.

¹¹ Niyo Petulo akombaganya kiya kilaile no kugamba, “Haluse namanya kugamba iki ni kindedi kugamba Zumbe kanitumila mtumigwa ywa kwe Mbingu kunikombola kulawa ko udahi

wa Helode no kulawa kwe kila kint'hu kikaulwe ni Wayahudi kulaila.” ¹² Petulo eze amanye ivo vili, aita kwe kaya ya Maliamu, nine dya Yohana Maliko, uko want'hu wengi wandaga wakadugana wakalombeza Mnungu. ¹³ Petulo atoaga hodi, niyo mwambizi etangagwa Loda ezaga kumkomoela. ¹⁴ Nakadikombaganya diizwi dya Petulo, niyo engilwa ni kinyemi mwo moyo, vilekile agulukaga kuuya kunyuma kwe nyumba haheina kukomola umnango no kuwagambila kugamba Petulo andaga kakimala kuse. ¹⁵ Niyo wamgamba, “Weye umkilalu!” Mna niyo akombeka kulonga kugamba ni kindedi. Ivo niyo wahitula, “Yadahika ni mtumigwa ywa kwe Mbingu.”

¹⁶ Mna Petulo nakagendeela kutoa hodi, niyo wamkomoela umnango, naho weze wamuwone Petulo naweehelwa. ¹⁷ Niyo awahunga mkono vileke wanyamale, naho niyo awagambila ivo Zumbe amfoseze kulawa kwe divugailo akagamba, “Mgambileni Yakobo na wandugu wahuwila watuhu,” niyo ahalawa no kuita kunt'hu kutuhu.

¹⁸ Kwize kuche niyo kwanda na nk'humbizi mwa wamizi kugamba Petulo kaitahi? ¹⁹ Helode asigiilaga kumzungula Petulo, mna hawadahile kumuwona. Awetangaga awo wamizi no kuwauza mbuli, niyo asigiila wamizi awo wakomigwe.

Yeze yomboke ayo, Helode alawaga Uyahudi no kugenda kwikala mwe isi ya Kaisalia.

File ya Helode

²⁰ Helode andilisaga na maya na want'hu wa Sidoni na Tilo. Want'hu awo we mizi iyo miidi, wakeduganyaga hamwenga kugenda kumuwona. Nk'hongo wamluvyaga Bulasito vileke ande kwawe, uyo mnyamp'hala mkulu we nyumba yo uzumbe no kumlombeza wekale kwa utondowazi kwaviya isi zawe nezink'higwa nk'hande kulawa kwe isi ze kiseuta.

²¹ Mwe dizuwa disagulwe, Helode avalaga suke zakwe ze kiseuta no kwikala mwe kikailo cho uzumbe, niyo akonga kubilikiza kwa want'hu.

²² Niyo wanga wakagamba, “Idi hidyo izwi dya mnt'hu, ni izwi dya yumwenga we milungu!”

²³ Aaho mtumigwa ywa kwe Mbingu amkubilaga Helode mpaka hasi, kwaviya Helode aleme-laga kumwink'ha ukulu Mnungu niyo adigwa ni mp'hingu no kubanika.

²⁴ Mna mbuli ya Mnungu neigendeela kwenela no kukula.

²⁵ Banaba na Sauli wabindaga ubilikizi wawe, no kuuya Yelusalemu wakamguha Yohana etan-gagwa Maliko.

13

Banaba na Sauli wasagulwa no kwigalwa

¹ Wamwenga mwe difyo dya wahuwila wa Kil-isito dya Antiokia, wandaga walotezi, watuhu nao wandaga wahinizi. Banaba na Simioni etan-gagwa Mtitu, hamwenga na Lukia kulawa Ki-lene na Sauli, na Manaeni alelagwa ni Helode.

² Umwo wandaga wakamvika Zumbe no kufunga, Muye ywa Mnungu awagambaga, “Nipaguileni

hank'handanda Banaba na Sauli, wadamanye ndima idya niwetangile.”

³ Wafungaga na kumlombeza Mnungu no kuwageleka mikono, no kuwatuma awo Banaba na Sauli waite Kipulo.

Wegala ulosi wabilikiza uko Kipulo

⁴ Weze wegawe ni Muye ywa Mnungu, Sauli na miyawe Banaba waitaga Seleukia watambaga mwe bahali kubula mwe visiwa va Kipulo. ⁵ Weze wabule kudya Salami, wabilikizaga Mbuli ya Mnungu mwe zinyumba zo kuvikila za Kiyahudi. Wandaga hamwenga na Yohana mndima ywawe, akawambiza indima.

⁶ Umwo wandaga wakajink'hanya kisiwa kuita Pafu, kudya waduganaga na mnt'hu yumwenga msai etangagwa Bali Yesu, Myahudi agambagwa kunda mlotezi. ⁷ Andaga hamwenga na mb-wiyaye ywo mkulu we kisiwa etangagwa Segio Paulo, andaga no udahi wo ukombaganyi. Uyo mkulu awetangaga Sauli na Banaba kwaviya aungaga ategeleze mbuli ya Mnungu. ⁸ Mna msai yumwenga etangagwa Elima kwaviya idyo ni zina dyakwe mwe Kigiliki, awahigaga kwa kugeza kuvuza kunyuma uhuwila wo mkulu yudya. ⁹ Sauli uyo Paulo umwo andaga amemile Muye ywa Mnungu amng'oelaga meso yudya msai ¹⁰ niyo amgamba, “Weye mwana wo Mwavu! Weye ywi mnk'hondo ywa kila kint'hu kikuzumilwa kunda chedi, kumema upapala wi hengi wiihile naho mazuwa yose wageza kuhitula sila zichumile za Zumbe kunda udant'hi! ¹¹ Mkono wa Zumbe noukutoe ivi haluse, nounde nt'hunt'hu naho houone ung'azi wo umsi kwa lupisi.”

Aaho Elima aonaga lwiza lukagubika ameso yakwe, niyo akonga kutunt'husa akazungula mnt'hu wa amlongoze kwa kumtoza mkono. ¹² Yudya mkulu eze aone kiya kilaile, ahuwilaga, kwaviya eheelagwa kwa mahinizo ya Zumbe.

Paulo na Banaba wabula Antiokia na Pisidia.

¹³ Paulo na weyawe watambaga ne ngalawa kulawa Pafu no kubula Pega, mzi wa Pamfilia, kudya Yohana uyo Maliko awasaga woho no kuuya Yelusalemu. ¹⁴ Wagendeelaga kulawa Pega no kubula Antiokia mo mzi wa Pisidia. Mwe dizuwa dyo kuhumula wengilaga mwe nyumba yo kuvikila ya Wayahudi niyo wekala hasi. ¹⁵ Weze wajike kusoma mwe kitabu che miko ya Musa na mwa Mawandiko Yakukile ya walotezi, mkulu we nyumba ya kuvika Mnungu niyo awegaila ulosi akawagamba, “Wandugu zangu, chaunga mlonge na want'hu uneva mna ulosi wowose wa kuwagela moyo.” ¹⁶ Paulo akimaalaga, akawahunga no mkono niyo agamba,

“Wambuya zangu Wazilaeli na want'hu wose aha mkumvika Mnungu, mnitegeleze! ¹⁷ Mnungu wa want'hu wa Wazilaeli, awasagulaga wakale wetu niyo awatenda want'hu kunda taifa kulu umwo wandaga wageni mwe si ya Misili, Mnungu awaguhaga kulawa Misili kwa udahi mkulu, ¹⁸ naho kwa myaka milongo mine, kafinyiliza mwa woho uko kwe dijangwa. ¹⁹ Ayakomaga makabila mfunigate, mwe isi ya Kanani no kuwenk'ha want'hu wakwe isi idya inde yawe. ²⁰ Yano yose yaguhaga myaka magana mane na milongo mishano.

“Yeze yajike aya, awenk'haga walamuzi, mpaka kubula mwa Mlotezi Samweli. ²¹ Naho weze walombeze kwinkwa Zumbe, Mnungu awegailaga Sauli, mwana Kishi, kabila dya Benjamini kunda seuta ywawe kwa myaka milongo mine. ²² Eze ausigwe, Mnungu amwikaga Daudi kunda Zumbe ywawe, naivi nivo Mnungu alongaga mwa yehe kugamba, ‘Hiyo na kugamba Daudi mwana Yese ni mnt’hu mwa wadya huunga, ni mnt’hu akudamanya yose yadya huunga yehe adamanye.’ ²³ Andaga ni Yesu mwana Daudi atendigwe ni Mnungu kunda Mlokozi ywa Wazilaeli, enga viya amwink’hile ndagano. ²⁴ Umwo Yesu andaga akei kukonga indima yakwe, Yohana mbatizi awabilikizaga want’hu wose wa Izilaeli waleke wavu wawe no kubatizwa. ²⁵ Yohana eze ande abindiliza indima yo ubilikizi, niyo awagamba want’hu, ‘Mwagamba ni miye Mkombozi? Miye hiye yudya mkumgoja, mna tegelezeni! Eza kunyuma yangu, naho hiwagiliswe kuhambula vilatu vakwe kulawa mwe viga vakwe.’

²⁶ “Wandugu zangu Wazilaeli, cheleko cha Ibulahimu, na want’hu watuhu wose aha wakumvika Mnungu, ulosi uno wo kukombolwa kigailwa suwe. ²⁷ Kwaviya want’hu wakwikala Yelusalemu ne vilongozi vawe, hawamanyaga kugamba yehe nie Mkombozi, hawakombaganyaga milosi ya walotezi wa Mnungu yaikilagwa lumwe kila zuwa dya kuhumula. Waitendaga milosi ya walotezi wa Mnungu kunda kindedi kwa kumsengela Yesu. ²⁸ Naho hamwenga na kugamba hawadahile

kuwona vikuleka wamsengele kukomwa, wamlombeza Pilato amsengele kumkoma.

²⁹ Naho weze wande wadamanya kila kiya kiwandikwe mwa maandiko Akukile kwa yehe, wamselezaga kulawa mwo msalaba niyo wantambalika mwe kikuta.

³⁰ Mna Mnungu amwinulaga mo kubanika, ³¹ Naho kwa mazuwa mengi awalailaga wadya wose wagenzaganya kulawa Galilaya kuita Yelusalemi. Haluse woho ni waona, kwa yehe mwa want'hu wa Yelusalemu.

³² Nasuwe kiahia kuwegailani Mbuli Yedi. Kiya Mnungu awenk'haga ndagano wakale wetu

³³ nicho akudamanya kwetu, suwe ivyezukulu vawe, kwa kumwinula Yesu mwo kubanika enga viya viwandikwe mwe Zabuli ya kaidi kugamba, 'Weye hwi Mwanangu ywa kilume, dielo hinda nimiye Iso.'

³⁴ Na ivi nivo alongaga Mnungu yo kuuyuka kwa Yesu, haaole mwe kikuta,

'Nohwink'he uvikilwa we kindedi udyamwink'haga ndagano Daudi.'

³⁵ Naho alonga mo Mawandiko Akukile mtuhu kugamba,

'Mnungu haamneke mtumwa ywakwe msuntilwa aole mwe kikuta.'

³⁶ Mna hiyo Daudi abindaga ndima ya Mnungu, niyo eze abanike wanawe niyo wammosa msanga mwe kikuta, niyo mwili wakwe waola Umwo mwe kikuta.

³⁷ Mna hivo ivo vilaile kwa yudya auyulwe ni Mnungu mo kubanika. ³⁸ Wandugu zangu Wazilaeli chaunga mmanyeye kugamba, kwa sila ya Yesu mwabilikizilwa imbuli yo kuusilwa wavu, ³⁹ na kugamba kila yumwenga akuunga

amhuwile Yesu naande mlekelwa ko wavu udyā miko ya Musa heikudaha kuwakombolani. ⁴⁰ Mkaulisise, sema yadya yalongigwe na walotezi wa Mnungu yanase yawalaileni nyuwe, kugamba,

⁴¹ 'Nyuwe wabezi! Ehelweni naho mfe!

Kwa kiya hudamanya dielo
kint'hu hamkudaha kuhuwila,
hata uneva mnt'hu ana wagambilani!' ”

⁴² Umwo Paulo na Banaba wandaga wakahalawa he nyumba yo kuvikila, want'hu wawalalikaga, weze naho kwe dizuwa dituhu dya kuhumula vileke weze wawongezele kuwagambila zimbuli izi. ⁴³ Want'hu weze wahalawe ho mdugano, Paulo na Banaba watimilagwa ni Wayahudi wabindile ingi hamwenga na want'hu watuhu watendigwe kunda Wayahudi, Yesu wawagelaga moyo wadya wegala ulosi kugamba wekale mwo uwedi wa Mnungu.

⁴⁴ Zuwa dyo kuhumula ditimile, awengi mo mzi, wezaga kwiva mbuli ya Zumbe. ⁴⁵ Wayahudi weze waone idifyo dya want'hu wengilagwa ni finju, niyo wawafingiza want'hu mwa mahinizo ya Paulo no kumhomola. ⁴⁶ Paulo na Banaba wagendeelaga kulonga kwa weduvi mkulu wakagamba, “Neviungwa Mbuli ya Mnungu inde kubilikizwa kwenyu aho nk'hongo, mna Kwaviya mlemela, naho hamkukewaza nyuwe wenye kwo ugima wa ulo na ulo, nekimilekeni niyo chaíta kwa want'hu hi Wayahudi. ⁴⁷ Kwaviya ivi nivo akisigiile Zumbe,

‘Himitendani nyuwe mng'aze want'hu hi Wayahudi, vileke want'hu wose we isi wakombolwe.’ ”

⁴⁸ Want'hu hi Wayahudi weze weve ivo, niyo wengilwa ni kinyemi no kugamba Ulosi wa Mnungu ni mtogolwa, na wadya wose wasagulwe kwingila kwo ugima wa ulo na ulo wandaga wakuhuwila Mnungu.

⁴⁹ Ulosi wa Zumbe wenelaga kila hant'hu mwe isi idya. ⁵⁰ Vilongozi Wayahudi wawasongelezaga vilongozi we isi na wavele hi Wayahudi wandaga want'hu wakulu wandaga wakamvika Mnungu, niyo wakonga kuwasulumiza Paulo na Banaba no kuwagulusa kulawa mwe isi yawe. ⁵¹ Paulo na Banaba wakung'unt'haga int'hifu ye sanga yandaga mwe viga vawe enga kilagiso cha kuwakanya want'hu wo mzi uwo, niyo wahalawa kuita Ikonina. ⁵² Wanamp'hina wa Kilisito wa Antiokia wandaga na kinyemi kikulu, no kumemwa ni Muye ywa Mnungu.

14

Kudya Ikonina

¹ Kint'hu enga iicho nekilaila uko Ikonina. Paulo na Banaba wengilaga mwe nyumba yo kuvikila no kubilikiza, vitendile wayahudi wengi na want'hu hi Wayahudi wande wahuwila.

² Mna wadya Wayahudi wandaga hiwahuwila, wawachakulaga want'hu awo wahuwila hi Wayahudi, na kuwatenda wande wawahiga awa wandugu wahuwila. ³ Wegala ulosi wekalaga ahadya kwa lupisi lutali wakabilikiza kwa weduvi mwe mbuli ya Mnungu uyo awalagise

mo uwedi wakwe na kuwenk'ha udahi wa kudamanya vilagiso na vihungi. ⁴ Want'hu mo mzi wakepangaga, wamwenga kwa Wayahudi, wamwenga nao kwe Wegala Ulosi.

⁵ Naho wayahudi wamwenga, hamwenga ne vilongozi vawe, wafanyanyaga kuwatendela vihile Wagela Ulosi no kuwatoa maiwe. ⁶ Wagela Ulosi weze wabunk'hule ayo wanyilikilaga kwe mizi ya Lisitila na Debe, mwe isi ya Likonia na isi zingihi mwakwe. ⁷ Uko wabilikizaga Mbuli Yedi.

Paulo na banaba uko Debe na Lisitila.

⁸ Uko Lisitila kwandaga mnt'hu kiwete heekudaha kugenda kukongela kwelekwa kwakwe. ⁹ Ekalaga aho akategeleza milosi ya Paulo, Paulo amuonaga kugamba ahuwilaga naho naakadaha kuhonyigwa, ivo niyo amkaulisa mnt'hu uyo ¹⁰ no kumlonga kwa izwi kulu, “Kimala uchuluke ne viga vako!” Yudya mnt'hu niyo akimaala no kupilika niyo akonga kugenda. ¹¹ Idifyo dyose dya want'hu dize dione kiya Paulo adamanye, wakongaga kugutula mwe milosi yawe ya Kilikonia, “Milungu indile enga want'hu iza kwetu!” ¹² Wamwink'haga Banaba zina dya Zeusi, Paulo naye zina dya Hemesi, kwaviya niye andile mlongi umkulu. ¹³ Mlava nt'hambiko ywa Zeusi yumwenga mwe milungu mta nyumba yakwe yandile kuse ludodo ye mzi, egalaga majeku no unga he nk'hili, kwaviya yehe ne difyo dya want'hu waungaga kulava nt'hambiko kwe wegala ulosi wa Yesu. ¹⁴ Umwo Banaba na Paulo weze weve ivo nawakaunga watende, walwebulaga zisuke zawe kulagisa kulemela kiya

nekikalaila, niyo wagenda kukimala mgati mwe nk'hisanyo ya want'hu wakalonga kwa izwi kulu. ¹⁵ “Nii mwadamanya ivi? Suwe na swe kiwant'hu enga nyuwe! Kiaha kwa kubilikiza mbuli ya Mnungu, kuwahitula mfose mnengembuli hezina ukulu kwa Mnungu ywetu mto udahi aumbile ulanga ne isi ne bahali ne vose viumo. ¹⁶ Uko kale awalekelaga want'hu wadamanye viya wakuunga wenye. ¹⁷ Mna alavaga vilagiso vikulavanya ikindedi cho undiilo wakwe kwa mbuli zedi akudamanya, amwink'hani fula kulawa kulanga, no uwedi kwa hadya ukuunga, amink'hani mkande no kuwenk'hani kinyemi mwe mioyo.” ¹⁸ Hamwenga ne milosi iyo ye wegala ulosinevinda vidala kwa kuwafingiza want'hu awo kuwatambikila wegala ulosi.

¹⁹ Wayahudi wamwenga kulawa Antiokia, uko Pisidia, na Ikonja, wawaluvyaga weyawe no kukelunga nao niyo wamtoa Paulo kwa maiwe no kumbulumuila kuse yo mzi wakamanya kugamba kabanika kale. ²⁰ Mna wanamp'hina wa Kilisito weze wamduganyikile hamwenga, enukilaga niyo auya ko mzi. Zuwa ditimile yehe na Banaba waitaga uko Debe.

Mwe Silia kuuya Antiokia

²¹ Paulo na Banaba wabilikizaga Mbuli Yedi uko Debe na want'hu wengi wahuwilaga. Weze walawe aho niyo wauya Lisitila na uko Ikonja hamwenga na Antiokia uko Pesidia. ²² Wawagelaga nguvu wanamp'hina no kuwasangalaza wekale kindedi mo mhuwi. Wahinizaga kugamba, “Chaungwa kombokela

mwe mank'hunto mengi ko kwingila ko Useuta wa Mnungu,” ²³ Mwe kila fyo dya wahuwila wa Kilisito, dyasagulaga wadala vilongozi, naho kwa kufunga no kumlombeza Mnungu wawaikaga mo udimi wa Zumbe, waikaga ukawiilo wawe mwa Yehe.

²⁴ Weze waite kombokela mwe isi ya Pisidia wabulaga Pamfilia. ²⁵ Kudya wabilikizaga ulosi uko Pega niyo naho waita Atalia, ²⁶ naho weze walawe aho, wagentelaga mwe ngalawa kuuya Antiokia, kudya kunt'hu wakeikaga mo udimi wa uwedi wa Mnungu, no undiilo wakwe kwe ndima idya waibindilize.

²⁷ Wagela Ulosi weze wabule antokia wawaduganyaga hamwenga want'hu we difyo dya wahuwila wa Kilisito, nokuwagambila yose yadya Mnungu adamanye hamwenga nao, na ivo Mnungu awakomoele wayahudi isila yo kuhuwila. ²⁸ Naho wekalisaga nawo wanamp'hina.

15

Kitala uko Yelusalemu

¹ Wezaga want'hu wamwenga walawile Yudeya kwiza Antiokia, no kukonga kuwahiniza wadya wandugu wahuwila kugamba, “Homdahe kuyokolwa uneva hamnavinilwe enga viya miko ya Musa zikuunga.” ² Paulo na Banaba wengilaga moulafya nawo mwe mbuli ino, ivo yafanyanyagwa kugamba Paulo na Banaba hamwenga na watuhu uko Antiokia waungagwa waite Yelusalemu wakawaone Wegala ulosi

hamwenga ne wadala vilongozi we idifyo dya wahuwila wa Kilisito mwe mbuli ino.

³ Kwaivo nawegalwa ni want'hu wamhuwile Kilisito, naho umwo wandile wakaita kombokela Foeniki Samalia walongaga ya want'hu hi Wayahudi wamhitukilaga Mnungu, ulosi uno wawatendaga wandugu wahuwila wose welelwe.

⁴ Weze wabule Yelusalemu wahokelwagwa ni want'hu wamhuwile Kilisito na wegala ulosi, hamwenga na wadala Vilongozi. Awo wawagambilaga yose wayadamanye kwa udahi wa Mnungu. ⁵ Mna wahuwila wamwenga we mwe dibunga dya Mafalisayo, wakimalaga na kugamba, “Want'hu hi Wayahudi vaungwa wavinilwe no kugambigwa watimile Miko ya Musa.”

⁶ Wegala ulosi hamwenga ne wadala vilongozi waduganaga hamwenga kutalaula ulosi uwo.

⁷ Ulafya uwo mtali wize womboke niyo Petulo akimaala niyo kugamba, “Wandugu zangu mmanya kugamba mazuwa mengi yomboke Mnungu anisagulaga miye mwenyu nibilikize Mbuli Yedi kwa want'hu hi Wayahudi, naivo wadahe kwiva no kuhuwila. ⁸ Naho Mnungu amanyize fanyanyi za kila yumwenga, kalonga uwona kwa want'hu hi Wayahudi, kwa kuwenk'ha Muye ywa Mnungu enga viya akitendele suwe. ⁹ Kakitenda chose kunda wamwenga, suwe na woho, kawakukiza mioyo yawe kwaviya wamhuwila Yesu. ¹⁰ Mwaungilai kumgeza Mnungu kwa kuwatwika wanamp'hina zint'wika izo zidundugwe ni wakale wetu na, hata suwe wenye hakikudaha kuzinula? ¹¹ Bule!

Chahuwila naho wahonywa nu uwedi wa Zumbe Yesu, enga woho ivo weli.”

¹² Fyo dyose dyanyamalaga kwaviya nawakawategeleza Banaba na Paulo wakalonga ulosi we vilagiso no kweheela ivo Mnungu avidamanye, mwa ya want'hu hi Wayahudi kombokela kwawe. ¹³ Weze wajike kulonga, Yakobo niyo agamba, “Wandugu zangu nitegelezeni! ¹⁴ Simoni kasimuila ivo Mnungu mwe nk'hongo alagise kuwazumila kwakwe want'hu hi Wayahudi, kwa kuwasagula wamwenga wawe wande wakwe. ¹⁵ Mbuli ino yazumilana no ulosi wa walotezi wa Mnungu, enga viya Mawandiko Akukilegwe.

¹⁶ Zumbe agamba, ‘Akajika neniuye, no kuizenga idya nyumba ya Daudi. Nenyadamanye mahame yakwe no kuyatenda yatoge naho.

¹⁷ Naivo want'hu watuhu wose, want'hu we isi zose niwetange wande wangu, nawamzungule Zumbe.

¹⁸ Nivo akulonga Zumbe, aitendile imbuli ino imanyike kukongela aho kale.’ ”

¹⁹ Yakobo agendeelaga kulonga, “Niyo ifanyanyi yangu kugamba kisekuwagela nk'huswank'huswa, want'hu hi Wayahudi wakumhitukila Mnungu. ²⁰ Vituhu vakwe kiwawandikileni kuwagambila wasekudya nk'hande zigeligwe usavu kwa kutambikilwa milungu, wakenege no uhabwasi, wasekudya sakame. ²¹ Kwaviya mazuwa mengi milosi ya Musa inda ikasomigwa mwe zinyumba zo

kuvikila kila zuwa dyo kuhumula, naho mbuli zakwe zibilkizwa mwe kila mzi.”

Baluwa iwandikwe kwa wahuwila hi Wayahudi

²² Wegala ulosi ne wadala vilongozi, hamwenga ne fyo dya wahuwila wa Kilisito wasagulaga want'hu mwawe no kuwawatuma kuita Antiokia wakanda wose na Paulo na Banaba. Wasagulaga want'hu waidi wazumilagwa ni wandugu wahuwila, uyo Yuda akwitangwa Balisaba, na miyawe Sila, ²³ niyo wawenk'ha baluwa ino,

“Suwe Wegala Ulosi hamwenga na wadala vilongozi, chamink'hani ndamsa nyuwe wandugu zetu hi Wayahudi, nyuwe mkwikala Antiokia, Silia, na Kilikia. ²⁴ Kiva kugamba want'hu watuhu kulawa uku kwetu, wawahanganyani kwe milosi yawe, niyo waigela mioyo yenyu nk'huswank'huswa, Mna wadamanya ivo kwafanyanyi zawe hazilaile kwetu. ²⁵ Naivo kwa hamwenga kiivana kusagula want'hu no kuwatuma kwenyu. Hamwenga na Banaba na Paulo awo kiwaungile, ²⁶ wakuwink'ha ugima wawe kwajili ye dizina dya Zumbe dyetu Yesu Kilisito. ²⁷ Elo ivo chawatuma Yuda na Sila kwenyu, nawawagambileni woho wenye yadya kiwawandikileni. ²⁸ Naivo Muye ywa Mnungu hamwenga nasuwe kizumila kisekuwatwikani ntwika zijink'hile mbuli izi zikubidi, ²⁹ msekudya nk'hande zilavigwe nt'hambiko kwe vizi mnt'hu, msekunywa sakame, msekudya nyama itile kunyulikwa, naho wink'heni sila uhabwasi, nomde mdamanya vedi uneva hamna yadamanye ayo. Muye yedi.”

³⁰ Weze wawalage, wasigilwa awo wahingaga Antiokia, uko wawaduganyaga wahuwila wa Kilisito niyo wawenk'ha ibaluwa iyo. ³¹ Weze waisome iyo ibaluwa, milosi yakwe neiwagela moyo niyo welelwa vitendese. ³² Yuda na Sila kwaviya nawo nawanda walotezi, wasimuilaga mbuli nyingi na wandugu wahuwila wa Kilisito wakawagela moyo no kuwatenda watoge. ³³ Weze wekale ikale uuko, wandugu wahuwila wa Antiokia niyo wawalaga kwa utondowazi niyo wauya kwa wadya wawatumile. ³⁴ Mna Sila andaga na ulamuzi wa kwikala ahadya.

³⁵ Paulo na Banaba wekalaga uuko Antiokia kwa lupisi hamwenga na want'hu watuhu wengi, Wahinizagwa no kubilikiza mbuli ya Zumbe.

Paulo na Balinaba wakepanga

³⁶ Mazuwa yeze yomboke Paulo niyo amgamba Banaba, “Kiuye kikawatalamikile wandugu wadya mwa kila mzi kudya kibilikize mbuli ya Zumbe, kikakaule ivo wakugendeela.” ³⁷ Banaba naakaunga amguhe na Yohana akwitangwa Maliko hamwenga nawo, ³⁸ mna Paulo haone kugamba neviwagilwa wanguhe Yohana Maliko, kwaviya awasaga aho nk'hongo kudya Pamfilia. ³⁹ Kwandaga na mahigano makulu, niyo wapangana. Banaba amguhaga Yohana Maliko nokukwela ngalawa kuita Kipulo. ⁴⁰ Paulo eze amsagule Sila nokuhalawa wandugu wahuwila wa aho nawawaika mo wamizi wo uwedi wa Zumbe. ⁴¹ Mwe nt'hambo iyo nawombokela Silia, na Kilikia, wakayatenda mafyo ya wahuwila wa Kilisito yatoge

16

Timoseo akelunga na Paulo na Sila.

¹ Paulo abulaga Debe na Lisitila, uko ekalaga mwanamp'hina yumwenga akwitangwa Timoseo. Nine naye andaga mhuwila ywa Kilisito, andaga Myahudi, Mna ise andaga Mgiliki. ² Wandugu wahuwila wa Kilisito wa uko Lisitila na Ikonja walongaga uwona wedi mwa Timoseo. ³ Paulo naakaunga wande wose mwe nt'hambo, ivo niyo amvinila. Nakadamanya ivo kwaviya Wayahudi wose wekale hamwenga mwe ziisi izo nawamanya kugamba ise dya Timotheo andaga Mgiliki. ⁴ Umwo wandile wakomboka mwe imizi idya wawenk'haga wadya want'hu miko yalavagwa ni wadala vilongozi ne wegala ulosikudya Yelusalemu niyo wawagamba wazitoze. ⁵ Naivo mafyo ya wahuwila wa Kilisito yatendagwa kunda yatogile mwo mhuwi, nokongezekela kwa wahuwila kila zuwa.

Maona ya Paulo uko Toloa

⁶ Nawombokela Filigia na Galatia na kwaviya Muye ywa Mnungu hawalekele kubilikiza uwo ulosi uko Asia. ⁷ Weze wabule mwe mihaka ya Misia, Wagezaga kwingila mwe isi ya Besania, mna Muye ywa Mnungu ywa Yesu hawalekele kutenda ivo. ⁸ Ivo nawagenda vedi kombokela, Misia no kuita Toloa. ⁹ Mwe kilo kiya Paulo aonaga Maona, akaona want'hu wa Makedonia waki-male wakakeila kwakwe wakagamba, “Paulo wize kaidi Makedonia wize uchambize!” ¹⁰ Aho Paulo eze aone maona ayo, nakakeikila lumwe kale kuilawa Makedonia, haheina kucheelwa

kwaviya nekimanya kugamba Mnungu kakitanga kwiza kubilikiza Mbuli Yedi kwa want'hu wa kudya.

Kukomboka kwa Ludia uko Ufilipi

¹¹ Nekilawa Toloa, nokutamba kwa ngalawa, mpaka Samosileki, niyo luvi yakwe chaika nt'hulwe Neapoli. ¹² Kilawa uko nokuita

mpaka Ufilipi mzi mkulu we wilaya ya nk'hongo ya Makedonia naho wandaga ni uzumbe wa Waloma. Chahekalisaga hadya.

¹³ Zuwa dyo kuhumula chafosaga kuse niyo chaita hant'handanda yo mto, hant'hu Wayahudi wakitendelaga mviko kwa Mnungu, chekalaga kikasimuila na wavele wakeduganyaga aho.

¹⁴ Mwa wadya wandaga wakakitegeleza, andaga umwo mvele yumwenga, akumvika Mnungu, akwitangwa Ludia, mkaya ywa Tiatila andaga akataga suke za utana utendese. Zumbe niyo augubula umoyo wakwe niyo ayahokela yadya alongile Paulo. ¹⁵ Uyo mvele hamwenga na nine na wandugu zawe weze wajike kubatizwa, niyo akilalika akagamba, “Uneva nikindedi muwona kugamba miye namhuwila Zumbe, soni mwikale kwe nyumba yangu.” Niyo akitigiza kiite.

Kwe divugailo uko Filipi

¹⁶ Zuwa dimwenga umo chaitaga mwo kuvika na mndele mtumwa yumwenga andaga na mp'hepo yandaga ika mwink'ha udahi kukawiila mbuli zikwiza, uyo mtumwa mndele naakawapatila mazumbe wakwe matundu yabindile ingi yakulawa mo ulaguzi wakwe. ¹⁷ Mndele uyo ambasaga Paulo na

suwe, akagutiila akagamba, “Want’hu awa ni wandima wa Mnungu Mkulu! Nawagambileni ivo mkudaha kukombolwa!”¹⁸ Niyo anda akadamanya ivo kwa mazuwa mengi, mpaka zuwa dimwenga Paulo niyo ahiwa, no kumhitukila no kumgamba yudya mp’hepo, “Nakuunga umlawe mnt’hu uyo haluse ivi, kwe dizina dya Yesu Kilisito!” Aaho niyo mp’hepo yamlawa.

¹⁹ Wadya wagoli weze waone makawiilo yawe yo kupata matundu yasila, niyo wawagwila Paulo na miyawe Sila, niyo wawabulumula mpaka kwe kitala kwa wakulu. ²⁰ Wawegalaga kwe kitala wakawalongeleza kugamba, “Want’hu awa ni Wayahudi wakigela nk’humbizi mo mzi wetu. ²¹ Wahiniza vihendo hivo vetu, suwe kiwa Lumi, hakikudaha kuvizumila na kuvidamanya.” ²² Niyo want’hu wose kwahamwenga wawa kumpukilaga Paulo na Miyawe Sila.

Wasenga masa wawahambulaga zisuke Paulo na Sila, niyo wenk’hiza miko ya kutoigwa mikotya Paulo na miyawe. ²³ Weze wajike kutoigwa kwa usungu niyo wasukumilwa kwe divugailo, niyo wadya wamizi wasigiilwa kuwakakiliza mp’hingu. ²⁴ Weze wahokele miko iyo, wamizi we divugailo wawagelaga, kwe chumba cha kundani mwedivugailo niyo wakakilizwa iviga vawe mwe difingo.

²⁵ Mwe kilogati Paulo na Sila wandaga wakakema mila ya kumlombeza Mnungu, na wadya wavugailwa weyawe wandaga wakawategeleza. ²⁶ Aaho niyo halaila kisingisa, chasingisaga milango ye divugailo niyo

yakomoka, ne zimp'hingu wakakilizilwe wadya wavugailwa zatohokaga. ²⁷ Mwamizi we divugailo nakenuka o kuwona zinyivi ze divugailo zikomoka, naakagamba wavugailwa wanyilika ivo niyo asomola digola dyakwe akaunga akekome. ²⁸ Mna Paulo niyo agutila kwa izwi kulu, “Usekukekoma! Suwe chose kiah!”

²⁹ Mwamizi alagizaga lumuli no kugulukila kundani, uku akazingiza he viga va Paulo na Sila. ³⁰ Niyo awalongoza kuse nokuwauza, “Nyuwe wakulu, nitende vivihi niyokolwe?”

³¹ Niyo wamhitula, “Mhuwile Zumbe Yesu, nouyokolwe weye na want'hu mwe nyumba yako.” ³² Niyo wabilikiza mbuli ya Zumbe kwa yudya mwamizi na want'hu watuhu wose mwe inyumba yakwe. ³³ Kukongela hadya, yudya mwamizi awaguhaga Paulo na Sila no kusunt'ha zinkwenge zawe, aaho niyo yehe hamwenga na wanawe wabatizwa. ³⁴ Niyo awaguha Paulo na Sila kwe kaya yakwe no kuwenk'ha nk'hande. Yehe na wanawe wose wandaga na kinyemi kikulu kwaviya haluse nawaka mhuwila Mnungu.

³⁵ Zuwa dya kaidi mtondo, uzumbe we Kiloma, watumaga wakulu wawank'hondo, ne miko kugamba, “Walekeleni want'hu awo waite.”

³⁶ Ivo yudya mwamizi awagambaga Paulo na Sila, “Wakulu wasigiila mfosezwe, elo foseni mwite kwa utondowazi.”

³⁷ Mna Paulo niyo awagamba wamizi hachaoneke na masa yoyose, “Mna wakitoa mikotya mwe kieti, naswe Kiwaloma! Niyo naho wakigela kwe divugailo naho haluse waunga

wakilekele kwa kinyele, Hivo ivo! Chaunga wakulu wenye we Kilumi weze wakilekele.”

³⁸ Wadya wakulu waamizi wagenda kuwagambila ivo wakulu we Kilumi, weze weve kugamba Paulo na Sila ni Walumi, niyo wogoha.

³⁹ Ivo wawabasaga Paulo na Sila niyo wakeila kwawe, naho wawalongozaga kuse ye divugailo na kuwagamba wahalawe ho mzi. ⁴⁰ Paulo na Sila niyo wafosa kwedivugailo, niyo waita kwe nyumba ya Ludia. Hadya nawabwila wandugu wahuwila wa Kilisito, wawenk'haga milosi ya kugela moyo, niyo wahalawa.

17

Paulo na Sila mwe Tesaloniki

¹ Paulo na Sila waitaga wokombokela Amfipoli na Apolonia, no kwingila Sesalonike uko kwandaga ne nyumba ya kuvikila ya Wayahudi.

² Kwaviya azoele, Paulo aitaga kwe nyumba ya kuvikila. Andaga aaho kwa majuma matatu akalonga na want'hu wakahigana mwe

Mawandiko Yakukile, ³ akawagambila ikindedi kugamba, vaungwa Kilisito asulumizwe no kwinuka kulawa mo kubanika. “Niye Yesu huwagambilani.” Paulo niyo agamba, “niye Kilisito Mkombozi.”

⁴ Wamwenga wawe nawazumila no kumtimila Paulo na Sila, na wavele wengi hamwenga na fyo kulu dya Wagiliki

wandaga wakamvika Mnungu. ⁵ Mna Wayahudi wandaga wawaonelega gaina wakina Paulo na miyawe sila, wawaduganyaga want'hu wahezi heweina ndima, mwe zisila, niyo watenda

kafyo, niyo wawagamba wadamanye fyo mo

mzi wose vileke waitahe nyumba ya mnt'hu yumwenga akwitangwa Yasoni, enga mzungu wa kuwapata Paulo na Sila, na kuwegala kwa want'hu ao. ⁶ Mna weze wawaswese, niyo wamgwila Yasoni na wamwenga mwa wanduguze, niye wawegala kwa wakulu we isi wakagutila wakagamba, “Want'hu awa waleta nk'humbizi kila hant'hu! Haluse weza mwo mzi wetu, ⁷ Yasoni naye kawahokela kwakwe, wose kwa hamwenga wabananga Imiko ya Seuta ywa Loma, wakagamba hambwe eyuko Zumbe mtuhu akwitangwa Yesu.” ⁸ Wakulu wo mzi na want'hu wose weze weve ivo, niyo wengilwa ni kituletule. ⁹ Niyo wawatoza mhambulo Yasoni na weyawe, no kuwalekela waite.

Paulo na Sila watumwa Belea

¹⁰ Kilo kize kibule wandugu wahuwila, wawegalaga Paulo na Sila uko Belea, Weze wabule niyo wengila kwe Nyumba ya Kuvikila ya Wayahudi. ¹¹ Want'hu wa Belea wandaga wabala wanaumanyi kuwajink'ha want'hu wa Sesalonike, nawakategeleza ulosi kwa kunyemwanyemwa nk'hulu, naho kila zuwa nawakakehiniza mo Mawandiko Akukile vileke wakaule ikindedi che milosi ya Paulo. ¹² Wengi wawe wahuwilaga, naho hata wavele wengi, wakulu we Kigiliki, na wagosi we Kigiliki nawo wahuwilaga. ¹³ Mna wayahudi wa Sesalonike weze wabunk'hule kugamba Paulo abilikiza mbuli ya Mnungu uko Belea wakongaga kutenda nk'humbizi, na kusongeza idifyo dya want'hu. ¹⁴ Wadya wandugu wahuwila niyo wasunguza kumsindikiza Paulo aite mp'wani, mna Sila na

Timoseo wasigalaga Belea. ¹⁵ Wadya want'hu wamsindikize Paulo na waitanyaga nae mpaka Asene, niyo wauya na miko kugamba Sila na Timoseo wa mtimile nguvu kwavovose vikudahika.

Paulo uko Asene

¹⁶ Umwo Paulo andile akawagoja Silana na Timoseo uko Asene, engilaga kinyulu Kwaviya aonaga ivo mzi umemile milungu vimumu.

¹⁷ Ivo wandaga wakalava na Wayahudi na want'hu watuhu mwe nyumba ya Mnungu, na want'hu watuhu nawakamvika Mnungu, naho kila zuwa naakalangilizana na want'hu wowose wakelavilizaga.

¹⁸ Wamwenga nawatimila umanyi wa Epikulo na Sitoiki, nawakahigana naye. Wamwenga nawauza, “Aunga akigambile ubwalasi wani uyu?”

Wamwenga niyo wahitula, “Uyu naakabilikiza Mbuli ya milungu mihya.” Nawakalonga ivo kwaviya Paulo naaka bilikiza Mbuli ya Yesu no kuuyuka.

¹⁹ Ivo niyo wanguha Paulo no kumwigala kwe kitala dyo mzi dikwitangwa Aleopago, wakamgamba, “Chaunga kimanye mahinizo aya mahya ukuhiniza.

²⁰ Vint'hu vimwenga kikuviva ukulonga, ni maizwi mahya kwetu naho nekikaungisa kivimanye vagaaze.”

²¹ Kwaviya wekazi awengi wa Asene, na wadya wageni, wandaga wakekala hadya wakaungisa kutenda lupisi lwawe kusimulizilana no kwiva mbuli mp'hya.

²² Paulo akimaalaga kulongole ye kitala dyo mzi wa Aleopago niyo agamba, “Hiona kugamba kwavovose, nyuwe want'hu

wa Asene mu want'hu waidi kindedi ndedi.
²³ Kwaviya higenda mo mzi no kuwona mudya mkutendela miviko yenyu, hiviona vilingo viwandikwe, 'Kwa Mnungu heemanyike'. Uyo mkumvika, hata uneva hamummanyize uyo niye huwabilikizilani. ²⁴ Mnungu, adamanye isi na kila kiyumo mndani, niye Zumbe ywa kulanga ne isi, heekwikala mwe nyumba nk'hulu Izengigwe kwe mikono ya want'hu. ²⁵ Naho hahungukilwe ni dyodyose kikudaha kumdamanyila, kwaviya niyehe mwenye akukink'ha ugima, no muye, na kila kint'hu kituhu kwa want'hu wose. ²⁶ Kulawa mwa mnt'hu yumwenga Mnungu aumbaga want'hu wose mwe isi no kuwenk'ha udahi wa wikazi kwenela mwe isi yose, Afanyanyaga no kupanga iviya kukei kugamba niini, naho ni hii want'hu awo nawekale. ²⁷ Nakatenda ivo vileke want'hu awo wamzungule hata uneva kwa kubabasa babasa wadahe kumbwiila, hata ivo mna Mnungu he hale na suwe chose, ²⁸ enga viya mnt'hu yumwenga alongile,

'Mwa yehe suwe chekala, chekedaha, na naho kiyuko.'

Ni enga viya wakemi wenyu ivo walongile

'Suwe naswe kiwanawe.'

²⁹ Haluse uneva suwe kiwana Mnungu hakikuungwa kumfanyanya Mnungu enga hili dya zahabu, hili dya matundu, hegudu hata iwe disongolwe ni mnt'hu no kugeligwa unt'handu.

³⁰ Aho handaga ho uhezi, Mnungu aketendaga enga hakuona, mna haluse asigiila want'hu wose kila hant'hu wakeiile. ³¹ Kwaviya kaika kale dizuwa dyo usengelo we isi kwaviya viwagile,

kombokela kwa mnt'hu yumwenga amsagule, Mnungu kawalavilizila wose imbuli ino kwa kumuuyula mnt'hu uyo.”

³² Weze weve Paulo alonga imbuli yo kuuyuka, niyo wamwenga watumbula seko, mna wamwenga niyo wagamba, “Chaunga kikwive ukalonga imbuli ino naho.” ³³ Ivo Paulo niyo ahalawa hekitala. ³⁴ Mna want'hu wamwenga niyo wantimila Paulo, niyo wahuwila. Yumwenga mwa woho andaga ni Dionisio wa Aleopago yumwenga wa want'hu wekitala, na mvele yumwenga akwitangwa Damali hamwenga na watuhu.

18

Paulo uko Kolinso

¹ Akajika aho, Paulo ahalawaga Asene no kuita Kolinso. ² Uko ambwilaga Myahudi yumwenga akwitangwa Akula, mwelekwa ywa Ponto, Akula hamwenga na mkaziwe akwitangwa Pilisikila wauyaga kulawa Italia mwa mazuwa aayo, kwaviya Kaisalia Kilaudia andaga kasigiila Wayahudi wose wakulawe Loma. Paulo agendaga kuwakaula, ³ naho kwaviya wandaga ni wata umanyi wa kusuma mahema enga yehe, Paulo ekalaga nao akadamanya ndima iinya nawakadamanya. ⁴ Kila zuwa dyo kuhumula andaga na ulafya mwe zinyumba za Mnungu, akageza kuwavuta Wayahudi na Wagiliki.

⁵ Umwo Timoseo na Sila weze wauye kulawa Makedonia, Paulo nakakelavya lupisi lwakwe lutali kubilikiza ulosi no kuwalavanyila Wayahudi kugamba Yesu Kilisito niye Masiha.

⁶ Mna Wayahudi weze wamhige no kumhomola, akung'unt'haga zisuke zakwe availe mwa meso yawe, akawagamba, “Uneva mkaga ni nyuwewenye, miye henikalalizwe kwa dyodyose mwe idi! Naho kukongela ivi haluse neniwabase want'hu hi Wayahudi.” ⁷ Ivo elo kulawa aho niyo agenda kwikala kwa mnt'hu yumwenga hi Myahudi akwitangwa Tito Yusito, uyo inyumba yakwe yandaga hagihi ne nyumba ya Mnungu, inyumba yakwe yandaga ya kaidi kulawa he nyumba yo kuvikila. ⁸ Kilisipo, uyo andaga mkulu wenyumba ya Mnungu, yehe ne nyumba yakwe yose wamhuwilaga Zumbe, na want'hu watuhu wengi mwe Kolinso wevaga ulosi, wahuwilaga naho wabatizwagwa.

⁹ Kilo kimwenga mwa maona, Zumbe amgambaga Paulo, “Use kogoha gendeela kubilikiza, naho use kuhwa moyo, ¹⁰ kwaviya miye nihamwenga na weye hahali yeyose akuunga ageze kukunyulika, kwaviya ho mzi uno weyaho want'hu wangu.” ¹¹ Ivo Paulo niyo ekala uuko akahiniza mbuli ya Mnungu kwawe kwa mwaka umwenga na nusu.

¹² Mna umwo Galiyo andaga mkulu wo mkoa wa Akaya, Wayahudi wamkumpukilaga Paulo kwa hamwenga niyo wa mwigala kwe kitala. ¹³ Want'hu awa wagambaga, “Mnt'hu uyu,” “awatenda want'hu wamvike Mnungu kwe sila ikuhigana ne miko!”

¹⁴ Paulo andaga akei kulonga, Galiyo nakawagamba Wayahudi, “Tegelezani nyuwe wayahudi, Uneva mbuli ino yandile kindedi mwe wavu abanange, hegu nehimategelezani.

¹⁵ Mna uneva ni mbuli ya mahigano mwe milosi, na mazina, na miko yenyu, Lamuleni nyuwe wenye miye heninde mlamuzi mwe zimbuli izi.”

¹⁶ Niyo awagulusa hekitala. ¹⁷ Woseni hamwenga niyo wamgwila Sositenesi uyo andile mkulu we nyumba ya Mnungu, niyo wamtowa hameso ye kitala. Mna Galiyo haone ukulu we mbuli iyo hata hadodo. ¹⁸ Paulo agendeelaga kwikala na wadya wandugu wahuwila wa Kolinso kwa mazuwa mengi, ahalawe aho niyo ahalawa no kukwela ingalawa kuita Silia, hamwenga na Pilisikila, na Akula uko Kenk'helea, eze amoge mtwi wakwe kwe kilapi aikaga. ¹⁹ Wabulaga Uefeso, aho niho Paulo awalekaga want'hu wa Pilisikila na Akula, niyo aita mwe nyumba ya Mnungu, niyo wanda wakalawa na Wayahudi. ²⁰ Wamlombeza ekale nao lupisi lutali, mna yehe haungile. ²¹ Mna Umwoakahalawa nakawagamba, “Mnungu anaunga neniwuiyeni naho.” Niyo agendeela mwe ngalawa kuita Efeso.

²² Eze abule Kaisalia, Paulo niyo agenda kuwalamsa want'hu wamhuwile Kilisito uko Yelusalemu, akajika aho niyo aita Antiokia.

²³ Ekalaga uko mazuwa hi mengi niyo agendeela ne nt'hambo kwa kombokela mtendelo za Galatia na Filigia akawagela nguvu wanamp'hina wose.

Apolo abilikiza Efeso na uko Kolinso.

²⁴ Myahudi yumwenga akwitagwa Apolo mwelekwa ywa Alekizandilia, Nakeza kwa Waefeso. Andaga ni mnt'hu mloga kindedi naho mta umanyi mkulu mwa Mawandiko Yakukile ywe mbuli ya Mnungu. ²⁵ Nakahinyizwa mwe

Sila ya Zumbe, naho akanda no lubwikanizi, asimulizilaga mbuli ya Yesu, naho ahinizaga mwe kindedi, hamwenga na kugamba nakamanya ubatizo wa Yohana uuwo du. ²⁶ Akongaga kuhiniza kwa weduvi mwe nyumba ya Mnungu. Pilisikila na Akula weze wamwive ivo akusimuila, niyo wamguha waitanye kwawe kaya wakamhiniza vedi Isila ya Mnungu. ²⁷ Apolo eziilagwa ni ulamuzi wo kuita Akaya, wadya wandugu wahuwila nawamgela nguvu kwa kuwagondela wanamp'hina wa kudya Akaya vileke wamhokele. Eze abule kudya, kwa wambizi wa uwedi wa Mnungu, nakadaha kuwambizisa wadya wahuwila wenk'higwe kunda wahuwila. ²⁸ Kwa uhigi wakwe mkulu nakawahuma Wayahudi mwekiyeti akalavanya kwa Mawandiko Akukile kugamba Yesu Kilisito niye Masiha.

19

Paulo abilikiza kwa Waefeso.

¹ Umwo Apolo andaga Kolinso, Paulo omboke-laga mgati gati ye isi niyo abula Efeso uko awab-wiilaga wanamp'hina wamwenga ² niyo awauza, “Mwamhokelaga Muye ywa Mnungu aho mwize mnde wahuwila?”

Niyo wamhitula, “Hata ukwiva kugamba eyuko Muye ywa Mnungu hakinati,”

³ “Vedi, Elo, mhokela ubatizo wa vivihi?” Niyo wamhitula,

“Kibatizwa udyu ubalizo wa Yohana du,”

⁴ Paulo niyo agamba, “Ubatizo wa Yohana wandaga kwa wadya walekile wavu wawe, naho

awagambaga want'hu wa Izilaeli wamhuwile yumwenga akwiza kunyuma yakwe, nuko kugamba ni Yesu.”

⁵ Weze weve ivo, niyo wabatizwa kwe dizina dya Zumbe Yesu. ⁶ Paulo awagelekaga mikono niyo Muye ywa Mnungu aweziila, walongaga kwe milosi mihya no kugendeza kose ulosi wa Mnungu. ⁷ Wandaga wabuile wagosi mlongo na waidi mwa want'hu wose.

⁸ Paulo aitaga kwe nyumba ya Mnungu, naho kwa mazuwa milongo kanda andaga akalonga kwa weduvi na want'hu, akalangilizana nao no kugeza kuwalagilisa ikindedi cho Useuta wa Mnungu. ⁹ Mna wamwenga nawanda wamkulano, naho walemela kuhuwila, no kukonga kulonga vihile mwe iyo isila ya Zumbe mwe want'hu wengi wadugane. Aho Paulo niyo apangana nao, niyo aguha wadya wanamp'hina wakwe, akasimuila nawo mazuwa yose mwe dizumba dyo kuhinila dya mnt'hu akwitangwa Tulanosi. ¹⁰ Agendeelaga kutenda ivo kwa myaka miidi, vitendile wekazi wose wa Asia, Wayahudi, na watuhu hi wayahudi wevaga imbuli ya Zumbe.

Wana Sekewa

¹¹ Mnungu adamanya vilagiso va kweheela kwa Paulo. ¹² Want'hu wandaga wakaguha vitambala ne zisuke zint'huhu andaga akavala akanda mwe ndima, Paulo azigala kwa wanyonge, wanyonge niyo wahonywa maine yawe, nawadya wandile ne zi mp'hepo niyo wahonywa. ¹³ Wayahudi wamwenga waitaga uko na uko wakaditumia zina dya Zumbe Yesu, kwa wadya

wavalukwe ni mp'hepo, wandaga wakagamba “Nawagambani kwe dizina dya Yesu yudya akubilikizwa ni Paulo.” ¹⁴ Wabwanga mfungate wa Sikewa Mlava Nt'hambiko mkulu wa Wayahudi, wandaga wakatenda ivo.

¹⁵ Mna uyo mp'hepo niyo awahitula, “Himanya Yesu, naho himanya Paulo, mna nyuwe ni nyuwe wahi?”

¹⁶ Niyo yudya avalukwe awapilikila kwa nguvu wadya want'hu niyo awahuma nguvu wana Sikewa no kuwatatuila zisuke. Watulaga nguluko waka wakafosa kwe nyumba idya wekimbwigili, naho wagemwa nkwenge. ¹⁷ Kila mnt'hu uko Efeso, ande Wayahudi na hi Myahudi, waivaga imbuli iyo, niyo wengilwagwa ni wogofi no kutogolesa dizina dya Zumbe Yesu. ¹⁸ Wahuwila wengi wakelavilizaga niyo walonga mwe kiyeti zimbuli wandaga wakadamanya. ¹⁹ Wose wadya wandaga wasai wavigalaga vitabu vawe kwa hamwenga no kuvoka moto mwekiyeti. Wawazaga diyombe dye vitabu ivo dyabulaga matundu yakulihwa mnt'hu kwa zuwa, magana mlongo milongo mishano. ²⁰ Naivo kwa udahi wa Zumbe ulosi wa Mnungu wandaga ukongezekela kugendezwa no kukulisa.

Nk'humbizi mwe Efeso.

²¹ Yeze yomboke ayo Paulo aungaga kuita Yelusalemu, kwa kombokela Makedonia na Akaya, Nakagamba. “Hajika kuita uko, hawaone wa Loma nao.” ²² Ivo nakawatuma waidi mwa wambizi wakwe, Timoseo na Elasito, walongole

kuita Makedonia, Yehe niyo anda kusigala kwa mazuwa mageke ko mkowa wa Asia.

²³ Aha niho halailaga nk'humbizi uko Efeso mwe mbuli ye sila iyo ya Zumbe Yesu.

²⁴ Kwandaga na msana vilama etangagwa Demetilio, adamanya mahili ye nyumba ya mnungu wa kivele akwitagwa Atemi, naho ndima iyo yawenk'haga wasani wakwe kint'hu kikulu. ²⁵ Demetilio awa kisanyaga wasani ao hamwenga na watuhu wandaga ne indima iyo no kuwagamba, "Mmanya kugamba ugoli wetu walawa mwe ndima ino. ²⁶ Haluse mwadaha kukeonela wenye ivo Paulo akutenda. Agamba milungu idamanywe ni want'hu hiyo milungu ya kindedi, naho kadaha kuwapata want'hu wengi, aha Efeso na hata kutuhu mo mkowa wa Asia yose. ²⁷ Kuna nk'hondo kugamba, diyombe dyetu nedipate zina diihile. Hiyo ivo du mna yadahika kunda nyumba ya mnungu Atemi kunda hicho kint'hu cha ukulu no ukulu wakwe uyo akuvikwa ni Asia ne isi yose noubanangwe. Ulungu ukuvikwa nikila yumwenga mwe Asia ne isi yose!"

²⁸ Idifyo dize dive mbuli izi niyo dyanywa maya no kukonga kugutila wakagamba, "Atemi wa Efeso niye mkulu!" ²⁹ Mzi wose niyo wenela nk'humbizi. Idifyo niyo dwawakump'hukila Gayo na Alistaliko, wakaya wa Makedonia watafi weyawe wa Paulo, niyo waguluka nao mpaka kwo ukumbi we misezigo. ³⁰ Paulo yehe mwenye aungaga kukelaviliza ha meso ye difyo, mna wanamp'hina weyawe wamfingizaga.

³¹ Wakulu wamwenga we isi ya Asia wandaga

wambuyaze dya Paulo, wamwigailaga ulosi wakamlombeza Paulo kugamba ase kuke laviliza ko ukumbi we misezigo. ³² Aaho aho kila mnt'hu andaga akavava, uyu ivi na watuhu ivi, niyo udyo mdugano wabanika, kwaviya wengi hawamanyaga kiya kiwatendile wadugane hamwenga. ³³ Wamwenga nawamtenda Alekizanda ande na chokulonga, kwaviya Wayahudi nawamtenda aite kulongole. Ivo niyo Alekizanda awalagisa want'hu kwa kuhunga mkono akaunga wanyamale, niyo ageza kukegombela kwa ulosi wakwe. ³⁴ Mna weze wabunk'hule kugamba yehe ni Myahudi, wagutiilaga wose wakalanga imbuli iidya kwa masaa maidi, "Atemi niye mkulu wa Efeso!"

³⁵ Ukouko kalani wo mzi adahaga kuwanyamaza want'hu akagamba, "Wandugu Waefeso!" Kila yumwenga kamanya kugamba mzi uno wa Efeso ni mwamizi mkulu we nyumba yo mkulu Atemi, naho ni mwamizi we diiwe dyo kuvila diselezwe kulawa kulanga. ³⁶ Hahali akudaha kulemela zimbuli izo, ivo nyamaleni msekudamanya dyodyose haheina wengele. ³⁷ Muwetanga want'hu awa aha hata uneva hawailongile vihile nyumba ya mnungu naho hata uneva hawamhomole mnungu ywetu ywe kivele. ³⁸ Mna uneva Demetilio na wandima wakwe wana malongelezo yawe kwa yeyose, yeyaho mazuwa yekitala masa yakudaha yakalahigwa uko. ³⁹ Mna uneva kiuko kint'hu kituhu kujink'ha icho, ikaleni mwe mdugano ukuzumilwa. ⁴⁰ Kwaviya iyuko nk'hondo kugamba nekilongelezwe kwe nk'humbizi idya

yadielo, nk'humbizi ino hayawagilwe ilaile, hekilekelwe mwe nk'humbizi ino, naho hegu nekidunduga kukehonya kwa vovose mwe nk'humbizi iyo. ⁴¹Eze abinde kulonga ivi, alekaga want'hu wa mdugano wakeagale.

20

Kuita Makedonia na Uyunani.

¹Nk'humbizi ize itondowale, Paulo awetangaga wanamp'hina kwa milosi ya kugela moyo awalagaga niyo ahalawa no kuita Makedonia. ²Ambokelaga mwe ziisi zia zose akawagela want'hu nguvu kwa milosi mingi, Niyo abula Uyunani. ³Ekalaga uko kwa miyezi mitatu. Akeikaga lumwe kuita Silia, aho eze abunk'hule kugamba Wayahudi wandaga wakampangila maihi, ivo niyo atenda ulamuzi wa kuuya na kombokela Makedonia. ⁴Sopatolo mwana Pihilo kulawa Belea, niye atimilane naye, iviyaiviya Alistaliko hamwenga na Sekudo kulawa Sesalonike, Gayo kulawa Debe, Tukiko, na Tolofimo kulawa ko mkowa Asia, na Timoseo. ⁵Wakilongoelaga no kukigojela Toloa. ⁶Chaitaga kwa ngalawa kulawa Ufilipi ize yomboke siku kuu ye mikate heigwadulwe, naho yeze yomboke mazuwa mashano, chakelungaga nao umwo Toloa, uko chekalaga mazuwa mfungate.

Paulo abindiziza kuitalamkila Toloa.

⁷Mwe dizuwa dya nk'hongo dye dijuma, cha duganaga vileke kibendule umkate. Kwaviya Paulo naakakawiila kuhalawa luvi yakwe, aguhaga lupisi lutali akalonga na want'hu

viitile kubula kilo gati. ⁸ Vakwelezwagwa vimuhi vingi mwe nyumba ye golofa Umwo chaduga. ⁹ Mbwanga yumwenga etangagwa Eotiko, andaga kekala hedilanga, umwo Paulo andile akagendeela kubilikiza. Eutiko akongaga kukupila mp'halahole niyo atozwa ni nt'hongo no kugwa hasi. Weze wamwinule andaga kabanika kale. ¹⁰ Mna Paulo aseelaga hasi, niyo afunama no kumkunyatila, niyo agamba, “Msekunda na kiyangayanga,” “akei mgima!” ¹¹ Niyo Paulo akwela naho kwegolofa no kubendula umkate niyo adya, nakagendeela kubilikiza kwa lupisi lutali mpaka mtondo, niyo Paulo ahalawa. ¹² Want'hu wadya waitanyaga na yudya Mbwanga kaya akanda mgima ngungulu, niyo wanda welelwa.

Paulo kulawa Toloa kuita Mileto

¹³ Chakwelaga mwe ngalawa niyo chalongola kuita Aso kudya nekikamguha Paulo. Nivo apangaga kwaviya aungaga kombokela mwe isi nk'havu. ¹⁴ Eze akibwiile kudya Aso, chamkwezaga mwe ngalawa no kuita Mitulene. ¹⁵ Kulawa uko chatambaga no kubula Kio, mwe dizuwa ditimile, zuwa dya kaidi chaikaga nt'hulwe uko Samo, naho luvi yakwe niyo chengila Mileto. ¹⁶ Paulo aungaga kugendeela no utafi we ngalawa haheina kombokela Efeso, vileke asunguze uko ko mkowa wa Asia, andaga ne kinguvu nguvu cho kubula Yelusalemu kwe wila ye Pent'hekosite uneva vadahike.

Paulo awalaga vilongozi wadala wa Efeso

¹⁷ Kulawa Mileto Paulo atumaga ulosi kwa vilongozi wadala we idifyo dya wahuwila wa Kilisito dya Efeso vileke wadugane nae. ¹⁸ Weze wabule kwakwe awagambaga, “Mmanya ivo nikale na nyuwe mazuwa yose, kukongela mwe dizuwa dia dya nk'hongo hadya nabulaga momkowa wa Asia. ¹⁹ Kwa kweseleza kose nadamanyaga ndima ya Zumbe molupisi lwa makunt'ho yanipatile kulawa kwe minyanyiko iihile ya Wayahudi wamwenga. ²⁰ Mmanya kugamba hyandile na nk'hangamizi hata ludodo kuwabilikiza mwe kieti, na mnengenyumba zenyu, no kuwahiniza chochose chadahile kuwambizani. ²¹ Nehiwagamba Wayahudi, na hi Wayahudi, wamhitukile Mnungu no kumhuwila Zumbe dyetu Yesu. ²² Naho haluse, uku hamtegeleza Muye ywa Mnungu, naita Yelusalemu haheina kumanya yakuunga yanilaile uko. ²³ Kiya humanya ni kugamba Muye ywa Mnungu naakanilavanyila mwe kila mzi kugamba kuvugailwa na masulumizo yangu nayo yakunigojela. ²⁴ Mna hiuone ugima wangu kunda kint'hu kitendese, mna du niunk'hintize udya utume wangu ne ndima idya nink'higwe ni Zumbe Yesu niidamanye, niilonge mwa want'hu Mbuli Yedi ya uwedi wa Mnungu.

²⁵ “Homboka mwa wamwenga mwa nyuwe habilikiza Useuta wa Mnungu, mna himanya haluse kugamba hahali yumwenga mwa nyuwe naanione naho. ²⁶ Ivo dielo nawalavanyilani kugamba, ineza kulaila yumwenga ywenyu kaga, Miye hina kukalalizwa kokose. ²⁷ Kwaviya hindile na nk'hangamizi mo kuwagambila

kukawiila kose akuunga Mnungu. ²⁸ Mkeamile nyuwewenye hamwenga ne difyo diya Muye ywa Mnungu awenk'hileni mdilele. Dimeni awant'hu we idifyo dya wahuwila wa Kilisito dya Mnungu wadya awapatile kwa kulava sakame ya mwanawe mwenye. ²⁹ Hivimanyisa vedi kugamba nnahalawa mauzi makali nayadikome naho hayadisigaze idifyo idyo. ³⁰ Hata mwa nyuwe wenye nawalaile want'hu wakuunga wawadant'hilize wanamp'hina wa Kilisito no kuwatenda wawatimile woho du. ³¹ Ivo indeni meso mkakumbukila kugamba kwa masulumizo, mengi kilo na msi, nawahinizagani kila yumwenga ywenyu kwa myaka mitatu.

³² “Haluse nawaika nyuwe hasi yo udimi wa Mnungu, no ulosi wo wedi wa wakwe, udyo ukudaha kuwazenga na kuwagela nguvu, mpate uvikilwa udyo awaikile want'hu wakwe wose wakukizwe. ³³ Miye hayaungise matundu hegu zahabu, hegu suke za mnt'hu yeyose. ³⁴ Nyuwe wenye mmanya hidamanya ndima kwa mikono yangu mwenye vileke nikipatile yadya huunga na wambuyazangu. ³⁵ Hiwalagisani kwa kila kint'hu kugamba kwa kudamanya ndima enga ivo, kiwambize hewekukedaha, kikakumbukila milosi ya Zumbe Yesu mwenye akagamba, ‘Kiyuko kinyemi mo kulava kujink'ha kuhokela’.”

³⁶ Paulo eze abinde kulonga ayo, afikaga madi na want'hu wose niyo wamvika Mnungu. ³⁷ Wose nawanda wakaila, na kumtoza Paulo mkono no wakamlaga kwa lukunde lukulu. ³⁸ Mbuli itendese yawageile kinyulu niidya agambile, hawadahe kumuwona naho, naivo

niyo wamsindikiza kwe ngalawa.

21

Paulo aita Yelusalemu

¹ Kize chajike kulagana nao, chakwelaga mwe ngalawa mpaka Kosi, luvi yakwe chabulaga Lode, na kulawa uko nekiita Patala. ² Uko nekibwiila ngalawa yandile ikaita Foeniki, niyo chakwela no kukonga utafi. ³ Cha wabulaga hant'hu nekikadaha kuiona Kipulo niyo chombokela nt'hendelo ya kusini yo mzi wa Silia. Chaitaga Tilo, aho ingalawa yaselezwagwa mizigo yakwe. ⁴ Uko chabwiilaga wanamp'hina wa Kilisito niyo chekala nao juma dimwenga wahuwila wa Kilisito ao walonga kwa udahi wa Muye ywa Mnungu, niyo wamgamba Paulo usekuita Yelusalemu. ⁵ Mna lupisi lwetu wize usile niyo chahalawa, wavele na wana wawe hamwenga wakisindikizaga mpaka kuse yo mzi, kize kibule mp'wani wose chafikaga madi no kumvika Mnungu. ⁶ Niyo chalagana, suwe chakwelaga mwe ngalawa, woho nao niyo wauya kwezikwawe.

⁷ Chahalawaga kuita Tilo, niyo chabula Tolemaisi aho chawalamsaga wandugu wahuwila wa Kilisito zetu, niyo chekalanya nao zuwa dimwenga. ⁸ Luvi yakwe chahalawaga kuita Kaisalia. Uko chekalaga kwe nyumba ya mbilikizi we Mbuli Yedi Filipo, yehe andaga mwa wadya mfungate wasagulwa kunda wambizi kudya kwe fyo dya wahuwila wa Kilisito dya Yelusalemu. ⁹ Andaga na wanawe wane wa kivele hewelombigwe wandaga wakalonga

ulosi wa Mnungu wandaga wakenk'hingwa. ¹⁰ Kize kikale uko mazuwa mengi, mlotezi ywa Mnungu yumwenga akwitangwa Agabo wa Yudeya abulaga. ¹¹ Akibasaga niyo aguha mkoa wa Paulo, nokukekakiliza mikono ne viga niyo agamba, “Muye ywa Mnungu agamba, mta mkoa uno naakakilizwe enga ivi ni Wayahudi kudya Yelusalemu, no kungela mwe mikono ya want'hu hewemmanyize Mnungu.”

¹² Kize kive ivo, suwe na wadya want'hu watuhu nekilombezesha Paulo asekuita Yelusalemu. ¹³ Mna Paulo niyo awahitula, “Mwadamanyai? Ivo mkuta kuila no kunikant'ha tama? Miye hikeika lumwe hiyo kuvugailwa du kudya Yelusalemu, mna hata ukubanika mwe mbuli ya Zumbe Yesu.”

¹⁴ Nekidunduga kumluvya Paulo, niyo chabanika chevu niyo chagamba, “Viya aungile Zumbe nevinde iivo.”

¹⁵ Kize kikale hadya kwa Lupisi niyo chakeikilaga lumwe kugendeela no utafi kuita Yelusalemu. ¹⁶ Wamwenga mwa wanamp'hina kulawa Kaisalia, chaitanyaga, niyo wakigala kwe nyumba yo mhula ywa Kilisito chandaga kikagenda kwikala naye. Mnasoni mkaya wa Kipulo andaga mhula ywa Kilisito kukongela mazuwa ya aho nk'hongo.

Paulo amtalamkila Yakobo

¹⁷ Aho kize kibule Yelusalemu, wandugu wahuwila wa Kilisito wakihokelaga vedi vitendese. ¹⁸ Luvi yakwe Paulo aitaga na suwe kokumlamsa Yakobo, wadala vilongozi wose we idifyo dya wahuwila wa Kilisito

wandaga aaho. ¹⁹ Weze wajike kuwalamsa, Paulo niyo awagambila yose yadamanywe ni Mnungu kwa want'hu hi Wayahudi kwa ndima adamanye. ²⁰ Weze wajike kumtegeleza niyo wantogolesa Mnungu. Niyo wamgamba Paulo, “Ndugu wadaha kuwona kugamba magana milongo magana ya Wayahudi wanda wahuwila naivo wakuitoza Imiko. ²¹ Nawagambilwa zimbuli zako kugamba noukawahiniziza Wayahudi wa kwikala kwe zi isi za want'hu hi Wayahudi, kugamba wase kukaula miko ya Musa, wasekuviniwa wana wawe, naho wase kutimila vihendo va Kiyahudi. ²² Weva kindedi kugamba kubula kale. Nekitende vivihi elo? ²³ Haluse utende enga ivi kikukulangiliza, aha kinanao want'hu wane waikile kilapi. ²⁴ Timilana nao ao kwo mviko wo kukesunt'ha kumanya miko ya Mnungu, ukalihe maliho yakuungwa akajika wamogigwe zifili zawe, ivo want'hu wose nawamanye kugamba yadya wagambilwe mwa weye hayana kindedi chochose no kugamba weye mwenye ukei watimila miko ya Musa. ²⁵ Naho mwa wadya want'hu hi Wayahudi watendile wahuwilwa wa Kilisito, nekiwaandikile kale kuwagambila zimbuli kifanyanye, wasekudya chochose kitendelwe nt'hambiko kwe milungu ya kidant'hi, wase kunywa sakame wasekudya nyama inyogotolwe, naho mkenege no uhabwasi.”

²⁶ Ivo, zuwa ditimile Paulo awaguhaga wadya want'hu no kugenda kukesunt'ha hamwenga nawo, akajika niyo engila kwe Nyumba ya Mnungu, awagambilaga watu miwazile ya

mazuwa yo kubinda ukukesunt'ha, naho niini malavo yakuunga yalavigwe kwajili ya kila yumwenga ywawe.

Paulo avugailwa kwe Nyumba ya Mnungu.

²⁷ Mazuwa ayo mfungate yeze yande hagihi no kusila, Wayahudi walawaga mo mkowa wa Asia nawamuona Paulo kwe Nyumba ya Mnungu, niyo wasongeza maya kwe difyo dyose dya want'hu, no kumvugaila Paulo. ²⁸ Wagutilaga wakagamba, “Want'hu wa Izilaeli, chambizeni! Uyu niyudya akugenda kila hant'hu, kuhiniza want'hu wose kuhigana na want'hu wa Isilaeli ne miko ya Musa ne Nyumba ya Mnungu, hata ivi haluse kawengiza kwe nyumba ya Mnungu want'hu hi Wayahudi, naho wahagela usavu hakukile ha Mnungu!” ²⁹ Vilekile wakalonga ivo nikugamba wamuonaga Tolofimo mkaya wa Efeso akanda hamwenga na Paulo kwo mzi, niyo wafanyanya, Paulo nakamwingiza kudya kwe Nyumba ya Mnungu.

³⁰ Mzi wose nowenela nk'humbizi, wezaga want'hu kulawa nt'hendelo zose, niyo wamgwila Paulo no kumbulumula, na kumlavila kuse ye nyumba nk'hulu ya Mnungu, aho nyivi ze Nyumba ya Mnungu zavugalagwa. ³¹ Waungaga wamkome Paulo, mna ulosi wabulaga ko mkulu wa wank'hondo we Kilumi kugamba, Yelusalemu yose yamemaga nk'humbizi. ³² Aaho mkulu we difyo dye Kilumi aguhaga wank'hondo ne vilongozi wawe, niyo wawagulukila wadya want'hu, nawo weze wamuwone mkulu we difyo dye Kilumi, niyo waleka kumtoa Paulo. ³³ Mkulu we di-

fyo dye Kilumi amgulukilaga Paulo niyo amgwila no kusiigila Paulo akakilizwe mp'hingu mbili, akajika niyo auza, “Uyu niani? Naho kabalan-gai?” ³⁴ Mwedi fyo diya wamwenga nawakalanga ivi, wamwenga nawo walonga viya, kwe nk'humbizi iyo mkulu we difyo dya wank'hondo nakadunduga kumanya icho kilaile, ivo elo asigilaga awant'hu wakwe wamwigale Paulo kwe nk'hambi ya wank'hondo. ³⁵ Paulo eze abule ho mhindo neviwaunga wank'hondo watekumwin-ula, kwe nk'humbizi ya want'hu. ³⁶ Kwaviya fyo kulu dya want'hu dyandaga dika mtimila wakagamba, “Mkome, mkome.”

Paulo akegombela

³⁷ Umwo yudya mkulu wa wank'hondo andile wakamwigala kwe divugailo, Paulo niyo amgamba, “Nadaha kukugambila kint'hu?” Yudya mkulu niyo amuuza, “Ha! Kumbeke kudaha kulonga Kigiliki”

³⁸ “Ivo weye hiyo yudya Mmisili, mwe mazuzi akongile kusaguka na kuwalongowela wadya makank'halu magana milongo mine mpaka kwenyika?”

³⁹ Paulo niyo ahitula, “Miye ni Myahudi, mwelekwa wa Taso uko Kilikia, mzi umanyikise. Nakulombeza vitendese nilonge na want'hu. ⁴⁰ Yudya mkulu wa wank'hondo niyo amwink'ha luneka, ivo Paulo akimaalaga mwo mhindo, niyo awahunga mkono wadya want'hu vileke wanyamale, naho weze wanyamale akongaga kulonga nao Kiibulania.

22

¹ “Wandugu zangu na watate, nitegelezeni, haluse nakegombela mwa meso yenyu!” ² Weze weve akalonga nawo Kiibulania, niyo wanyamalisa kujink'ha hadya nk'hongo, Paulo niyo agen-deela kulonga.

³ “Miye ni Myahudi mwelekwa wa Taso mwe Kilikia, mna nehileligwa aaha ho mzi wa Yelusalemu, kwa Mhinizi Gamalieli. Nehihinyizwa kindedi ndedi miko ya wakale wetu, nakelavaga kwa moyo wose kwa Mnungu, enga nyuwe wenye ivo mwili ivi dielo.

⁴ Nehiwasulumiza wadya want'hu watimile sila ino, nehiwakakiliza wavele kwa wagosi no kuwaduula kwedivugailo. ⁵ Mlava nt'hambiko mkulu no wadala vilongozi wose we kitala wadaha kulonga viya waione imbuli ino kulawa kwawe nahokelaga baluwa wawandikilagwa wadya Wahuwila Wekiyahudi, wadya wandile Damesiki, nehiita Damesiki vileke hawagwile want'hu awo no kuwegala mpaka Yelusalemu iviya wakakilizigwe, vileke wakasulumizwe.

Paulo alonga ivo akombolwe

⁶ “Umwo nandaga haita, mwe sila hagihi na Damesiki, yandaga sa mtandatu nomsi, aaho ung'azi utendese ko ulanga wanilailaga luholuho, niyo wawang'aila ndendelo zose. ⁷ Aha nagwaga hasi niyo neva izwi dikunigamba, ‘Sauli, Sauli! Nii wanisulumiza?’ ⁸ Name niyo nagamba, ‘Niwe ani Zumbe?’ Naye niyo anigamba, ‘Nimiye Yesu wa Nazaleti, uyo weye ukunisulumiza.’ ⁹ Wadya wambuyazangu wauonaga ung'azi udyu, mna

hawadivile diizwi dya yudya nalongaga naye.

¹⁰ Niyo nauza, ‘Zumbe nitende vivihi?’ Zumbe niyo anigamba, ‘Kimala, uite Damesiki, uko nuko nougambilwe yose ukuungwa udamanye.’ ”

¹¹ Kwo ung'azi udyu mkulu hyadahile kukaula ivo wadya wambuyazangu nawaungwa wanitoze mkono wanilongoele mpaka Damesiki.

¹² “Mwo mzi udyu kwandaga na mnt'hu yumwenga zina dyakwe Anania, mnt'hu ywa Mnungu akutoza miko ya Musa, naho wayahudi wose wekalaga Damesiki walongaga uwona wedi mwa mnt'hu uyo. ¹³ Yehe ezaga kuniona, niyo akimaala hagihi na miye no kugamba, ‘Sauli! Ona kaidi!’ Aaho niyo nanda naona no kumkaula.

¹⁴ Anania niyo agamba, ‘Mnungu wa wakale wetu kakusagula umanye ivo akuunga, naho ummanyeye mtumwa ywakwe mkindedi no kumwiva yadya akulonga mwenye. ¹⁵ Kwaviya noulonge kwa want'hu yadya uyaone no kuyevea. ¹⁶ Haluse wagojai? Kimala ubatizwe naho uusilwe wavy wako, ulombeze mwe dizina dyakwe.’ ”

Lwitango lwa Paulo kuwabikiza want'hu hi Wayahudi.

¹⁷ “Nauyaga Yelusalemu, naho Umwo nandaga havika kwenyumba ya Mnungu nehiona maona,

¹⁸ mwaayo namuonaga Zumbe akanigamba, ‘Sunguza naho uhalawe nguvu Yelusalemu, Kwaviya want'hu wa aha hawazumile uwona wako mwa miye.’ ¹⁹ Name niyo namhitula, ‘Zumbe, kuni-manyisa vedi kugamba ni miye nandaga haita kwe zinyumba za Mnungu hawagwila no kuwatoa wose wandaga wakakuhwila weye. ²⁰ Naho

umwo muwona ywako Sitefano akakomwa, miye nehinda aaho haona kukomwa kwakwe niyo nazumila kwamila zisuke za wadya wakomi.’
²¹ Zumbe, Mnungu, niyo anigamba, ‘Ita, kwaviya nohwigalise hale kwa want’hu hi Wayahudi.’ ”

²² Wadya want’hu wamtegelezaga Paulo, mna eze alonge milosi iyo, wakongaga kugutila wakagamba, “Muuseni aha! Mkomeni! Mnt’hu enga uyo hawagilwe kulekwa mgima!”

²³ Wagendeelaga kutowa lwasu, uku wakakusula kusula makoti yawe, no kutimula luvumbi mwo ulanga kwa maya. ²⁴ Mkulu we difyo dye Kiloma asigiilaga want’hu wakwe wamwigale Paulo kwe nk’hambi ya wank’hondo, no kuwagamba wamtoe Paulo mikotyā vileke wamanye kilekile Wayahudi wakamtowela vugo. ²⁵ Mna ize inde wamkakiliza kale vileke wamtowe mikotyā, Paulo niyo awauza wakulu wadya wakimalaga hadya, “Togoleni mwe miko yadahika kumtowa mikotyā mnt’hu ywa Lumi akanda akei kukantilwa?”

²⁶ Yudya mkulu eze eve ayo, niyo amuuza yudya mkulu we difyo dye Kilumi, “Watendai? Mnt’hu uyu Mloma!”

²⁷ Yudya mkulu we difyo dye Kilumi, amwitilaga Paulo no kumuuza, “Nigambile, weye umwikazi ywa Loma?”

Paulo niyo ahitula, “Heiye,”

²⁸ Yudya mkulu we wank’hondo niyo agamba, “Miye hinda mnt’hu ywa Loma kwa kuliha matundu yabindile wingi.”

Paulo niyo ahitula, “Miye ni Mloma ywa kwelekwa.”

²⁹ Wadya want'hu wakeikile lumwe kumuza Paulo, wakeyagilizaga aaho no kuhalawa, hata yudya mkulu we difyo dye Kilumi niyo ogha aho weze wabunk'hule kugamba Paulo ni Mloma mna naho wamkakiliza.

Paulo kwe kitala cha Wayahudi

³⁰ Mtondo wakwe, mkulu we difyo dye Kilumi, aungaga kumanya yadya yalekile Wayahudi wakamlongeleza, ivo amloholaga Paulo impingu yakwe niyo naho asigiila Wakulu wa walava nt'hambiko ne kitala dyose wadugane, akajika amletaga Paulo niyo amkimalisa hameso ye kitala.

23

¹ Paulo niyo awang'oela meso wadya Wadala we Kitala niyo agamba, “Wandugu zangu Wazi-laeli! Mpaka dielo idi hinda na wikazi wa ukawilo wedi hameso ya Mnungu.” ² Aho Mlava nt'hambiko Mkulu Anania niyo asigiila wadya wakimale hagihi naye Paulo wamtowe kofi mo mnomo. ³ Paulo niyo amgamba, “Yehe mwenye Mnungu naakutowe kofi weye mtondwe! Togola wadaha vivihi kwikala aho vileke unisengele kutimila miko, mna weye mwenye wi mwavu we miko kwa kuwatuma wanitowe!”

⁴ Want'hu wadya wakimalaga hadya niyo wangamba Paulo, “Weye wamhomola Mlava nt'hambiko Mkulu ywa Mnungu!”

⁵ Paulo niyo ahitula, “Wandugu zangu, Wazi-laeli, miye himanyize kugamba yehe ni Mlava nt'hambiko Mkulu, kwaviya Mawandiko Akukile

wagamba, ‘Usekulonga yaihile kwo mkulu ywa want’hu wako.’ ”

⁶ Paulo eze amanye kugamba wamwenga mwa want’hu wekitala wandaga Masadukayo, wamwenga nao Wafalisayo, ivo niyo alonga kwa izwi kulu akagamba, “Wandugu zangu miye ni Mfalisayo mwana Mfalisayo, higalwa hekitala kwaviya nakawiila kugamba wabanike nawauyuke!”

⁷ Eze alonge ayo, niyo kwa laila vugo kulu mwa Wafalisayo na Wasadukayo, niyo mdugano wake panga haidi. ⁸ Mbuli iyenye ni kugamba, Masadukayo wagamba wabanike hawakuuyuka, hahali mtumigwa ywa kwe Mbingu, hegu muye ukugela ugima nazo haukuli, mna Wafalisayo wayazumila ayo yose matatu. ⁹ Vugo dyagen-deelaga vitendese, nawamwenga mwa wahinizi we miko kafyo kakwe Mafalisayo nawakimala no kuhiga kwa nguvu wakagamba, “Hakikuona wavu wowose mwo mnt’hu uyu! Yadahika kugamba ni muye ywa ugima hegu mtumigwa ywa kwe Mbingu kalonga naye!”

¹⁰ Vugo niyo dyongezekela hata mkulu we difyo dye Kilumi engilwa ni woga kugamba wadaha kumatula Paulo vibesu besu, ivo niyo awasigiila wadya wank’hondo wakwe wanguhe Paulo no ku mwingiza kundani kwe nk’hambi ya wank’hondo.

¹¹ Kilo kiya, Zumbe akimaalaga hagihi na Paulo niyo amgamba, “Usekogoha! Kwinkwa kuwagambila mbuli zangu want’hu wa Yelusalemu, waungwa utende iivo uko Loma.”

Wayahudi waunga wamkome Paulo.

¹² Kwize kuche, Wayahudi wekalaga hamwenga kwa kinyele, niyo waika kilapi kugamba, hawadye hegu kunywa mpaka aho nawande wamkoma kale Paulo. ¹³ Want'hu wajink'hile milongo mine waikaga kilapi kwa hamwenga. ¹⁴ Waitaga kwa wakulu wa walava nt'hambiko na wadala vilongozi, no kugamba, "Suwe kiika kilapi cha hamwenga kugamba, hekilume no kudya chochose mpaka aho nekinde kimkoma Paulo. ¹⁵ Haluse elo, nyuwe hamwenga ne kitala tumeni want'hu kwo mkulu ywe difyo dye Kilumi vileke anwigale Paulo kwenyu mkakezige kugamba mwaunga mpate ikindedi mwa yehe. Mna nekikeike lumwe kumkoma hata uneva akei kubula hagihi."

¹⁶ Mna mhawawe dya Paulo nakeva umzungu uwo, ivo aitaga kundani kwe digomela no kumgambila Paulo imbuli iyo. ¹⁷ Paulo amwitangaga mkulu yumwenga mwa wank'hondo, niyo amgamba, "Mwigaleni ndugu ywetu uyo kwo mkulu we difyo dye Kilumi, ana kint'hu cha kumgambila." ¹⁸ Mkulu uyo amguhaga uyo ndugu ywetu niyo amwigala mpaka ko mkulu we difyo dye Kilumi, yudya mnk'hondo niyo amgamba, "Yudya mvugailwa Paulo nakanitanga niyo anituma nimlete uyu ndugu ywetu kwako, kwaviya ana dya kukugambila."

¹⁹ Yudya mkulu we difyo dye Kilumi, amtozaga mkono nokumwigala haheina want'hu niyo amuuza, "Una kint'hu chani cha kunigambila?"

20 Yehe niyo agamba, “Wayahudi waivana wakulombeze unwigale Paulo kwe kitala wakakeziga kugamba, kitala chaunga kive ikindedi kulawa kwakwe. 21 Mna weye usekuzumila kwaviya weyuko want’hu wajink’hile milongo mine wakefisile wakamgoja kumnk’hupukila. Waika kilapi kugamba hawadye no kunywa chochose, mpaka wamkome. Haluse wakeika lumwe kutenda ivo, elo wagoja ulamuzi wako.”

22 Mkulu we difyo dye Kilumi niyo amleka aite, mna nakamkanya akamgamba, “Use kungamba yoyose kugamba kwiza kunink’ha lwazi.” Niyo amleka yudya ndugu ywetu aite.

Paulo egalwa ko Mkulu Mkoa Felikisi.

23 Basi mkulu we difyo dye Kilumi awetangaga wank’hondo waidi niyo awagamba, “Ikeni lumwe wank’hondo magana maidi, wezi falasi milongo mfungate, na watuhu magana maidi wande ne mikuki waite Kaisalia, mkeike lumwe kwinuka hainati kubula sant’hatu kilo cha dielo. 24 Ikeni falasi zimwenga kwajili ya Paulo, mbuzeni kwa vedi kwa Felikisi mkulu we Kilumi mwe isi ya Uyahudi.” 25 Mkulu uyo wedifyo dye Kilumi nakawandika baluwa ikugamba.

26 “Miye Kilaudia Lusua nakuwandikila weye zumbi Felikisi Mkulu we Kilumi mwe isi ya Uyahudi. Nakulamsa! 27 Wayahudi nawamgwila uyu mnt’hu naho waunga wamkome. Nehibunk’hula kugamba mnt’hu uyo ni Mlumi na ivo niyo naita na wank’hondo wangu ko kumkombola. 28 Nehimwigala kwe

kitala chawe kikulu hazungula kumanya kilekile wakamlongeleza. ²⁹ Nehibunk'hula kugamba, malongelezo yenye nayanda mwe kuhigana mwe zimbuli ze miko yawe, hiyone kugamba kabananga chochose kimuwagile avugailwe kwe divugailo hegu kukomwa. ³⁰ Nize nigambilwe kugamba Wayahudi waunga wamkome nehiona vedi nimwigale kwako, niyo nawagamba walongelezi wakwe wakwigaille malongelezo yawe kwako.” ³¹ Basi wadya wank'hondo nawamwigala Paulo enga ivo wagambigwe, no kumwigala kilo iikiya mpaka ko mzi wa Antipatili. ³² Zuwa ditimile wank'hondo we viga nawauya kwe digomela no kuwaleka wadya wank'hondo we zifalasi wagenteele no utafi hamwenga na Paulo. ³³ Weze wabulaga Kaisalia, wamwink'haga mkulu wo mkoa ibaluwa idya no kumwink'hiza Paulo mwe mikono yakwe. ³⁴ Felikisi eze aisome ibaluwa, amuuzaga Paulo kugamba kulawa mkoa uhi? Eze agambilwe kugamba kalawa mkoa wa Kilikia, ³⁵ niyo agamba, “Nenitegeleze masa yako aho walongelezi wako wanabula.” Niho akisigiila Paulo aikwe mo ukaulwa mindani mo ukumbi wo mkulu wo mkowa etangwe Helode.

24

Wayahudi wamlongeleza Paulo

¹ Yeze yomboke mazuwa mashano, Anania Mlava nt'hambiko Mkulu abulaga Kaisalia akanda hamwenga na wadala vilongozi wamwenga no mkimaila mbuli akwitangwa Tetulo, nawamwitila yudya mkulu wo mkoa

niyo wamgambila malongelezo yawe mwa Paulo. ² Paulo naketangwa, Tetulo niyo akonga malongelezo enga ivi,

“Zumbe Felikisi, ulongozi wako wedi ukigaila utondowazi mkulu no kugolola kukuungwa mkukigala uwedi kwetu. ³ Chaihokela imbuli ino kwa kinyemi mazuwa yose na kulava ukulu zitendese hohose kwako. ⁴ Mna haheina kwaza lupisi chakulombeza utegeleze ulosi wetu mguhi. ⁵ Kibunk'hula kugamba mnt'hu uyu nk'hondo itendese, yehe ni nk'hongelo ya nk'humbizi mwa Wayahudi hant'hu hohose mwe isi naho ni kilongozi wo umwenga wa Wanazaleti. ⁶ Naho nakageza kuilonga vihile inyumba yo kuvikila, niyo suwe chamgwila. Nekikaunga kimsengele viligane ne miko yetu. ⁷ Ivo Lusia mkulu we difyo dye Kilumi kwa nk'humbizi nk'hulu niyo akihoka mnt'hu uyo kulawa kwetu. Asigiilaga walongelezi wa Paulo weze kwako, ⁸ Mneva unamlaha, wadaha ukabunk'hula zimbuli izi zose kikumlongelezela.” ⁹ Wayahudi wayagwaga mgongo malongelezo ayo yose wakagamba, yose ayo na yanda ni kindedi.

Paulo akegombela mwa meso ya Felikisi.

¹⁰ Mkulu wa Uyahudi Filikisi niyo amwink'ha Paulo kilagiso vileke alonge, Paulo niyo agamba,

“Himanya kugamba kunda mlamuzi mwe ditaifa idi kwa myaka mingi, naivo nna kinyemi kukegombela mwa meso yako. ¹¹ Wadaha kunda ne kindedi kugamba hayakujink'ha mazuwa mlongo na maidi yomboke, kukongela hadya naitile Yelusalemu kugenda kuvika.

¹² Wayahudi hawanione halafya na mnt'hu yeyose, hawanibwiile hawasongeza want'hu kwe Nyumba za kuvikila, hegu mwe zinyumba za Mnungu, hegu hant'hu hatuhu hohose mwo mzi uwo. ¹³ Naho hawakudaha kulavanya malongelezo yawe kwangu. ¹⁴ Kint'hu huzumila mwa meso yako ni kugamba, miye na mvika Mnungu wakale wetu kwa kutimila Sila idya woho wakuigamba lulimi, Mna naho nahuwila mbuli zose ziwandikwe mwe vitabu ve miko ya Musa, hamwenga na walotezi wa Mnungu. ¹⁵ Nna makawiilo kwa Mnungu, ayadya woho nawo wakukukawiila kugamba want'hu wedi na waihile nawauyuke. ¹⁶ Kwa ivo nakombeka mazuwa yose kunda na moyo wedi mwa meso ya Mnungu na want'hu.

¹⁷ “Nize nikale hale na Yelusalemu kwa mazuwa mengi, nehiita uuko Yelusalemu kugenda kuguha matundu kwa wandugu zangu vileke niwegaile wambuyazangu wambizi na kulava malavo. ¹⁸ Umwo nandile hadamanya ayo niho wanibwiilaga kwe nyumba ya Mnungu, naho nehinda hidamanya kale mviko wo kukesunt'ha hakwandile na fyo dya want'hu hegu nk'humbizi yoyose. ¹⁹ Mna nokunda na Wayahudi wamwenga kulawa kwe isi ya Asia ndodo, awo nawo wawagilwe kunda mwa meso yako dielo aha, no kulonga malongelezo yawe uneva wananayo yoyose yo kulonga mwa miye. ²⁰ Hegu du waleke awa weyaha walonge wiihi uwo waone umwo nakimale hameso ye kitala chawe, ²¹ uneva hiyo ino du milosi nilongile Umwo nakimale hameso yawe, ‘mwanisengela

dielo kwaviya hitozeleza ulosi wa kugamba wabanike nawauyuke.’ ”

²² Aho Felikisi yudya adimanyaga vedi difyo dya wamhuwile Yesu Kilisito nakawagamba, “Nenilave fanyanyi mwa masa aya aho neezile Lusya, Mkulu we difyo dye Kilumi.” ²³ Felikisi amgambaga yudya mkulu we difyo dya wank'hondo, Paulo amilwe mna ande no vilekelwa ludodo, naho wambuyaze wasekufingizwa kumwink'ha vint'hu mo uungi wakwe.

Paulo hameso ya Felikisi na Dulusila.

²⁴ Yeze yomboke mazuwa mageke, Felikisi nakabula hamwenga na mkaziwe Dulusila, uyo andaga Myahudi. Aungaga Paulo egalwe kwakwe, amtegeleze ivo akulonga naivo akumhuwila Yesu Kilisito. ²⁵ Mna Paulo Umwo andaga akagendeela kulonga mbuli yo kumwelela, na kukefingiza, ne dizuwa dyo Usengelo, Felikisi nakogoha niyo agamba, “Kwa haluse wadaha kuita nenize hwitange naho heza kupata luneka,” ²⁶ Aaho naaka kawiiila kugamba Paulo naamfumbase matundu, valeka naaka mwitanga itanga Paulo nokusimuila nae.

²⁷ Ize yomboke myaka miidi Pokio Fesito na kuguha ukulu hant'hu ha Felikisi. Kwaviya Felikisi aungaga kuwadamanyila Wayahudi uwedi, amwasaga Paulo kwe divugailo.

25

Paulo ahimbiluka kwa zumbe Mkulu we Loma

¹ Yeze yomboke mazuwa matatu, Fesito abulaga mwo mkoa wakwe, alawaga Kaisalia kuita

Yelusalemu, ² uko wakulu wa walava nt'hambiko hamwenga na vilongozi wa Wayahudi wegalaga malongelezo yawe mwa Paulo. Nawamlombeza Fesito ³ Awadamanyile mbuli yedi ya kumwigala Paulo uko Yelusalemu, kwaviya nawaunga mzungu wakumkomela Paulo mwe sila. ⁴ Fesito awahitulaga, “Paulo kavugailwa uko Kaisalia, name neniuye uko nguvu. ⁵ Gojeni niitanyene vilongozi wenyu wakamlongeleze uko uneva ana idyo abanange.”

⁶ Fesito ekalaga nao kwa mazuwa mnane hegu mlongo, niyo aita Kaisalia. Mwedizuwa ditimile, Fesito ekalaga hekiti che kitala no kusigila Paulo egalwe kwakwe. ⁷ Paulo eze abule, Wayahudi walawile Yelusalemu wakimalaga wakanda wamzunguluka no kukonga kulava malongelezo yabindile ingi hewedahile kuya lavila uwona wakwe. ⁸ Mna Paulo akegombelaga akagamba, “Miye hitendile dyodyose diihile dya kuhiga miko ya Wayahudi, hegu kuhiga Nyumba yo kuvika, hegu kuuhiga Seuta ywa Loma.”

⁹ Mna Fesito nakaunga kuwadamanyila uwedi Wayahudi, ivo niyo amuza Paulo, “Waunga hwigale Yelusalemu vileke ukasengelwe uko mwa meso yangu, mwa malongelezo aya?”

¹⁰ Paulo niyo ahitula, “Nakakimala hameso ye kitala cha Seuta ywa Kilumi, Ivo hiwagilwa kwinkwa usengelo aaha. Hiwadamanyile Wayahudi wiihi wowose wemwenye kumanya vedi. ¹¹ Mna uneva hibananga miko ya ku niunga kukomwa, hikulombeza kuusilwa usengelo uwo, Mna uneva hakihali kindedi mwa

malongelezo yawe ayo wayalongile, hahali akudaha kunink'hiza kwawe, Nalombeza kuhimbiluka kwa Seuta ywe Kilumi.”

¹² Fesito, eze dione hamwenga na walangilizi wakwe, nakamgamba Paulo, “Kukant'ha Lufani kwa Seuta ywe Kilumi, vedi, nowigalwe kwa Seuta ywe Kilumi.”

Paulo hameso ya Agilipa na Belinike

¹³ Mazuwa mageke kulongole, Zumbe Agilipa na Benike wabulaga Kaisalia kumnamsa Fesito Seuta ywe Kilumi. ¹⁴ Wandaga uuko mazuwa mengi, Fesito niyo amgambila Zumbe amasa ya Paulo, “Eyaha mnt'hu yumwenga atozelezagwa ni Felikisi. ¹⁵ Nize niite Yelusalemu, Wakulu wa walava nt'hambiko, na wadala vilongozi wa Wayahudi, nawamlongeleza, niyo wanilombeza amgele Paulo mwa masa asulumizwe. ¹⁶ Mna miye nehiwahitula kugamba hiyo kihendo cha Walumi kumlava mnt'hu asulumizwe uneva akei kulongelezwa no kudugana na walongelezi wakwe, no kwink'higwa luneka lwa kukegombela mwa yadya alongelezwe. ¹⁷ Elo weze wabule aha nehisunguza naho luvi yakwe nehitanga kitala, niyo nasigiila kugamba mnt'hu uyo egalwe aha. ¹⁸ Walongelezi wakwe wakimalaga, mna hawadahaga kulonga mbuli yoyose iihile mwa Paulo enga ivo nehakawiila. ¹⁹ Nahanda du na mahigano na yehe mwe mbuli yo kuvika kwawe, ivo wakuhuwila mwa mnt'hu yumwenga abanikaga, akwitangwa Yesu, mna Paulo yehe agamba mnt'hu uyu emgima hata ivi. ²⁰ Hione dyo kudamanya mwe imbuli ino, ivo nehimuza

Paulo uneva naakaunga kuita Yelusalemu vileke akauzwe uko mwa malongelezo ayo. ²¹ Mna Paulo niyo ahimbiluka, alombezaga kutozelezwa na kumlekela mkulu we Kiloma aifanyanye imbuli ino, naivo niyo nasigiila atozelezwe mpaka aho nenimwigale kwa mkulu wa Kiloma.” ²² Agilipa niyo amgamba Fesito, “Nehaunga nimtegeleze umnt’hu uyu miye mwenye.”

Fesito niyo amhitula, “Nomtegeleze luvi,”

²³ Ivo luvi yakwe, Agilipa na Benike wabulaga kwa kwanga hekitala hamwenga na wakulu wa mafyo ya wank’hondo ne vilongozi wo mzi, Fesito niyo agamba Paulo engizwe kundani kwe kitala. ²⁴ Fesito niyo agamba, “Zumbe Agilipa hamwenga na wose mwiaha hamwenga nasuwe, Mwamuona mnt’hu akuwahiga Wayahudi wose waaha na wadya wa Yelusalemu, wamwigala kwangu kwa kulabila. Wagutilalaga wakagamba hawagilwe kunda mgima. ²⁵ Mna miye hione kugamba nakabalanga dyodyose mpaka asengelwe kukomwa, mna Kwaviya mwenye Paulo nakahimbiluka kwa mkulu wa Kiloma, niyo nasigiila egalwe Loma. ²⁶ Kwa miye hina ulosi we kindedi uwo hudaha kumwandikila mkulu wa Kiloma mwa Paulo, nivo vikuleka himleta aha hameso yenyu na Zumbe Agilipa, vileke habinda kupelemba ninde na dyo kulonga. ²⁷ Kwaviya nevigale seko kumwigala mvugailwa haheina kuyalonga malongelezo yakumgweela.”

26

Paulo akegombela hameso ya Agilipa

¹ Zumbe Agilipa amgambaga Paulo, “Kwink'higwa luneka lwa kukegombela.” Aho Paulo na kuchulula mkono wakwe akakegombela saivi. ² “Zumbe Agilipa! Nakeona kunda mta masa, dielo kukegombela hameso yako mwa malongelezo yose yalongigwe ni Wayahudi mwa miye, ³ vitendese kwaviya weye mwenye ummanyi we vihendo va Wayahudi hamwenga nezimbuli hewekuivana, ivo nakulombeza unitegeleze kwa kufinyiliza.

⁴ “Wayahudi waumanya wikazi wangu kulawa udodo, ivo nekale kukongela nk'hongo mwe isi yangu na Yelusalemu. ⁵ Wammanya Lupisi lutali, uneva nawadahe wakalonga uwona wawe mwa miye uneva wakaunga, kugamba kukongela nk'hongo nehikala enga yumwenga mwa kafyo chandile na siasa nk'hali, wakwitangwa Wafalisayo. ⁶ Haluse niyaha nisengelwe kwaviya nakawiila lagano Mnungu awenk'haga wakale wetu, ⁷ ino niyo indagano idya ikukawiilwa na wakale wetu, wakamvika Mnungu msi na kilo. Zumbe dyangu, aya nayo yakuleka Wayahudi wakanilongeleza. ⁸ Nii mwaona vihile kuhuwila kugamba Mnungu auyula want'hu wabanike?

⁹ “Miye mwenye nehifanyanya kugamba nehaungwa kudamanya mbuli yoyose ya kuwahiga want'hu wakudihuwila dizina dya Yesu ywa Nazaleti. ¹⁰ Mbuli izo nizo nidamanye uko Yelusalemu, miye mwenye handa hink'higwa udahi ni wakulu wa walava nt'hambiko, nawavugailaga kwe divugailo want'hu wengi wa Mnungu, naho wakasengelwa kukomwa, nehigwa mgongo kuzumila kukomwa kwawe.

11 Nkanana nyingi nehiwatenda wasulumizwe mnenge nyumba zawe za Mnungu, nokuwatigiza wa ulemele mhuwi wawe. Nandilisaga na maya mwa wohe niyo nawazungula mpaka kwe mizi ya hale.

Paulo alonga ivo akomboke.

12 “Ivi nivo valekaga haita Damesiki handa hink'higwa udahi na miko ni wakulu wa walava nt'hambiko. 13 Zumbe, Umwo nandaga mwe sila, msi wa gati, naonaga ung'azi ukujink'ha ung'azi wedizuwa, kulawa kulanga, niyo wanizunguluka miye na watafi wambuyazangu. 14 Suwe chose chagwaga hasi, miye nevaga izwi dikunitanga kwa Kiibulania, ‘Sauli, Sauli, nii wanisulumiza? Wekelumiza bule enga mp'hunda ikutoa mazela ingoda ya zumbe ywakwe.’ 15 Miye namuuzaga, ‘Weye ni weye ani Zumbe?’ Yesu niyo ahitula, ‘Nimiye Yesu uyo weye ukunisulumiza. 16 Mna haluse inuka, naho Kimala, hikulaila vileke hutende mtumwa ywangu, no uwalavile uwona watuhu zimbuli ziya uzione kwangu dielo, na yadya yakwiza kulongole nayo no hulagise. 17 No hwamile mwa want'hu wa Izilaeli naho nohwamile mwa watuhu hi Waizilaeli wadya huunga hutume kwawe. 18 Nouwenk'he kumanya, no kuwalava mo uhezi mwo udahi wa Mwavu, wamhitukile Mnungu vileke kwa kuhuwila wapate kuusilwa wavu wawe no kuhokela hant'hu hawe, mgati mwa wadya wasagulwe kunda want'hu wa Mnungu.’ ”

Paulo atambalisa indima yakwe

19 “Na ivo, zumbe Agilipa, hidunduga kuzilemela mbuli za kulanga nilagiswe. 20 Nk'hongo mwe Damesiki, na mwe Yelusalemu naho akajika mwo Uyahudi yose na mwa want'hu wamwenga hi Wayahudi, Nehiwabilikiza waleke wavu wawe, wamuuie Mnungu, no kulagisa kwa udamanyi kugamba wakeiila wavu wawe. 21 Kwa ayo Wayahudi wanigwilaga Umwo nandile kwe Nyumba ya Mnungu, niyo wageza kunikoma. 22 Mna Mnungu kanambiza mpaka mwedizuwa dya dielo, naho hikimala nitogile halava uwona wangu kwa wose, kwa wakulu, na wadodo. Hina dya kulonga mwa yadya yalongagwa ni Walotezi na Musa kugamba nayalaile. 23 Wakagamba, neviungwa Kilisito Mkombozi kusulumizwa no kunda wa nk'hongo kuuyuka kwa wabanike, kubwelekeza ung'azi wo ukombola kwa Wayahudi na want'hu wose.”

24 Paulo eze abule aho mo kukegombela, Fesito niyo amkwank'hila kwa izwi kulu, “Paulo umkilalu! Kuhinisa kwako kwa kugela kilalu!”

25 Mna Paulo niyo agamba, “Zumbe Fesito, miye hiyo mkilalu, kiya hulonga ni kindedi kihala. 26 Zumbe, weye kuyamanya aya, kwa ivo na mwadaha kulonga haheina kogoha. Nna ikindedi kugamba aya yalaile yamanyika kwako, kwaviya mbuli izi hazidamanywe kifiso. 27 Togola zumbe Agilipa, weye una mhuwi na Walotezi? Himanya kugamba una mhuwi”

28 Agilipa niyo amhitula Paulo, “Kwa lupisi luguhi ulu nounitende kunda mhuwila ywa Kilisito?”

²⁹ Paulo niyo ahitula kugamba namlombeza Mnungu, “Kwa lupisi luguhi hegu lutali, hiyo weye du, mna wose wakuniva dielo wadahe kunda enga ivo miye nili mna hiyo kwa mp'hingu izi!”

³⁰ Aho niyo zumbé, mkulu wo mkoa, na Benike na wadya watuhu wose wandile hamwenga nawo nawakimala. ³¹ Weze wahalawe niyo wagambana, “Mnt'hu uyu habanange dyodyose diwagile usengelo wa kukomwa hegu kugenda kuvugailwa kwe divugailo.” ³² Agilipa naye niyo amgamba Fesito, “Mnt'hu uyu hegu nakalekelwa wandile hahimbiluke kwo mkulu wa Kiloma.”

27

Utafi wa Paulo kuita Loma.

¹ Weze kibule mo ulamuzi wo kuita Italia nawamuiika Paulo na wafungwa weyawe watuhu mo wamizi wa Yulio, mkulu we difyo dya watowani dye Kilumi dikwitangwa “Fyo dya Augustito.” ² Chakwelaga ngalawa ya Adilamito yandaga ikatamba no kombokela kwe zibandali zo mkoa wa Asia, niyo chakonga utafi. Alistaliko mkaya ywa Makedonia alaile Sesalonike, andaga hamwenga na suwe. ³ Luvi yakwe chaikaga nt'hulwe mwe bandali ya Sidoni. Yulio amtendelaga vedi Paulo kwa kumleka awaone wambuyaze vileke enk'hwe yadya andaga akayaunga. ⁴ Kulawa uko nekigendeela, mna kwaviya nk'hung'unto neikakihingamila kwa nguvu, chombokelaga kwe nt'hendelo int'huhu ye kisiwa cha Kipulo. ⁵ Niyo chajink'hanya Ibahali ya Kilikia ne ye Pamfilia niyo chaika nt'hulwe aho

Mula mzi wa Lukia. ⁶ Yudya mkulu niyo abwiila ngalawa ya Alekizandilia yandaga ikaita Italia niyo akikweza uumo.

⁷ Kwa mazuwa mengi chagendaga mp'halahole, naho kwa udala utendese chabulaga hagihi na Nido, kwaviya ink'hung'unto yandaga ika kihingamila kisekugendeela mwe nt'hendelo idya, nekiseela nokombokela nt'hendelo ya Kilete hagihi ne isi nk'havu ya Salimoni ingile mwe bahali, kwandaga hekwiina nk'hung'unto nk'hulu. ⁸ Nechombokela mnk'handu mwakwe mp'halahole niyo chabula hant'hu hakwitangwa, Bandali Yedi hagihi no mzi wa Lasea.

⁹ Kiguha mazuwa mengi, mpaka yanda hatali kugendela mwa mazi kwaviya dizuwa dyo kuvina wila wo kufunga dyandaga dyomboka. Ivo Paulo niyo awakanya. ¹⁰ “Wagosi, naona enga utafi uno nounde mdala naho nowaze ugoli ne ngalawa, hamwenga no ugima.” ¹¹ Mna yudya mkulu na keleswa ne zifanyanyi za mgendeza ngalawa na za mta ingalawa kuzileka zifanyanyi za Paulo. ¹² Kwaviya bandali iyo hayandile ni hant'hu hedi hokwikala mwo lupisi we mp'heho, wengi waungisaga kugendeela no utafi, ikadahika wabule Foinike, Foenike ni bandali ya Kilete ikuhinga kwa mwenye mzi yo usweelo wa zuwa, na Kusini ulailo wa zuwa.

Kung'unto kulu mwe bahali

¹³ Basi mp'heho yedi ya kusini niyo yakonga kuvuguta, woho nawakagamba napate makawiilo yawe, ivo niyo wausa chuma kizamile kikutozeleza ingalawa no kugendeza ingalawa

yawe hagihi vitendese ne mp'wani ya Kilete. ¹⁴ Mna halwomboke lupisi, nk'hung'unto nk'hulu ikwitangwa nk'hung'unto ya “Kwa mwenye mzi” yakongaga kuvuguta kulawa kwe kisiwa no kuisindikila ingalawa kwe bahali. ¹⁵ Nkung'unto neitoa ingalawa, naho kwaviya hachadahile kuhigana nayo chailekaga ingalawa isukumizwe ni ink'hung'nto iyo. ¹⁶ Nekipata nk'hinga aho kize chombokele kusini ye kasiwa kamwenga kakwitangwa Kauda. Hadya handaga na udala, naivi nekiungwa kuuhonya mtumbwi we ngalawa. ¹⁷ Nawauvuta udyā mtumbwi kundani niyo wazinganiza sigi idya ingalawa no kuikakiliza, nawogoha kugamba nawakadaha kukwama kudya kwo uheelo we bahali, mp'wani yafilika ya kwa mwenye mzi uko Libia, ivo nawaseleza disuke dye ingalawa no kuileka ingalawa iguhigwe ni nk'hung'unto. ¹⁸ Mjubwaniko nougendeela niyo luvi yakwe wakonga kuduula kuse imizigo yandile mwe ngalawa ¹⁹ naho mwedizuwa dya katatu nawakonga kuuduula vidamanyilo ve ngalawa mwa mazi. ²⁰ Kwa mazuwa mengi hakione zuwa hegu nt'hondo no mjubwaniso wagendeelesaga, makawiilo yo ugima wetu nayaga. ²¹ Weze wekale mazuwa mengi haheina kudya nk'hande, Paulo akimaalaga hagati yawe na kugamba, “Wagosi! Nevinda vedi mwanitegeleze, no kuleka kutamba kulawa Kilete, hegu nekihona na ubanangi nowagilizi uno wose. ²² Mna haluse nawalombezani keink'heni moyo, hahali hata yumwenga akuunga aze ugima wakwe ingalawa

du niyo niyage. ²³ Kwaviya gulo nekilo Mtumigwa ywa kwe mbingu ywa Mnungu ywangu naho uyo Mnungu humvika, nakaniizila ²⁴ Mtumigwa ywa kwe mbingu niyo anigamba, 'Paulo usekogoha, waungwa kukimala hameso ha zumbe Seuta ywe Kilumi, naho kwajili ya wenye Mnungu naawakombole wadya wose ukutambanya nawo mwe ngalawa wasekwangamila.' ²⁵ Ivo mazumbe keink'heni moyo! Kwaviya nahuwila Mnungu kugamba nevinde ivo nigambilwe. ²⁶ Mna chaungwa kiduulwe kwe kisiwa kimwenga.”

²⁷ Kilo cha zuwa dya mlongo na kane, nekika jubwaniswa ni nk'hung'unto uku na uku mwe bahali ya Meditelaniani. Mwe kilogati, wogelezi waonaga enga chandaga hagihi ne isi nk'havu. ²⁸ Ivo nawakazungula utali we ibahali kwa kuseleza luzigi lwa fundikagwa kint'hu kizamile, niyo wapata utali wa mikono milongo mine kuita hasi niyo wahima kaidi, no kupata mikono milongo mitatu. ²⁹ Kwa kogoha kukwama mwe zinyuwe, nawaseleza machuma mane yazamile yakutoza ingalawa kunyuma ye ngalawa, uku wakalombeza kusunguze kucha. ³⁰ Wogelezi waungaga kunyilika naho nawaseleza kale umtumbwi mwa mazi wakakeziga kugamba wagenda kuseleza chuma kizamile kikutoza ingalawa ye ngalawa nt'hendelo ya kulongole ye ngalawa. ³¹ Mna Paulo niyo amgamba yudya mkulu we difyo dye Kilumi na wank'hondo wakwe, “Uneva wogelezi hawana sigale umwo mindani mwe ngalawa, homkauile kuhona” ³² Aho wadya wank'hondo niyo wazisenga ziya

zisigi zandile zitoza idya ingalawa indodo, niyo wauleka ukubigwe na mazi.

³³ Aho kukaunga kuche, Paulo awatigizaga wose wadye nk'hande, “Kwa mazuwa mlongo na mane mwa mashaka naho haheina kudya chochose. ³⁴ Elo nawalombezani mdye nk'hande niho mgendeele no ugima, kwaviya hata luvili lumwenga kwe mitwi yenyu holwage.” ³⁵ Eze ajink'he kulonga ivo, Paulo aguhaga mkate na kuubendula na kumtogola Mnungu hameso yawe no kukonga kudya. ³⁶ Aho wose niyo wapata moyo wo kudya nk'hande niyo nao wadya. ³⁷ Kwa hamwenga chandaga mwe ngalawa iyo, want'hu magana maidi na milongo mfungate na waidi. ³⁸ Kila yumwenga eze adye mkate no kwiguta nawahungula kuzama kwe ngalawa kwa kuidu-ula ink'hande mwe bahali.

Kubogozoka kwe ingalawa

³⁹ Kwize kuche wogelezi hawadahile kuikombaganya isi idya, ila nawaona bahali ndodo ingile mwe isi nk'havu yo msanga, niyo wafanyanya kugamba hegu vadahike nawaika nt'hulwe uuko. ⁴⁰ Ivo niyo wakant'ha machuma kizamile kikuitoza ingalawa nakuzileka mwe bahali, aaho nawazifungula zisigi zandile zikikaka kilongozela. Niyo watungika disuke dye ngalawa kulongole vileke ink'hung'unto iisukumize ingalawa kulongole no kuhamila mwo msanga we bahali. ⁴¹ Mna wabula hamwenga hadugane bahali mbili, ngalawa niyo yakwama, kwa kulongole neididimila mwo msanga, haheina kusingisika, kwa kunyuma nako nokukonga

kubogozoka mabasi basi, kwajili yo mjubwaniso wa mazi.

⁴² Wank'hondo waungaga kuwa koma wavugailwa wose kwakogoha kugamba wavugailwa ao nawakadaha kogeela mpaka ng'ambu niyo wanyilika. ⁴³ Mna Kwaviya yudya mkulu we difyo dye Kilumi naakaunga amhonye Paulo nakawafingiza wasekutenda ivo, nakawalekela wadya wadahile kogeela wapilike kulawa mwe ngalawa no kogeela mpaka ng'ambu ⁴⁴ wamwenga wakaketozela mwa mabasi ye ngalawa ibogozoke. Ivi nivo wose kibuile ng'ambu kwa vedi.

28

Paulo uko Malita.

¹ Kize kibule vedi mwe isi nk'havu, neki-bunk'hula kugamba kisiwa kiya nekiketangwa Malita. ² Wakaya wa aho wandaga wedi vitendese kwetu fula neikakonga kunya naho nokukalosa, ivo niyo wagima moto na kukitanga. ³ Paulo alogotaga kazilo kadodo kakwe nk'huni niyo azigeela mo moto, aaho kwajili ye kizihuye cho moto, niyo kwa laila nyoka mwe zink'huni na kumluma Paulo mwo mkono nokung'ang'anila ahadya. ⁴ Wakaya wa hadya weze waione idya inyoka yaning'inila mwo mkono wakwe niyo wagamba, “Kindedi mnt'hu uyu kakoma, hamwenga na kugamba kayokolwa kulawa mwe kubanika mwe bahali, kuzumilwa kunda ywedi ha meso ha Mnungu hokumleke agendeele kunda mgima.” ⁵ Mna Paulo nakaikung'unt'hila momoto idya inyoka naho halumizwe hohose. ⁶ Wadya

want'hu nawakakawiila kugamba hegu nakalulumka, naho hegu nakagwa na kubanika aaho. Mna weze wagojele kwa lupisi lutali, haheina kuwona kugamba Paulo kapatigwa ni mbuli yoyose iihile, nawahitula zifanyanyi zawe mwa yehe na kugamba, “Yehe mnungu!”

⁷ Handaga hiho hale na hant'hu hadya handaga ne migunda ya Pubilio, mkulu we kisiwa kiya. Pubilio Akihokelaga kwa kise, no kunda wageni wakwe kwa mazuwa matatu. ⁸ Ise dya Pubilio andaga mnyonge wa molusazi, mnyonge wa misango ya kuhala, Paulo nakagenda kumuwona, eze abinde kuvika Mnungu agelekaga mikono mo mnyonge no kumhonya. ⁹ Kwa kulaila idyo, wanyonge wose mwe kisiwa kiya naweza na kuhonyigwa. ¹⁰ Want'hu wakink'haga mageleko, naho kize kikonge naho utafi nawagela mwe ngalawa vint'hu vingi kikuviunga mwe nt'hambo.

Utafi kulawa Malita kuita Loma.

¹¹ Ize yomboke miyezi mitatu, nekikonga naho utafi wetu mwe ngalawa imwenga ya Alekizandilia, ikwitangwa “Milungu Mapasa”, ngalawa iyo yaikaga nt'hulwe hekisiwa mo msimo wose we mp'heho. ¹² Nekibula mo mzi wa Silakusa, no kwikala aho mazuwa matatu. ¹³ Kulawa uko nekikonga utafi na kuzunguluka no kubula mo mzi Legio. Dize dyomboke zuwa dimwenga ink'hung'unto neikonga kuvuguta kulawa kusini, naho yeze yomboke mazuwa maida nekibula kwe bahali ya Potioli. ¹⁴ Uko chawabwiilagwa wandugu wahuwila wengi wakilombeza kikale nao

kwa juma dimwenga. Naivo nekibula Loma.
¹⁵ Wahuwila wa kudya Loma weze weve zimbuli zetu, naweza kukihokela hant'hu ha gwilo dya Apio na nyumba nt'hatu, Paulo eze awaone, nakamtogola Mnungu no kupata nguvu.

Paulo mo mzi wa Loma.

¹⁶ Kize kibule Loma Paulo nakalekwa kwikala ekedu kedu hamwenga na mnk'hondo kumwamila.

¹⁷ Mazuwa matatu yeze yomboke Paulo awetangaga wakulu we Kiyahudi wa hant'hu aho weze waduganyike, Paulo niyo awaganba, “Waizilaeli wambuyazangu, hata uneva miye hidamanye chochose kiihile hekikuzumilana na want'huwetu hegu vihendo viya kihokele kulawa kwa wakale wetu, nehitendigwa kunda mvugailwa kudya Yelusalemu no kwink'hizwa kwa Walumi. ¹⁸ Weze waniuze no kuwona kugamba hyandile na masa yoyose, nawaunga kunilekela. ¹⁹ Mna Wayahudi wamwenga nawalemela imbuli iyo, name niyo yaniunga kukant'ha lufani kwa Seuta ywa Kilumi, hata uneva hyandile na cha kuwalongeleza Waizilaeli wambuyazangu. ²⁰ Ivo nivo vilekile hilombeza kudugana no kusimuila na nyuwe, kwaviya hikakigwa mp'hingu kwe mbuli ye kawilo idyo dya Izilaeli.”

²¹ Woho niyo wamgamba, “Suwe hakihokele baluwa yoyose ilaile Yudeya, naho hahali mindugu yeyose abuile aha kukink'ha ulosi ukint'hile, hegu kulonga chochose kiihile mwa weye. ²² Mna nekikaunga kive zifanyanyi zako we mwenye, izimbuli zimwo mtwi wako,

kwaviya kimanya kugamba kila hant'hu want'hu wasimuila hevikuligana ne difyo dyenyu.”

²³ Basi wapangaga naye zuwa dyedi dya kudugana naye, naho wengi niyo wabula uko ekalaga. Kukongela mtondo mpaka kisingi Paulo naakawasimuila ulosi wo Useuta wa Mnungu, akageza kuwatenda wazumile zikulongwa mwa Yesu kwa kulawa mwe vitabu ve miko va Musa na va walotezi. ²⁴ Want'hu wamwenga mwa woho nawahuwila zimbuli zakwe, mna wamwenga hawahuwile. ²⁵ Basi niyo kwanda na kupangana kwe zifanyanyi mgati mwawe, umwo Paulo eze alonge mbuli ino, “Muye ywa Mnungu nakalonga vedi kwombokela kwo mlotezi Isaya mwe mbuli ya wakale wenyu! ²⁶ Kwaviya nakagamba,

‘Ita kawagambe want'hu awa,

Nomtegeleze no kwiva, mna homkombaganye,
nomkaule no kukaula, mna homuwone,

²⁷ Kwaviya ubala wa want'hu awa ubwalata,
naho wasita magutwi yawe,
no kufinya ameso yawe.

Wanase kukaula niyo waona na meso yawe,
hegu wanase kutegeleza niyo weva,
no kukombaganya kwa ubala wawe,
wanase kunihitukila,
niyo nawahonya.’ ”

²⁸ Paulo niyo agamba, “Elo manyeni kugamba ulosi udywa wa Mnungu wo kukombola want'hu, wigalwa kwa want'hu hi Wayahudi woho na wautegeleze!” ²⁹ Paulo eze alonge ivi, Wayahudi wahalawaga wakahigana woho kwa woho.

³⁰ Kwa myaka miidi migima Paulo naaekala mwe nyumba apangile yehe mwenye, niyo awahokela wose wezile kumlamsa. ³¹ Nakanda akabilikiza Mbuli yo Useuta wa Mnungu, na kuhiniza mwa zombe yesu Kilisito kwa weduvi haheina mafingizo yoyose.

Ndagano mp'ya kwa wantu wose
The New Testament in the Nguu language of Tanzania
copyright © 2014 The Word for the World and Pioneer Bible Translators

Language: Nguu

Translation by: Pioneer Bible Translators

Contributor: The Word For The World

Zigua & The New Testament in Nguu

This translation, published by The Word for the World Bible Translators and Pioneer Bible Translators, was published in 2014.

If you are interested in obtaining a printed copy, please contact The Word for the World Bible Translators at www.twftw.org.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2018-02-06

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 29 Jan 2022

6307d7de-b501-5b20-8c25-739674dbccac